

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н.КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

IN STATU NASCENDI

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Збірка студентських статей

ВИПУСК 11

ХАРКІВ 2010

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н.КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

IN STATU NASCENDI

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

Збірка студентських статей

ВИПУСК 11

ХАРКІВ

2010

Редакційна колегія

Відповідальний редактор: Л.М.Черноватий (докт.пед.наук, проф.)

Відповідальний секретар: Григорович Я.Є.

Мартинюк А.П. (докт.філол.наук, проф.)

Фролова І.Є. (канд.філол.наук, доц.)

Ребрій О.В. (канд.філол.наук, доц.)

Кальниченко О. А. (доц.)

Ковальчук Н.М. (канд. пед. наук, доц.)

Оржицький І.О. (канд. філол. наук, доц.)

Царьова С.О. (канд.

філол. наук, доц.)

Голікова О.М.

Григор'єв М.В.

Лановий Г.М

Друкується за рішенням Вченої ради факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол № 7 від 27 серпня 2010 р.)

Адреса редакційної колегії: 61077, м. Харків-77, майдан Свободи, 4, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, факультет іноземних мов, кафедра теорії та практики перекладу англійської мови, тел. (057) 707-54-42

In Statu Nascendi: Збірка студентських статей. — Харків: НТМТ. — Випуск 11. — 2010. — 104 с.

До збірки увійшли студентські статті, які досліджують теоретичні та прагматичні проблеми перекладознавства і методики навчання перекладу. Зокрема, розглядаються питання галузевого (політика, наука, техніка, спорт, синоптика, методика навчання іноземних мов, лінгвістика) та художнього перекладу, включаючи особливості перекладу кінофільмів, казок, крилатих та ідіоматичних виразів, а також проблеми, пов'язані з окремими труднощами мовного посередництва (переклад реалій, інновацій, аббревіатур, цитат, реклами).

ЗМІСТ

Александрова О.О., Григор'єв М.В.

Лексичні труднощі перекладу з французької мови
на російську на прикладі роману
Фредеріка Бегбеде «99 франків» 6

Анцибасова К.С., Царьова С.О.

Термінологічні особливості перекладу
українською мовою англомовної наукової статті
у галузі експертних систем..... 9

Бонтуш Є.О., Кальниченко О.А.

Перекладознавчі дослідження в Україні у 1920-і роки 14

Волкова О.О., Черноватий Л.М.

Структурні характеристики англомовної термінології
у галузі медіа-комунікації та особливості
її перекладу українською мовою 19

Глиняна М.В., Ковальчук Н.М.

Семантичні особливості перекладу
англомовних юридичних термінів українською мовою 26

Гоготова О.В., Фролова І.Є.

Особливості перекладу українською мовою
англомовних лексичних одиниць
у рекламі косметично-парфумерних виробів 30

Жанталай Ю.Г., Кальниченко О.А.

Переклад на українську мову реалій та власних назв
у англомовній дитячій фантастичній літературі 36

Іваницька О., Мартинюк А.П.

Труднощі перекладу термінів англомовного
політичного дискурсу на українську мову 43

Львіна Н.В., Лановий Г.М.

Потенційні шляхи обґрунтування існування кубинського
варіанту іспанської мови..... 48

Кійко М.С., Ребрій О.В.

Особливості перекладу на українську мову англомовних онімів
у творах жанру фентезі (на матеріалі творчості
Дж. Р.Р. Толкіна) 52

Колеснікова А.А., Черноватий Л.М.

Афіксальна англомовна термінологія
у галузі медіа-комунікації та особливості її перекладу 57

Малихіна М.С., Голікова О.М.

До питання про особливості перекладу термінів
у галузі кібернетики з англійської мови на українську..... 61

Мищенко М.І., Ребрій О.В.

Особливості відтворення в англо-українському перекладі
квазіфразеологізмів та фразеологізованих цитат
(на матеріалі роману К.С. Льюїса *The Horse and his Boy*) 65

Моїсєєнко О.І., Мартинюк А.П.

Особливості перекладу англomовних модальних дієслів
українською мовою (на матеріалі художнього дискурсу) 69

Надолинна О.В., Фролова І.Є.

Лексичні особливості перекладу українською мовою
англomовних інструкцій до медикаментів..... 74

Павлюк Ю.В., Лановий Г.М.

Економічна лексика іспанської мови
та її функціональне вживання
у газетно-публіцистичному стилі 80

Слободчикова А.С., Фролова І.Є.

Особливості перекладу українською мовою
англomовної реклами комп'ютерної продукції
(лексичний аспект) 84

Собко А.В., Царьова С.О.

Лінгвістичні особливості перекладу
на українську мову англomовної наукової статті
у галузі прикладної математики 92

Терещенко А.Є., Ковальчук Н.М.

Перекладна відповідність англійської
та української термінології у галузі економічної теорії
(на прикладі повних та часткових відповідників)..... 96

Хабібуліна А.Д., Оржицький І.О.

Роман Рікардо Гуіральдеса «Дон Сегундо Сомбра»
в контексті розвитку аргентинської прози
та специфіка його перекладу на українську
та російську мови 102

Збірка, одинадцятий випуск якої пропонується Вашій увазі, включає статті студентів старших курсів Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: кафедри теорії та практики перекладу англійської мови (13 статей), кафедри романських мов та перекладу (4 статті), а також студентів кафедри ділової іноземної мови та перекладу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (3 статті).

Статті підготовлені за матеріалами дипломних досліджень і є першими кроками авторів на шляху до самостійної наукової роботи. Звідси і назва збірника, *In Statu Nascendi*, яку з латини можна приблизно перекласти як «На початку шляху» або «У стані зародження».

Цього року збірка присвячена теоретичним та прагматичним проблемам перекладознавства. Зокрема, розглядаються питання галузевого (експертних систем, медіа-комунікації, юриспруденція, реклама, політика, кібернетика, медицина, економіка, прикладна математика) та художнього перекладу, включаючи лексичні труднощі перекладу, а також проблеми, пов'язані з окремими труднощами мовного посередництва (переклад реалій та власних назв, онімів, квазіфразеологізмів, модальних дієслів тощо).

Попри певну поблажливість до початківців, не можна не відзначити безумовний науковий потенціал авторів переважної більшості робіт. У зв'язку з цим залишається лише побажати їм подальших кроків на тернистому шляху складного й захоплюючого наукового пошуку, який є запорукою прогресу та добробуту людства.

Відповідальний редактор, завідувач кафедри
теорії та практики перекладу англійської мови
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
докт. пед. наук, професор Л.М. Черноватий

ЛЕКСИЧНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ФРЕДЕРІКА БЕГБЕДЕ «99 ФРАНКІВ»

Александрова О.О., Григор'єв М.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра романської філології і перекладу)

Темою нашого дослідження є лексичні проблеми перекладу, об'єктом — роман Фредеріка Бегбеде «99 франків», предметом — лексика, яка становить певні труднощі при його перекладі, а метою — вивчення механізмів перекладу, шляхів і способів досягнення адекватності при перекладі художніх творів.

Актуальність проблеми обумовлена необхідністю всебічного вивчення мовної специфіки перекладу, для визначення його можливостей та меж. Слід зазначити, що наше дослідження проводиться на матеріалі фактично виконаного перекладу. Порівняння перекладу з оригіналом дозволяє виявити особливі закономірності мовних систем у процесі міжмовної комунікації. Таке зіставлення здатне забезпечити розгляд перекладацької проблематики власне лінгвістичними методами, сприяти конкретності та доказовості опису перекладацького процесу, що, у свою чергу, може допомогти визначити нові шляхи подолання лексичних проблем перекладу та досягнення його адекватності.

Лексичні проблеми перекладу полягають у перекладі реалій та безеквівалентної лексики (БЕЛ). Роман є доволі складним і цікавим для перекладача, оскільки тут зустрічаються усі головні типи БЕЛ, що розглядаються у загальній теорії перекладу, і які створюють прагматичні проблеми під час пошуку перекладацького еквівалента.

Роман за формою є сатиричним колажем з цитат, афоризмів та різноманітних слів. Тональність його жорстка, наскрізь іронічна, провокаційна і сюрреалістична. Незважаючи на насиченість тексту жартами, Бегбеде залишається безумовно серйозним. Роман містить численні зразки розмовної мови, жаргону, зокрема рекламного, каламбурів, та гри слів. Нерідко зустрічаються назви фірм, закладів, брендів, торговельних марок і вкраплення з англійської мови, проте особливо цікавими й складними для перекладу видаються рекламні слогани.

У подальшому викладі, на матеріалі найцікавіших прикладів, переклад порівнюється з оригіналом, аби запропонувати власні варіанти перекладу у випадку порушення еквівалентності та дослідити виправданість використання перекладацьких прийомів.

Перша категорія труднощів представлена відхиленнями від літературної норми.

1) *On l'a baptisé «la déception post achat».* — На жаргоніе рекламщиков это называется «печаль пост-шоп».

Видається, що перекладач дуже влучно переклав рекламний вислів, перетворивши «*post achat*» на «пост-шоп». Але в даному контексті вислів має іронічне забарвлення, тому ми пропонуємо замінити слово «печаль» на слово «расстройство», яке має іронічний підтекст і натякає як на моральний так і на шлунковий розлад. *Рекламщики окрестили это явление «расстройство пост-шоп».*

2) *Il faut tenir sans coco.* — *Нужно привыкать жить без кокса.*

У французькому жаргоні наркоманів слово «*coco*» означає кокаїн, а те ж саме загальноживане слово — «кокосовий горіх». Воно має повноцінний еквівалент у мові перекладу (МП) — «кокос», що є відповідником як літературного, так і жаргонного значень мови оригіналу (МО). Перекладач, використав еквівалент у МП («кокс»), що повністю передає референційне та прагматичне значення і також належить до жаргону наркоманів. Але через те, що головний герой є наркоманом, для даного контексту та передачі авторської інтенції видається важливим нюансувати особливість саме даного слова. Відповідно, доцільнішим видається варіант: *Нужно продержаться без кокоса.*

Наступною категорією труднощів є переклад власних назв. Наведено приклад.

Tu porte un costume Eric Bergure, une chemise Hedi Slimane pour Saint Laurent Rive Gauche Hommes, des souliers Berluti, une montre Royal Oak d'Audemars Piguet (en attendant la Samsung Watch Phone qui fera aussi le téléphone mobile), des lunettes Stark-Eyes, un caleçon Banana-Republic. — Ты носишь костюм от Эрика Бержера, рубашку *Hedi Sliman* из магазина мужской одежды Сен-Лоран — Рив Гош, туфли от Берлути, часы *Royal Oak* от Одмара Пиге (в ожидании новой модели — *Samsung Watch Phone* со встроенным мобильником), очки *Stark-Eyes*, трусы *Banana-Republic*.

Це речення перенасичене назвами найпрестижніших світових брендів. У перекладі видається доцільним залишити усі назви брендів в оригінальному вигляді. По-перше, тому, що всі вони є дуже відомими, по — друге, через те, що транскрибувавши їх, ми втратимо ознаки розкоші та престижу, яке мають ці назви (особливо для читача МП). Імена модельєрів ми пропонуємо транскрибувати. Невдалі дії перекладача полягають у змішуванні назв брендів з іменами модельєрів, що спричинило і невдале застосування перекладацьких прийомів. Вдалішим, можливо, був би такий варіант: *Ты носишь костюм от Эрика Бержера, рубашку от Йди Слимана, который выпустил коллекцию для Saint Laurent Rive Gauche Hommes,*

туфли *Berluti*, часи *Royal Oak* от Омара Пише (в ожидании новой модели — *Samsung Watch Phone* со встроенным мобильником), очки *Stark-Eyes*, трусы *Banana-Republic*.

Третью групою лексичних труднощів перекладу є фразеологічні одиниці. Наведемо приклад перекладацької влучності.

1) *On s'est fait sacrément remonter les bretelles*. — Нам как следует на-мляли холку.

Вислів *remonter les bretelles à qcn*, що означає «сварити когось», має повну відповідність референційного та прагматичного значення у МП. Перекладач вдало упорався з завданням, підібравши влучний і колоритний фразеологізм, що повністю передає не тільки зміст, але й метафоричність, тональність та експресивне забарвлення.

2) *Les filles dansaient comme quartiers de viande*. — Девочки плясали как коровы на льду.

Фразеологічна єдність *comme quartiers de viande* передає значення «як незграбні туші» чи навіть «як шматки м'яса» (якщо перекласти послівно). Виходячи з цього, слід визнати, що перекладач вдало підібрав еквівалент «как коровы на льду», оскільки важко уявити більш влучний еквівалент, що збігався б за усіма референційними та прагматичними значеннями і стилістичними ознаками.

На особливу увагу заслуговує переклад каламбурів. Розглянемо приклад: *Si tu est au bout de rouleau, alors, qui est a l'autre bout?* — Если уж ты стоишь над краем пропасти, то кто же там, на дне? Фразеологізм *etre au bout de rouleau* має повноцінний еквівалент у МП «бути на исходе сил», а тому при перекладі доцільно відштовхуватись саме від нього. Проте перекладач знехтував фразеологічним компонентом, не передавши навіть приблизний зміст, і втративши можливість передати каламбур на МП. Для згаданого збереження доцільнішим видався б більш еквівалентний варіант, що ґрунтується саме на передачі фразеологічного компоненту. *Если ты уже на исходе сил, кто же подготовил тебе такой исход?*

Не залишимо поза увагою й іншомовні вкраплення:

L'hüdonisme n'est pas un humahisme, c'est du cash-flow. — Гедонизм — это не гуманизм, это cash-flow. Гедонизм — это не гуманизм, это love к мощному потоку налички.

Англомовний вислів «cash-flow» означає «потік готівки». Здається недоцільним залишати цей вислів без перекладу або пояснень, як це зробив перекладач. У цьому випадку ми скористаємось порадою І. Лівого та передамо зміст, натякнемо на атмосферу іншомовності, використавши англійське слово *love*.

Переклад рекламних слоганів.

1) *«Il n'y a que Maille qui t'aille»* — «Май горчица всем сгодится»

Цей переклад видається невлучним, хоча перекладач передав зміст, але не зрозумів ідею слогану МО: тільки гірчиця фірми

Maille є справжньою, найкращою, найгострішою. Переклад «сгодиться» викривлює ідею. Найкраще не може просто згодитись, воно є виключним та бажаним. Ми пропонуємо варіант свого перекладу: «Лишь горчицу Май на стол подавай».

Розглянувши наведені вище приклади, можна зробити висновок, що хоча переклад безеквівалентної лексики є непростим, ці труднощі можна цілком здолати за рахунок творчого підходу і правильного вибору перекладацьких прийомів у межах визначеного контексту.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці конкретних способів розв'язання відповідних перекладацьких проблем у залежності від різних чинників.

Література

1. Бархударов Л. С. *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода* / Бархударов Л. С. — М. : Междунар. отн., 1975. — 240 с.
2. Виноградов В. С. *Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы)* / Виноградов В. С. — М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. — 224 с.
3. Комиссаров В. Н. *Теория перевода (лингвистические аспекты)* : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Комиссаров В. Н. — М. : Высшая школа, 1990. — 253 с.
4. Латышев Л. К. *Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы ее достижения* / Латышев Л. К. — М. : Междунар. отн., 1981. — 300 с.
5. Рецкер Я. И. *Теория перевода и переводческая практика* / Рецкер Я. И. — М. : Междунар. отн., 1974. — 216 с.
6. Beigbeder Fr. *99 francs* / Beigbeder Fr. — Editions Gallimard, 1999.

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВОЇ СТАТТІ У ГАЛУЗІ ЕКСПЕРТНИХ СИСТЕМ

Анцибасова К.С., Царьова С.О. (канд. філол. наук)

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(кафедра ділової іноземної мови та перекладу)*

Переклад відіграє значну роль у всіх сферах життя, а з бурхливим розвитком техніки й розширенням обсягу науково-технічної інформації зросло значення науково-технічного перекладу. В період глобальної комп'ютеризації актуальність досліджень способів

перекладу англomовних комп'ютерних термінів не викликає сумніву. Прогресуючі процеси комп'ютеризації диктують необхідність адекватної трансляції відповідних текстів з однієї мови на іншу. Розв'язання проблеми перекладу англійських комп'ютерних термінів на українську мову потрібно для перекладу технічної документації, літератури комп'ютерної тематики та інтерфейсу програмних продуктів, зокрема експертних систем (ЕС), які здобули сьогодні найбільшу популярність. На відміну від інших, орієнтованих на практику програмних комплексів штучного інтелекту, вони мають масове застосування, оскільки кожна ЕС дозволяє вирішувати необмежену кількість складних для людини завдань відповідної предметної області, наприклад стосовно діагностики, перогнозування, проектування, планування, управління, спостереження.

Новизна роботи полягає у дослідженні особливостей перекладу науково-технічної статті в галузі інформаційних систем, а саме експертних систем. Це має новітній характер тому, що сьогодні відсутні підручники з перекладу статей стосовно експертних систем. Актуальність дослідження пояснюється необхідністю подальшої розробки одного з найважливіших аспектів теорії перекладу – формування та стандартизації української термінології у галузі інформаційних технологій та проблем перекладацької спроможності в сфері комп'ютерної термінології, що знаходиться у постійному розвитку. Мета роботи – проаналізувати способи перекладу, які застосовуються для передачі англomовних комп'ютерних термінів, враховуючи особливості перекладу відповідної професійної літератури. Об'єктом дослідження є стилістичні особливості і структура статей та текстів, що стосуються ЕС, а предметом – алгоритми перекладу українською мовою англomовних комп'ютерних термінів на прикладі ЕС.

Комп'ютерні терміни поступово набувають перекладацьких відповідностей, і цей процес вимагає вивчення. В той же час, існуючі англо-українські словники комп'ютерних термінів або відстають на декілька років від розвитку комп'ютерної техніки, або описують лише частину термінології.

Залишається актуальною необхідність розробки адекватного і стандартизованого алгоритму перекладу українською мовою англomовних комп'ютерних термінів. У спеціальній літературі, яка вивчає процеси перекладацької діяльності, такий алгоритм називається «Моделлю перекладу». Вперше цей термін запропонував Ю.Найда, маючи на увазі зображення процесу перекладу у вигляді перетворень одиниць в одиниці тексту перекладу [5, с. 46]. В.Н. Комісаров розширив зміст терміна «модель перекладу» – для нього це умовний опис розумових операцій, виконуючи які, перекладач може здій-

снити переклад всього тексту оригіналу або певну його частину [3, с. 30]. До комп'ютерних текстів доцільно застосовувати ситуативну або денотативну модель перекладу, яка описує процес перекладу як процес опису за допомогою мови перекладу тієї ж ситуації, що описана на мові оригіналу. Це означає, що ми намагаємося передати українським еквівалентом той же денотат, який маніфестується англійським терміном. В даному випадку первинне значення набуває денотативну, а не комунікативну еквівалентність. Вибір цієї моделі обумовлений тим фактом, що основна функція текстів, які містять комп'ютерні терміни, полягає у повідомленні певної інформації, а не в художньо-естетичній дії.

Існує декілька способів перекладу текстів тематики експертних систем, які запропоновані В.І Карабаном [2, с. 18] та В.Д. Табанаковою [4, с. 4].

Карабан В.І. пропонує *транскодування*, тобто спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Табанакова В.Д. пропонує такий же спосіб, але називаючи його *запозиченням основи через транскрипцію*. Досить складно визначити формальні межі застосування методу транскрипційного запозичення основи до перекладу комп'ютерних термінів. Однак ця модель на сьогодні є найпоширенішою і застосовувалась для передачі таких слів, як «принтер», «сканер», «файл» тощо.

У цьому випадку англійський термін здобуває українську морфологію, парадигму відмінювань і дієвідмін, зберігаючи при цьому вихідний корінь у кириличному написанні. Наведемо приклади зі статей про ЕС, які наочно розкривають сутність кожного із способів перекладу.

Приклад: *CLIPS incorporates a complete object-oriented language COOL for writing expert systems. Though it is written in C, its interface more closely resembles that of the programming language LISP.*

Переклад: *CLIPS включає повноцінний об'єктно-орієнтовану мову COOL для написання експертних систем. Хоча вона написана мовою Сі, її інтерфейс трохи ближче до мови програмування LISP.*

У даному прикладі відоме слово «інтерфейс» підпало під вище згаданий спосіб перекладу, коли завдяки відтворення звукової форми і літерам української абетки слово асимілювалося в українському словнику комп'ютерних термінів.

Другий спосіб перекладу, *калькування*, є прийомом перекладу, коли відповідником простого чи складного терміна вихідної мови в мові перекладу, як правило, вибирається перший за порядком відповідник у словнику, наприклад *application server* — *сервер додатків, hyperlink* — *гіперпосилання*.

Третій спосіб — це *контекстуальна заміна*, тобто лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і яке підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, що перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм мови перекладу.

Приклад: *On the modeling side this offers important advantages, for example, the mixture approximation P of the co-occurrence table is a well-defined probability distribution and factors have a clear probabilistic meaning in terms of mixture component distributions.*

Переклад: *З точки зору моделювання, цей аспект пропонує важливі переваги, приміром, суміш апроксимацій P у таблиці збігів має добре певні розподіли ймовірностей і факторів, має чіткий імовірнісний зміст із погляду розподілу компонентів суміші.*

Тобто ми бачимо, що слово *side* і його переклад («точка зору») не є словниковими відповідниками, але таким чином ми краще передали зміст речення.

Четвертий спосіб перекладу комп'ютерних термінів — це *смысловий розвиток*.

Смысловий розвиток є таким прийомом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається.

Приклад: *Today, it is one of the great challenges in the information sciences to develop intelligent interfaces for human-machine interaction which support computer users in their quest for relevant information.*

Переклад: *На сьогоднішній день однією з найбільших проблем в галузі комп'ютерних наук є розробка інтелектуальних інтерфейсів для людино-машинної взаємодії, які підтримують користувачів комп'ютера в їхньому прагненні до відповідної інформації.*

Отже, ми розвинули поняття *information sciences*, використавши замість існуючого в словнику перекладі «теорія інформації» словосполучення більш вузького поняття — *комп'ютерні науки*.

Наступний спосіб перекладу — це формальна *негативація*, або *антонімічний переклад*, який полягає у перетворенні в процесі перекладу стверджувального речення в негативне і навпаки. При цьому неминуха лексична заміна одного із слів речення, що перекладається, його антонімом у мові перекладу.

Приклад: *Without LSA (Latent Semantic Analysis) the frequency failure and their manifestation would be unknown.*

Переклад: Тільки використання Латентного семантичного аналізу дозволяє встановити частоту збоїв програмного забезпечення і проявів помилок.

У даному випадку антонімічний переклад дуже доречний для передачі змісту речення, бо якщо дослівно перекласти це речення, то ми втратимо смисл і переклад буде неадекватний та незрозумілий.

Шостим способом є *описовий переклад* або *експлікація*, тобто спосіб передачі безеквівалентної лексики, що полягає в розкритті значення одиниці тексту оригіналу за допомогою словосполучення. Цей спосіб, на наш погляд, найзручніший для передачі інформації, але його недоліком є певна громіздкість, а також неможливість створення еквівалентного поняття на мові перекладу, коли треба виділити відповідне явище дійсності і закріпити його у свідомості читача. Останнє можна зробити шляхом підбору відповідного слова-терміну або стійкого словосполучення.

Приклад: *DirectInput* – частина набору драйверів *DirectX*, що підтримують безпосередню роботу з аналоговими і цифровими джойстиками.

Останній, сьомий спосіб, який є найпростішим, але який не можна застосовувати, не перевіривши, чи не існує у словнику український еквівалент, — це *повне копіювання англомовного написання терміна*.

Приклад: IBM (від International Business Machine) — корпорація IBM.

Отже, ми виявили сім методів перекладу англійських термінів експертних систем), на які може опиратися перекладач.

Розглядаючи значення цієї проблеми для перекладацької компетенції, можна дійти висновку, що на сьогодні актуальність перекладу англійських комп'ютерних термінів українською мовою продиктована необхідністю перекладу технічної документації, літератури з комп'ютерних систем та інших програмних продуктів. Складність перекладу текстів комп'ютерної тематики полягає в тому, що чимало комп'ютерних термінів відносяться до безеквівалентної лексики, але це не означає неможливість їх перекладу.

Перекладачі-практики розробляють алгоритми (моделі) перекладу для його стандартизації і полегшення. І який би з вищенаведених способів не був обраний, головним завданням перекладача є адекватна передача предметно-логічного значення терміну. При цьому він має бути однозначним і номінативним.

Перспективою роботи є подальше вивчення лінгвістичних особливостей перекладу неологізмів, синонімів та запозичень в галузі термінології експертних систем.

Література

1. Єнікєєва Є. М. Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову / Є. М. Єнікєєва // Науко-

вий вісник. — Суми : СумДУ, 2001. — С. 54-59. 2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина II. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / Карабан В. І. — Вінниця : Нова книга, 2004. — 576 с. 3. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учебник для ин-тов и фак-тов иностранных языков] / Комиссаров В. Н. — М. : Высшая школа, 1990. — 253 с. 4. Табанакова В. Д. Пролегомены к деномативной модели перевода компьютерных терминов / В. Д. Табанакова, А. Б. Кутузов. — Т. : ТюмГУ, 2005. — С. 56-70. 5. Nida E. *Toward a Science of Translating* / Nida E. — Leiden : Brill, 1964. — 221 p.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ У 1920-і РОКИ

Бонтуш Є.О., Кальниченко О.А. (доц.)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Характеризуючи 1920-і роки в Україні, Григорій Кочур, визначний український перекладач та історик перекладу, писав, що «перші п'ятнадцять пореволюційних років були періодом великого піднесення й активізації перекладацької діяльності», коли «поруч із практикою розвивалася й теорія перекладу», коли «в досить численних статтях та рецензіях, насамперед М.Зерова, а також С.Родзевича, П.Филиповича було поставлено багато актуальних проблем перекладання» [6, с. 94]. Перекладознавча думка часів «розстріляного відродження» для сучасного дослідника є надзвичайно актуальною, адже у 1920-і роки перекладознавці в Україні нерідко розглядали переклад в поняттях дуже близьких до тих, що лише нещодавно стали обговорюватися в західному перекладознавстві, бо національне відродження тих років надихало на вивчення історико-соціологічних аспектів перекладу, зокрема питань сприйняття перекладів читачами та зміни методів перекладу (М.Зеров, А.Ніковський, П.Тиховський, П.Филипович), дослідженню самих читачів перекладу (Я.Айзеншток, О.Білецький, П.Филипович), питань ідеології та перекладу (І.Кулик). Варті згадки й деякі інші ідеї українських дослідників перекладу вказаного періоду: думки щодо функцій мови та типів перекладу (В.Державин), розгляд перекладу як невід'ємної

складової національної літератури та його функції в націєтворенні (М.Зеров), роль біблійних перекладів у розбудові нації (М.Сагарда), перші в світі дослідження явища автоперекладу (О.Фінкель) тощо. Саме тому об'єктом дослідження став розвиток українського перекладознавства у 1920-х рр., які пов'язані з його становленням як наукової та навчальної дисципліни в Україні, що охоплює історію, теорію, критику та дидактику перекладу в рамках української наукової школи [10], коли питання перекладу з іноземних мов на українську, за словами академіка Олександра Білецького, мали значення як у літературному, так і у суспільному житті [1]. Предметом дослідження є перекладознавча тематика тих років в Україні, новаторські ідеї українських дослідників перекладу, адже нові умови потребували зміни перекладацької стратегії з урахуванням читацької аудиторії, епохи, ідеології; переклади стали розглядати у тісному взаємозв'язку з літературною системою та історико-соціальним середовищем. *Актуальність* дослідження зумовлена необхідністю досконаліше вивчити історію українського перекладознавства 1920-х років для її цілісного осмислення як невід'ємного складника історії національної науки та культури; тим більше, що думки, висловлені перекладачами та дослідниками перекладу тієї доби, набувають нового звучання і значення в нашу епоху, бо чимало з них тоді підіймали питання, які лише зараз стають на порядок денний сучасних досліджень. Хоча саме в цей період відбувався розквіт перекладознавства та перекладознавчої думки, праці перекладачів та дослідників перекладу цього періоду, попри велику їхню вартісність, забуті, а імена багатьох авторів тривалий час були під забороною. Тому *метою* дослідження ми бачимо в тому, аби включити в сучасний науковий обіг забуті через різні заборони вартісні перекладознавчі праці українських науковців та повернути науці імена. *Матеріалом* дослідження стали передмови до книжок перекладених творів, що вийшли друком в часовий проміжок з 1917 по 1932 рр., рецензії на переклади з періодичних видань доби та інші публікації на теми теорії та історії перекладу цього періоду.

Історія перекладу може зосереджуватися на практиці або ж на теорії. Історія практики перекладу розглядає: що перекладалося, хто перекладав, з яких мов, за яких обставин, у якому культурному та суспільно-політичному контексті. Історія теорії перекладу (історія перекладознавства) вивчає: що казали перекладачі про своє мистецтво, як в різні часи оцінювались переклади, які рекомендації робилися перекладачами, як навчали перекладу, або яким чином думки про переклад пов'язані з іншими поглядами на літературу, мистецтво того часу [3, с. 8]. Останнім часом набула поширення й думка австралійського перекладознавця Ентоні Пима [11] стосовно того, що

історія перекладу має зосереджуватися радше на перекладачах, аніж на текстах, має звертатися до соціального контексту. Історики перекладу стали потому стверджувати й те, що інші види діяльності, які, або асоціюються з перекладом (такі як редагування, друк, видання), або з перекладачами (їхньою позицією, фінансами, іншими видами професійної діяльності тощо), мають також обговорюватися при написанні історії перекладу [12, с. 134].

Саме у 1920-х роках історія перекладу виокремила як складова перекладознавчих студій [10]. Родоначальником історії українського перекладу можна вважати М.Зерова, який в своїх історико-літературних працях «детально висвітлював перекладацьку діяльність класиків української літератури, робив спроби періодизації українського перекладу – з таким блиском та ґрунтовністю, як ніхто з істориків української літератури до чи після нього» [5, с. 134]. І це справедливо, адже однією з основних проблем створення історії перекладу є проблема структурування подій минулого [4, с. 99], а історична сутність перекладу найперше помітна у послідовності різних його методів у межах єдиної культури [13, с. 801]. М.Зеров, розглядаючи переклад як повноцінний складник національної літератури, виділяє в розвитку українського поетичного стилю три стадії: травестії, перекладу-травестії (переспіву), перекладу [2]. На думку Т. Шмігера [10, с. 62], поштовхом до включення питань про місце перекладу як явища в українській літературі, ймовірно, стало спостереження Андрія Ніковського про ті віхи української літератури, у яких відбувалося наближення до світового письменства: від травестії (І. Котляревського та «котляревщини» першої третини ХІХ сторіччя) через переклади до оригінальних творів на всесвітні теми. Продовженням розвитку концепції історії перекладу в Україні Миколи Зерова стала розлога передмова до антології українських перекладів Пушкіна «А.Пушкін. Вибрані твори» 1927 р.[8] (друге видання – 1930 р.) Павла Филиповича, у якій на матеріалі численних перекладів цього російського поета розглядаються зміни в методах українського перекладу, в рецепції читача, в мовних засобах перекладу. Цікавими як з методологічної, так і з фактичної точок зору для сучасного дослідника стали й дослідження П.Филиповичем «соціального обличчя українського читача 30-40 років ХІХ століття», зокрема списків передплатників збірки перекладів А.Метлинського [9].

Ті самі твори викликають у своїх споживачів, приналежних до різних класів, різні, а часом і протилежні почуття, стверджував Іван Кулик [7], і тому, на його думку, при безпосередньому мистецькому оформленні твору неможливо не звертати увагу на класовість ідеології та психології, яка в свою чергу означає класовість емоцій,

викликаних у процесі приймання творів. Перекладач також не може залишитися осторонь, не додавши в перекладі дещо від власного світогляду, класової приналежності, виховання, оточення і з цієї причини, керований власним світоглядом, перекладач мимоволі підкреслює ті чи інші ідеологічні моменти. Перекладені твори можуть мати різний сенс залежно від реципієнта [7]. Не можна писати цілком однаково для американського й українського читача, «вірші американських поетів, точно перекладені, матимуть один сенс у Нью-Йорку й інший в Харкові» [7, с.37]. В кожному творі є два різні сенси, хоча вони і передаються однаковими знаками, бо читачі мають різну психологію, різний нахил до сприймання художніх творів, породжені переважанням різних економічних систем і під впливом різних, протилежних, політичних чинників та суспільного ладу. Цілком має рацію Дідро, який сказав: «Хто вміє зразково передати сцену з У. Шекспіра, не має жодної інтонації, щоб перекладати сцену з Расіна» [7, с. 37]. Не можна також перекладати цілком однаково твори у різні епохи [7, с. 37]. Зміна доби історичного розвитку вносить зміни у характер мови, сенс окремих висловів, нахил до сприймання. Ця різниця дозволяє часом змінювати розміри оригіналів, їх ритм, образи, пристосовуючи їх до сучасного читача [7, с. 38].

Численні рецензії на переклади, серед авторів яких слід виділити Андрія Ніковського, Миколу Зерова, Сергія Родзевича, Володимира Державина, Григорія Майфета, Єлизавету Старинкевич, Освальда Бургардта, Дмитра Рудика, Олександра Білецького та Ю. Савченка, сприяли удосконаленню аналізу перекладів, формуючи підходи до передачі діалектної та арготичної мови, архаїзмів, звертаючи увагу на передачу пунктуації, але головним чином випрацьовуючи норми перекладу, зокрема відбору творів.

Теорії перекладу та практика неокласиків та інших перекладачів, видання перекладних зібрань творів, викладання Миколою Зеровим перекладу в Інституті мовної освіти (1930–33), публікація в Харкові першої монографії з перекладознавства Олександром Фінкелем (1929), нарешті, поява самого терміну «перекладознавство» (Калинович, Зеров), очевидно, засвідчували високий рівень перекладацької справи в цей час в Україні.

Література

1. Белецкий А. Переводная литература на Украине // *Красное слово*. — 1929. — № 2. — С. 87–89.
2. Зеров М.К. Нове українське письменство // Зеров М.К. *Українське письменство* / Упоряд. М. Сулима, Післям. М. Москаленка. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. — С. 5–104.
3. Кальниченко О. А. *Історія*

перекладу та думок про переклад у текстах та коментарях. Ч.1. Загальні питання. Стародавні часи: Навч. посіб. для студ. ВНЗ/О.А. Кальниченко, В.О. Подміногін. — Х.: Вид-во НУА, 2005. — 132 с. 4. Кальниченко О.А. Григорій Кочур та історія української перекладацької традиції: питання періодизації / О.А. Кальниченко, Подміногін В.О. // *Творчість Григорія Кочура у контексті української культури ХХІ віку: до 100-річчя від дня народження Майстра* : Мат-ли IV Міжнар. наук. конф. 15–17 листопада 2008 р. : тези доп. — Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. — С. 98–105. 5. Коптилов В., Кочур Г. Пятьдесят лет украинского перевода (Краткий исторический очерк) / Коптилов В., Кочур Г. // *Григорій Кочур. Література та переклад*. Т.І. — Київ : Смолоскип, 2008. — С.127–141. 6. Кочур Г. Здобутки й перспективи / Г. Кочур // *Всесвіт*. — 1968. — № 1. — С.92–97. 7. Кулик І.Ю. Сучасна поезія Північної Америки / І.Ю.Кулик // Кулик І.Ю. *Антологія американської поезії 1855–1925*. — Х.: ДВУ, 1928. — С. 9–38. 8. Филипович П. Пушкін в українській літературі / П. Филипович // А.Пушкін. *Вибрані твори*. — Харків—Київ : Книгоспілка, 1930. — С.V—LX. 9. Филипович П. Соціальне обличчя українського читача 30–40 р.р. ХІХ в. / П.Филипович // *Життя і революція*. — 1930. — № 6. — С. 136–153. 10. Шмігер Т. *Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя* / Т.Шмігер. — Київ : Смолоскип, 2009. — 342 с. 11. Рут А. *Method in Translation History* / Рут А. — Manchester: St. Jerome Publishing, 1998. 12. St. Andrü, J. *History* / James St. Andrü // Baker, Mona (ed.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (2nd edition), London & New York: Routledge, 2008. — P. 133–136. 13. Venuti L. *Translation, History, Narrative* / Lawrence Venuti // *Meta*. — 2005. — № 3. — С. 800–816.

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ МЕДІА-КОМУНІКАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Волкова О.О., Черноватий Л.М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Дана стаття присвячена вивченню залежності способу перекладу англomовної термінології у галузі медіа-комунікації (комп'ютерних технологій) від її структурних характеристик.

Актуальність проблеми зумовлена стрімким прогресом у сфері комп'ютерних технологій, розвитком Інтернету, що вносить істотні зміни в сучасне інформаційно-комунікативне середовище. Комп'ютерне спілкування стає все поширенішим видом комунікації, що спричиняє появу великої кількості нових термінів. Це і є причиною того, що значення адекватного перекладу текстів у галузі комп'ютерних технологій істотно зростає. Повнота і точність перекладу згаданих текстів залежить від того, наскільки правильно перекладач визначає труднощі перекладу й адекватно передає відповідні терміни.

Існує також необхідність комплексного наукового опису структурно-семантичних особливостей терміносистеми у галузі комп'ютерних технологій, формування цілісних уявлень про структурні, семантичні, словотвірні ознаки відповідної лексики, встановлення джерел її походження та системних зв'язків у її межах. Саме тому тематика даної роботи є актуальною й перспективною.

Матеріалом дослідження були вибрані оригінальні англomовні тексти у галузі комп'ютерних технологій, запозичені з Інтернету [4], оскільки він постійно оновлюється і містить найновіші матеріали. Обсяг текстів складає близько 40000 друкованих знаків, а загальний корпус досліджуваних термінів – 500 одиниць.

Об'єктом дослідження є проблема перекладу лексичних одиниць термінологічного характеру з англійської мови на українську.

Предметом дослідження є особливості перекладу англomовних термінів у галузі комп'ютерних технологій українською мовою.

Метою даної статті є вивчення структурної типології англomовної термінології у галузі комп'ютерних технологій та особливостей її перекладу.

Досягнення зазначеної мети передбачає постановку і розв'язання наступних *завдань*: окреслення теоретичних основ дослідження англomовної термінології; аналіз структурних характеристик англomовної термінології у галузі комп'ютерних технологій; встановлення співвідношення простих, похідних, складних термінів та термінів-

словосполучень у зазначеній галузі; визначення перекладацьких стратегій щодо перекладу термінології у галузі комп'ютерних технологій; складання англійсько-українського та українсько-англійського словників відповідних термінів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літератури за темою дослідження, порівняльний перекладацький аналіз текстів оригіналу і перекладу, метод суцільної вибірки, кількісний метод (дослідження кількості та питомої ваги лексичних одиниць термінологічного характеру за структурою, підрахунки частотності застосування перекладацьких прийомів при передачі різних типів термінологічних лексичних одиниць).

Центральним поняттям даної статті є термін, що визначається як слово або словосполучення, яке позначає специфічні об'єкти і поняття, що ними оперують фахівці певної галузі науки чи техніки [3, с. 156]. Термінами можуть бути як слова або словосполучення, що вживаються винятково в межах наукового стилю, так і спеціальні значення загальнонародних слів. За структурою терміни поділяються на прості, похідні (префіксальні, суфіксальні і префіксально-суфіксальні), складні, терміни-словосполучення і аббревіатури [2, с. 258].

Прості терміни складаються з одного слова (*port* — *порт*, *link* — *посилання*, *node* — *вузол*, *zap* — *стирати*); похідні утворюються за допомогою суфіксів або префіксів (*provider* — *провайдер*, *decode* — *декодувати*, *updater* — *оновлення*), складні включають два чи більше корені і пишуться разом або через дефіс (*copyright* — *авторське право*, *gateway* — *шлюз*); терміни-словосполучення складаються з двох або більше компонентів (*adjacency matrix* — *матриця суміжності*, *mother board* — *основна пам'ять*).

Зміст дослідження. 500 термінів, відібраних для дослідження з тексту, характеристики якого згадувалися раніше, були розділені на п'ять груп, відповідно до їх структури (прості, похідні, складні, словосполучення та аббревіатури). Цей розподіл зображено на рис. 1:

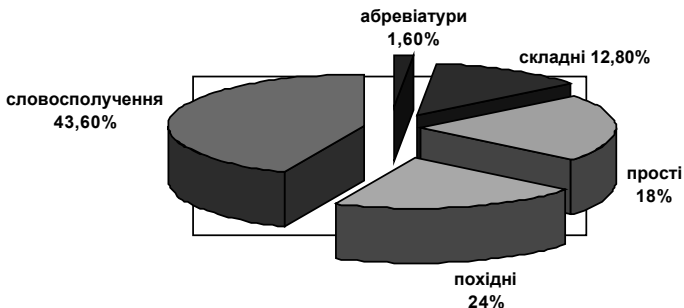

Рис. 1. Кількісні показники термінів у текстах у галузі комп'ютерних технологій

За результатами такого розподілу видно, що в текстах у галузі комп'ютерних технологій найчастіше зустрічаються терміни-словосполучення (43,6 %). Далі за частотністю вживання йдуть похідні (24 %) та прості терміни (18 %). Рідше зустрічаються складні терміни (12,8 %), а частка аббревіатур є зовсім незначною (1,6 %). Таким чином, можна зробити висновок, що дана галузь тяжіє до утворення нових понять з використанням більш ніж одного слова — загальна питома вага термінів-словосполучень та складних термінів становить більш половини (56,4 %), тоді як однокореневі терміни (прості та похідні) разом складають лише 42% від загальної кількості термінів.

Що стосується похідних, у згаданих текстах найчастотнішими є суфіксальні терміни (63 %), питома вага яких майже у 2,5 рази перевищує частотність префіксальних (28,6 %), в той час як частка префіксально-суфіксальних термінів є незначною (8,5 %). Суттєве домінування суфіксального способу утворення термінів, ймовірно, пояснюється більшою його продуктивністю, порівняно з префіксальним (перевага майже у 2,5 рази), а незначна частка префіксально-суфіксального способу може пояснюватися тим, що одночасне застосування префіксального та суфіксального способів має більші природні обмеження, порівняно із вживанням кожного з них окремо.

Перекладацький аналіз способів перекладу відібраних термінів дозволив сформулювати попередні висновки про залежність згаданих способів від структури терміну.

При перекладі простих термінів домінують варіантний відповідник (46%) і, певною мірою, — словниковий відповідник (14,%). Це пояснюється тим, що більша частина простих термінів у галузі комп'ютерних технологій вже увійшла до словників, наприклад, *feed* — подача, *flag* — ознака; *lab* — лабораторія, *demo* — демонстрація. Відносно поширеним є транскрибування (12, %: *site* — сайт, *slash* — слеш). Рідше використовуються описовий переклад (10 %: *heap* — динамічна частина пам'яті, *to burn* — записати на компакт-диск); транслітерування (8%), наприклад, *modem* — модем, а також конкретизація (7%: *to abort* — переривати виконання операції). Найменш вживаними способами перекладу виявилися адаптивне транскодування (2 %: *card* — карта) і контекстуальна заміна (1 %: *to assert* — заносити в базу даних). Узагальнено співвідношення способів перекладу показано на рис. 2.

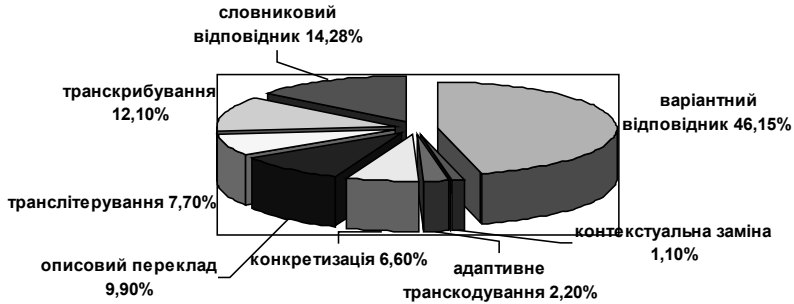

Рис. 2. Кількісні показники способів перекладу простих термінів у текстах в галузі комп'ютерних технологій

При перекладі похідних термінів варіантний відповідник є найбільш вживаним способом (23%), наприклад, *to linkage* – *компонувати*. Трохи меншим за питомою вагою є словниковий відповідник (17%: *to coalesce* – *об'єднувати*). Досить часто використовуються транскрибування (14 %: *display* – *дисплей*), транслітерування (11 %: *Internet* – *Інтернет*), адаптивне транскодування (9%: *predicate* – *предикат*), а також додавання (8,5 %: *internals* – *внутрішня організація*). Рідше застосовуються описовий переклад (6%: *deluxe* – *розширена версія програмного пакета, яка включає додаткові програми чи можливості*), та змішане транскодування (4 %: *comptometer* – *комптометр*). Найменш вживаними є контекстуальна заміна (3,5%: *to invoke* – *викликати*), калькування (2,5 %: *coprocessor* – *сопроцесор*) і конкретизація (2 %: *to release* – *відпускати натиснуту кнопку*). Узагальнено співвідношення способів перекладу показано на рис.3.

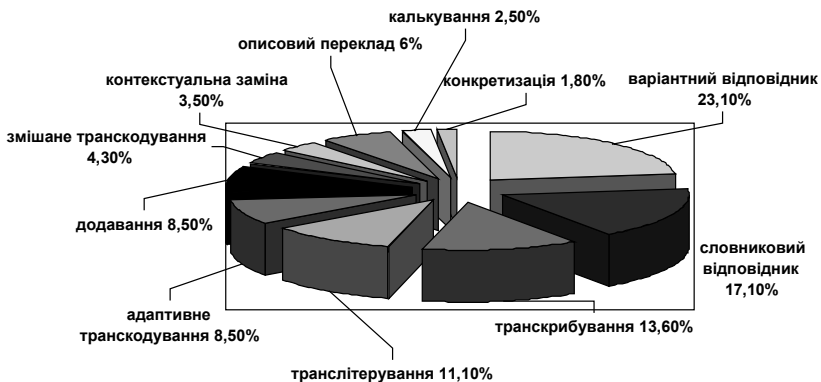

Рис. 3. Кількісні показники способів перекладу похідних термінів у текстах в галузі комп'ютерних технологій

Найпоширенішим способом перекладу складних термінів є словниковий відповідник (28 %: *password* *пароль*, *cross-reference* — *посилання на інше місце у тій же книзі*). Меншою питомою вагою характеризуються контекстуальна заміна (19 %: *hibernation* — *стан очікування*) і калькування (16 %: *workstation* — *робоча станція*). Спостерігається також вживання транскрибування (11 %: *browser* — *браузер*), додавання (8 %: *close-down* — *завершення програми*), варіантного відповідника (6 %: *hardware* — *апаратні засоби*). Найменш вживаними є змішане транскодування (5 %: *chipset* — *чипсет*), описовий переклад (5 %: *fallback* — *перехід на аварійний режим* і пермутація (3 %: *database* — *база даних*). Узагальнено співвідношення способів перекладу показано на рис. 4.

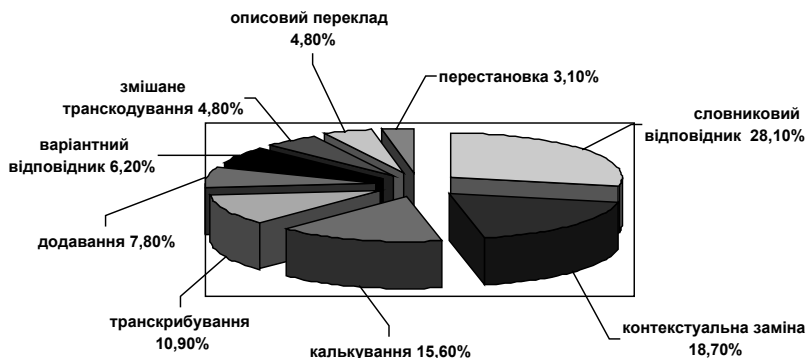

Рис. 4. Кількісні показники способів перекладу складних термінів в текстах у галузі комп'ютерних технологій

Переклад термінів-словосполучень характеризується найвищою питомою вагою калькування (31,2 %: *graphic interface* — *графічний інтерфейс*), перестановки (29 %: *task mode* — *режим завдання*) і контекстуальної заміни (22,5 %: *dummy statement* — *порожній оператор*). Рідше вживаються словниковий відповідник (5 %: *desktop computer* — *настільний комп'ютер*), адаптивне транскодування (5 %: *file system* — *файлова система*), описовий переклад (4, %: *native mode* — *режим роботи у власній системі команд*) і додавання (3 %: *transfer time* — *час відправки даних*). Найменш вживаними є конкретизація (1 %: *attached device* — *підключений пристрій*), транскрибування (0,4 %: *host computer* — *хост-комп'ютер*), генералізація (0,4 %: *node computer* — *вузол мережі*), змішане транскодування (0,4 %: *compact flash* — *компакт-флеш*) і вилучення (0,4 %: *numeric character* — *цифра*) (див. рис. 5).

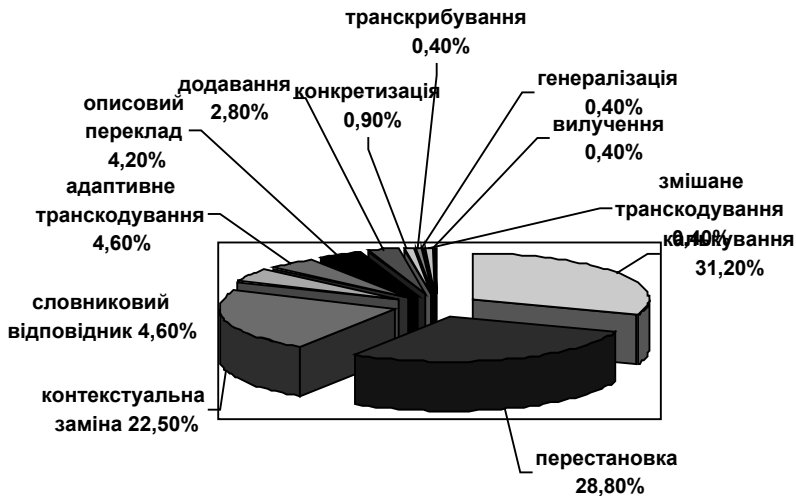

Рис. 5. Кількісні показники способів перекладу термінів-словосполучень в текстах у галузі комп'ютерних технологій

Таким чином, можна зробити певні висновки. Частотність вживання словникового і варіантного відповідника залежить не від структури терміну, а від його наявності у словнику [1]. Зважаючи на те, що значна кількість термінів у галузі, що розглядається, вже зафіксовані у словниках, природним є той факт, що питома вага цих способів перекладу є найвищою: словниковий відповідник – прості (14 %), похідні (17 %), складні (28 %) і словосполучення (5 %); варіантний відповідник – прості (46 %), похідні (23 %), складні (6 %) і словосполучення (0 %).

Вибір інших способів перекладу терміна може залежати від його структури. Наприклад, прийоми вилучення слова й пермутації застосовуються лише стосовно термінів-словосполучень, оскільки тільки вони складаються з двох і більше слів. Щоправда теоретично перmutація можлива й з дуже обмеженою кількістю (3% випадків у нашому дослідженні) складних термінів (наприклад, *database* – база даних).

Досить широко застосовуються різні види транскрибування. Транслітерування вживається лише при перекладі простих (8 %) і похідних (3 %) термінів, що можна пояснити тим, що, по-перше, можливості його застосування стосовно складних термінів та словосполучень є обмеженими, а по-друге, згадані терміни, очевидно, запозичені відносно давно, коли транслітерація була провідним способом транскрибування. Що стосується транскрибування, якому

в наш час віддають перевагу при транскодуванні нових термінів, то це знайшло чітке відображення в нашому дослідженні. Транскрибування у чистому вигляді майже рівномірно розподілилося між простими (12 %), похідними (14 %) та складними (11 %) термінами, і практично не вживається стосовно термінів-словосполучень (0,4 %), що пояснюється труднощами його застосування до двох і більше слів одночасно. Змішане транскрибування вживалося переважно щодо похідних (4 %) та складних термінів (5 %) і практично не застосовується щодо простих термінів і словосполучень. Незначна частка транскодування при передачі термінів-словосполучень (4,5 %) припадає на адаптивне транскрибування, яке також застосовується відносно похідних термінів (9%), що пояснюється передусім необхідністю заміни афіксів англійської мови на їх відповідники в українській.

Структура терміна визначає й діапазон застосування калькування, питома вага якого є найвищою в термінах, що є найбільш сприятливими, тобто включають принаймні два елементи. Чим вищий рівень мови, до якого відносяться складові терміну, тим більша вірогідність вживання калькування (див. рис.3.), частка якого (31 %) є найвищою при передачі слів-термінів, що відносяться до рівня словосполучення, а його елементи – до рівня слова; вдвічі меншою (16 %) – при перекладі складних термінів (рівень слова), незначною (2,5 %) – у випадку похідних термінів (рівень морфеми), й відсутня взагалі при передачі простих термінів.

Питома вага описового перекладу, частка якого загалом незначна, є зворотно пропорційною структурній складності терміну й поступово знижується від простих термінів (10 %), до похідних (6 %), складних (5 %) і словосполучень (4 %). Така тенденція пояснюється тим, що саме в цьому напрямку знижується рівень імпліцитності термінів: прості терміни є максимально імпліцитними, а словосполучення – максимально експліцитними. Чим вищий ступінь імпліцитності, тим більшою є вірогідність необхідності описового перекладу.

Рівень імпліцитності, вірогідно, впливає й на застосування конкретизації та додавання слів – конкретизації найчастіше потребують прості терміни (7 %), тоді як до решти категорій вона практично не застосовується: 1,8 % для похідних, 1 % для словосполучень і 0 % для складних термінів. Така ж тенденція зареєстрована і щодо додавання слів, де її необхідність також поступово знижується від максимально імпліцитних термінів (за винятком простих): похідні (8,5 %), складні (8 %) і словосполучення (3 %). Висновки цього дослідження можуть враховуватися у навчанні майбутніх перекладачів. З наукової точки зору, вони є попередніми і потребують окремого вивчення, в чому і вбачається перспектива подальшого дослідження.

Література

1. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової та технічної літератури : в 2-х ч. / Карабан В. І. — Вінниця : Нова книга, 2001. — Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. — 303 с.*
2. Коваленко А. Я. *Загальний курс науково-технічного перекладу : [учбовий посібник] / Коваленко А. Я. — К. : ІНКОС, 2001. — 290 с.*
3. Комиссаров В. Н. *Современное переводоведение : [Учебное пособие] / Комиссаров В. Н. — М. : ЭТС, 2004. — 424 с.*
4. *Історія створення гіпертексту [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.useit.com/papers/hypertext-history/>.*

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Глиняна М.В., Ковальчук Н.М. (канд. пед. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Безпосереднє сусідство України з європейськими державами та намагання наблизитися до єдиної європейської системи права вимагають відповідних змін у системі чинного законодавства і регулюванні правових відносин. Відкрита політика незалежної України сприяє поглибленню культурних, наукових, економічних, політичних та інших зв'язків. Оскільки регулятором усіх сфер суспільного життя є право, юридичний (або правничий) дискурс, який їх обслуговує, набуває великого значення. У зв'язку з цим виникає потреба упорядкування та унормування, а іноді навіть реструктуризації національної юридичної терміносистеми. Це обумовило *актуальність* нашого дослідження, *об'єктом* якого стала перекладна взаємовідповідність англійської та української термінології, а *предметом* — перекладна взаємовідповідність англомовних лексичних одиниць термінологічного характеру у юридичній галузі.

Таким чином, *метою* дослідження стало визначення особливостей перекладу українською мовою англомовних юридичних термінів з урахуванням ступеня їхньої відповідності. Досягнення поставленої мети передбачало виконання таких *завдань*: аналіз змісту проблеми опису термінів і термінології; побудова типології англомовних юридичних термінів за критеріями семантики; встановлення ступеня

відповідності англійської та української термінології у досліджуваній галузі; виявлення особливостей перекладу повних і часткових відповідників, а також термінів-лакун у правничій галузі; визначення найбільш уживаних стратегій щодо перекладу англомовних юридичних термінів з урахуванням ступеня їх відповідності.

Матеріалом дослідження стали 400 англомовних термінологічних одиниць юридичної галузі, що використовуються при складанні правових законів, актів, веденні судової справи, які були отримані методом суцільної вибірки із автентичних англомовних текстів, присвячених проблемам Приватного права.

При проведенні даного дослідження ми виходили із наступних положень:

□ термін — це емоційно нейтральне слово чи словосполучення, що вживається для точного позначення понять та назв предметів;

□ якщо слово вживається як термін у системі іншої спеціальної галузі знань, то в ній воно теж є однозначним, семантично чітко відмежованим від тих його значень, що виявляються в позатермінологічному функціонуванні, а також і в термінологічному, але в іншій галузі знань [2];

□ типологія термінів — це членування термінів за їх найважливішими ознаками, основою яких є різні характерні риси термінів, такі як змістові, формальні, функціональні, внутрішньо- та зовнішньомовні. Лінгвістичні класифікації термінів ґрунтуються на їх ознаках як лексичних одиниць (ЛО) певної мови [3].

З огляду на семантичну відповідність між термінами двох мов, усі терміни у досліджуваній галузі ми розділили на повні відповідники, часткові відповідники та терміни-лакуни (відсутність відповідників), а потім вивчили особливості їх перекладу.

Повною відповідністю термінів вихідної мови (ВМ) та цільової мови (ЦМ) називають повний збіг ЛО цих мов у повному обсязі їх референційних значень [1], наприклад, *legal institution* — юридична установа, *conceptual provisions* — концептуальні положення, *equality* — рівноправність, *freedom of entrepreneurship* — свобода підприємництва, *public law* — публічне право, *land relations* — земельні відносини, *international civil relations* — міжнародні цивільні відносини.

Частковими відповідниками називаються такі, в яких коло значень терміна ВМ та окремого терміна ЦМ, що використовується при перекладі, будуть збігатися не повністю, а лише частково [3], наприклад, *civil jurisprudence* — цивілістика; *sound engineers* — розробники фонограм; *to counteract the acts of misrepresentation* — протидіяти спотворенню; *to establish liability for transgressions* — передбачати відповідальність за правопорушення; *administrative transgressions* — ад-

міністративно-правові правопорушення; *civil transgressions* – цивільно-правові правопорушення; *regulatory substance* – правовий матеріал.

У ЦМ може взагалі не бути терміну для певного поняття, вже позначеного у ВМ. У таких випадках прийнято говорити про відсутність відповідників або про лакуни [3], наприклад, *monistic* – моністичний (має єдині принципи для регулювання всіх майнових відносин); *emphyteusis* (the right of limited use of someone else's land for agricultural production) – емфітевзис (право обмеженого користування чужою землею для сільськогосподарського виробництва); *superficies* (the right of use of someone else's land for construction) – суперфіцій (право користування чужою землею для забудови).

В результаті дослідження ми встановили, що чотири з п'яти англомовних юридичних термінів (81,75 %) мають повні відповідники українською мовою. Хоча випадки повної відповідності ЛО двох мов зустрічаються досить рідко, проте отримані нами дані можна пояснити власне особливістю термінологічної лексики, яка вимагає чіткості, точності та однозначності своїх одиниць. До того ж, значну частину матеріалу нашого дослідження склали складні за будовою терміни, які частіше мають відповідники, ніж однокомпонентні терміни. Кількість часткових відповідників складає 59 ЛО (14,75 %), а термінів-лакун – 14 ЛО (3,50 %).

У цій статті ми розглянемо особливості перекладу термінів, які належать до перших двох груп.

Повні відповідники найчастіше перекладаються за допомогою наступних перекладацьких прийомів:

– калькування (55,96 % від загальної кількості повних відповідників), наприклад, *to possess the copyright* – мати авторське право; *legally free and equal partners* – юридично вільні та рівноправні партнери; *property relations* – майнові відносини; *personal non-property relations* – особисті немайнові відносини;

– пермутація (10,4 %), наприклад, *law professor* – професор права; *legitimately-set exceptions* – винятки встановлені законом; *the Marriage and Family Code* – Кодекс про шлюб та сім'ю; *Law of Obligations* – Зобов'язальне право.

При перекладі 13,15% від загальної кількості повних відповідників ми використовували поєднання таких прийомів як калькування, пермутація додавання та вилучення. Наприклад, *a group of experts from the Ukrainian Commission for Legal Terminology* – експертна група Української комісії з питань правничої термінології; *enterprise founded on the ownership of citizen associations* – підприємство, засноване на власності об'єднання громадян.

Досить рідко вживалися такі прийоми як вибір словникового відповідника (8,27 % випадків), вилучення слова (5,82 % випадків) та

додавання слова (4,28 % випадків). Що стосується таких прийомів як контекстуальна заміна (зокрема, смисловий розвиток – 1,52 % випадків) та транскодування (0,60 % випадків), то можна констатувати, що вони є нехарактерними при перекладі англomовних ЛО термінологічного характеру, які мають повні відповідники у юридичній галузі.

Для перекладу часткових відповідників характерним є застосування наступних прийомів:

- калькування (28,57 % від загальної кількості часткових відповідників), що вдвічі менше ніж застосування цього ж прийому при перекладі повних відповідників, наприклад, *submit comments and proposals* – *пропонувати коментарі та пропозиції*; *key legal institutes* – *основні правові інститути*;

- додавання (15,25 %), та вилучення (15,25 %), що не було характерним при перекладі повних відповідників, наприклад, *law school* – *вища юридична школа*; *the Maritime Code* – *Кодекс торгового мореплавства*; *initial contractual performance* – *початковий етап виконання договірних зобов'язань* *legal transactions* – *правочини*; *civil jurisprudence* – *цивілістика*.

- різновиди контекстуальної заміни: смисловий розвиток (13,56 %), (наприклад, *election races* – *передвиборча кампанія*; *the right of business management* – *право оперативного управління*; *regulatory substance* – *правовий матеріал*) та генералізація значення (3,39 %) (наприклад, *long alienation of rights by the owner* – *тривале відчужуване користування*; *to apply for cancellation of one's house residence* – *виписати когось з житла*)

Переклад кожного десятого англomовного терміну, що має частковий відповідник (10,17 %), вимагав використання одразу кількох прийомів: *the Draft Economic (Commercial) Code* – *проект Господарського (Комерційного) кодексу*; *to be in detriment to dynamism* – *перешкоджати динамізму*; *the voidability of the contract* – *недійсність договору*.

Менш поширеним прийомом є пермутація (8,47 %) (наприклад, *intangible personal rights* – *особисті немайнові права*).

Таким чином, частота використання такого прийому перекладу як калькування є вдвічі більшою при перекладі повних відповідників, ніж при перекладі часткових відповідників. Частота використання прийому пермутації, а також частота використання декількох прийомів одночасно є приблизно однаковою для цих двох груп термінів. Прийоми додавання та вилучення використовуються набагато (втричі) частіше при перекладі часткових, ніж при перекладі повних відповідників. Ці відмінності можуть бути пояснені розбіжностями обсягу значень одиниць ВМ та одиниць ЦМ.

Перспективою подальшого дослідження видається аналіз стратегій перекладу англومовних юридичних термінів в залежності від їх структурних характеристик.

Література

1. Бархударов Л. С. *Язык и перевод* / Бархударов Л. С. — М. : Междунар. отн., 1975. — 240 с.
2. Лотте Д. С. *Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов* / Лотте Д. С. — М. : Наука, 1982. — 146 с.
3. Циткина Ф. А. *Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения)* / Циткина Ф. А. — Львов : Вища школа, 1988. — 156 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ У РЕКЛАМІ КОСМЕТИЧНО-ПАРФУМЕРНИХ ВИРОБІВ

Гоготова О.В., Фролова І.Є. (канд. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Реклама відіграє помітну і суттєву роль в сучасному житті, створюючи «моду» на певні товари чи послуги, нав'язуючи смаки та встановлюючи пріоритети. У повсякденному житті реклама, хоча часом і сприймається негативно, як щось нав'язливе, тим не менш значною мірою спрямовує витрати людини. З наукової точки зору реклама виступає об'єктом уваги маркетологів, бо саме ця галузь економіки опікується просуванням товарів та послуг на ринки. Оскільки неможливо уявити рекламу без використання мови, рекламна продукція стає також об'єктом лінгвістичних спостережень.

Актуальність дослідження обумовлена низкою факторів, а саме: бурхливим розвитком реклами як окремого функціонального стилю; необхідністю вивчення мовного аспекту реклами Великобританії та Франції як найбільш передових та сучасних у світі, і таких що неабияк впливають на розвиток україномовних рекламних стратегій; недостатньою вивченістю лексичних особливостей перекладу реклами, зокрема косметично-парфумерної продукції.

Глобалізація економічного простору спричиняє появу значної кількості крупних корпорацій, що працюють на ринках різних країн, включаючи і нашу. Оскільки кожна із згаданих корпорацій має власний рекламний продукт, це є джерелом проблем їхнього перекладу.

З огляду на викладене, *об'єктом* дослідження у роботі були тексти та ключові лексеми англомовної реклами парфумерно-косметичних виробів різних виробників. *Предметом* аналізу виступали лексичні одиниці, специфічні для цього різновиду рекламної продукції, досліджувані в аспекті перекладу.

Метою роботи є виокремлення та аналіз перекладу лексичного каркасу текстів реклами парфумерно-косметичної продукції. Досягнення даної мети передбачає реалізацію наступних *завдань*: проаналізувати особливості рекламного дискурсу з точки зору перекладознавства; проаналізувати тематику реклами косметично-парфумерної продукції та виокремити її основні лексичні компоненти; систематизувати структурні та змістові характеристики лексичних одиниць у цих текстах; проаналізувати способи перекладу та перекладацькі трансформації, застосовані для передачі змісту ключових лексем реклами парфумерно-косметичної продукції з англійської на українську мову.

Матеріалом дослідження слугували 300 текстів англомовної реклами парфумерно-косметичних виробів, отриманих з мережі Інтернет й з етикеток виробів, та їх ключові інформаційні елементи, подані словами (94 одиниці) і словосполученнями. Кількість реалізацій слів, що були предметом нашого перекладацького аналізу, становить приблизно 5100.

Методи дослідження відповідають поставленій меті та завданням. У роботі були використані елементи структурно-семантичного аналізу, для встановлення основних змістових компонентів реклами косметично-парфумерної продукції на основі виокремлених лексичних одиниць; порівняльний аналіз для вивчення лексичних одиниць англійської мови у порівнянні з одиницями української мови; елементи кількісного аналізу – для вивчення представленості лексичних одиниць, що характеризують косметично-парфумерну продукцію в українській та англійській мовах, а також способів їх перекладу та перекладацьких трансформацій.

Наше дослідження складається з двох етапів. На першому з них досліджуються теоретичні передумови, що стосуються рекламного дискурсу, перекладу як дискурсивної діяльності та особливостей перекладу лексичних одиниць. На другому етапі розглядаються структурні та змістові характеристики лексичних одиниць і способи їх перекладу в текстах реклами косметично-парфумерної продукції.

У проведеному дослідженні виходимо з того, що реклама сьогодні є поширеною сферою людської діяльності, до якої залучені рекламисти – фахівці зі створення реклами, та споживачі продукції – цільова аудиторія реклами. Реклама має цільове призначення, котре

полягає у здійсненні впливу на цільову аудиторію й переконання її у потребі придбання рекламованого товару або послуги. Цільова аудиторія реклами може бути представлена усім суспільством, його окремими великими чи малими групами. Вплив та цільова аудиторія тісно пов'язані між собою: реклама продукції для жінок апелює до їх бажання виглядати молодими та гарними [1].

Реклама включає вербальний та позавербальний складники, де вербальний варіюється в діапазоні від рекламного слогана, що формально дорівнює реченню, до доволі розгорнутого рекламного тексту, який має певну композиційну структуру і на формальному рівні містить значну кількість речень [4, с. 8-14]. У рекламному тексті вплив здійснюється у двох різновидах – аргументативному й емоційному [3]. В обох випадках смисл, що реалізує функцію впливу, кореспондує із різними конкретно-оцінювальними значеннями, які належать до загально-оцінювального значення «добре»; смисловими опорами виступають лексичні одиниці. У перекладі рекламних текстів найбільш важливим є лексичний аспект [2], бо адекватний переклад смислових опор дозволяє адекватно передати смисл й реалізувати функцію усього рекламного тексту.

Вивчення досвіду аналізу лексичних аспектів перекладу склало підґрунття розробки алгоритму, що містить такі кроки: (1) наявність перекладу – за відсутності перекладу має місце *нульовий переклад*; (2) наявність трансформацій – за відсутності трансформацій маємо справу з такими способами перекладу, як *вибір словникового чи варіантного відповідника, калькування*; (2а) за наявності трансформацій форми – маємо такі способи перекладу, як *транскодування (транскрибування, транслітерування, змішане транскодування, адаптивне транскодування)*; (2б) за наявності трансформацій змісту – маємо такі способи перекладу, як *смисловий розвиток, описовий переклад, формальна негативація, контекстуальна заміна, додавання, вилучення і пермутація*. Схематично це можна подати у вигляді алгоритму, зображеному на рис. 1:

Для аналізу лексичного аспекту реклами ми виділили ключові лексичні одиниці, що виступають смисловими опорами в аналізованих текстах. Ці одиниці були представлені словами і словосполученнями, що зумовило потребу їх формально-структурної систематизації. Їхній головний параметр – смислове навантаження – пов'язаний зі змістом, що викликає необхідність їх систематизації також і за цим критерієм. Усі згадані одиниці є номінаціями, специфічними для реклами косметично-парфумерних виробів, бо являють собою вербальну об'єктивацію складників її понятійної структури. Їх загальна кількість становить 300 одиниць, які і склали корпус нашого дослідження.

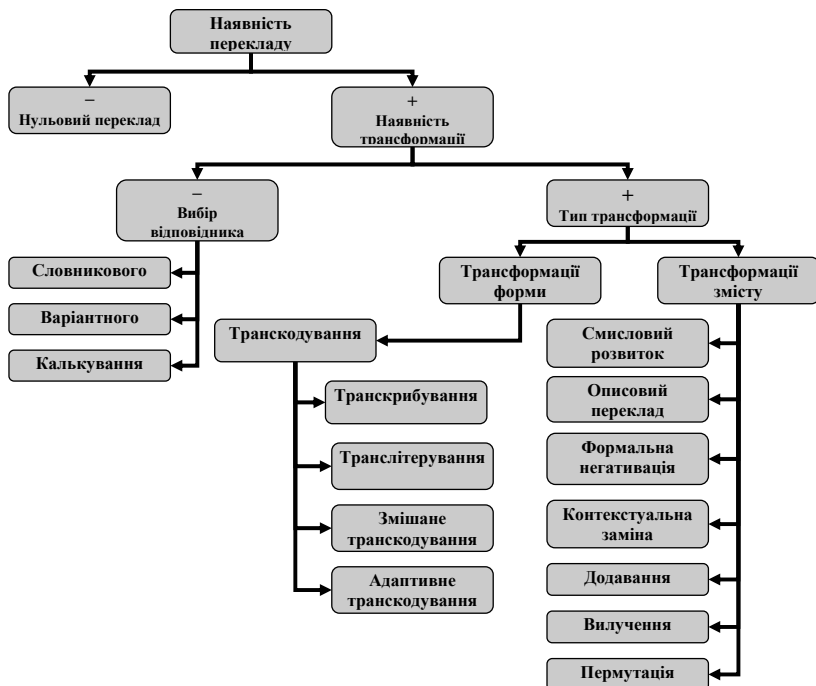

Рис. 1. Засоби передачі ключових елементів тексту цільовою мовою (способи перекладу)

У ході аналізу встановлено, що за змістовими параметрами ключові лексеми рекламних текстів косметично-парфумерної продукції розподіляються на 9 груп. Серед них переважають лексичні одиниці змістового компоненту «результат» (35 %), бо фірми-виробники роблять головний акцент на позитивний вплив продукту та досягнення результату, для якого він призначений. Не менш важливими є лексичні одиниці складників «інгредієнти» (16 %), «об'єкт застосування» (15 %), «властивості» (14 %), «препарат» (10 %), що використовуються, аби споживач міг підібрати найбільш підходящу для його цілей продукцію і правильно нею скористувався. Менш частотними є одиниці складників «спосіб застосування» (4 %), «виробник» (3 %), «упаковка» (2 %) і «цільова аудиторія» (1 %). Узагальнені результати поділу лексичних одиниць на структурні компоненти реклами косметично-парфумерних виробів у кількісному аспекті подаються на рис. 2:

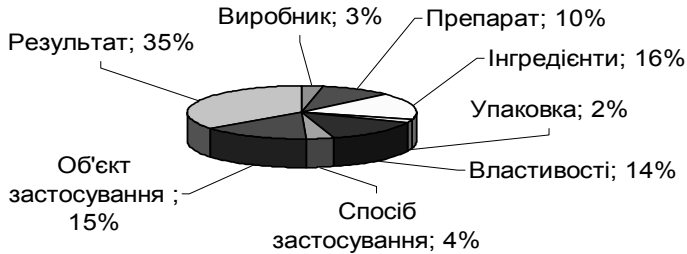

Рис. 2. Кількісні показники змістового варіювання лексичних одиниць — основних лексем реклами косметично-парфумерних продуктів

За структурними показниками лексичні одиниці — ключові інформаційні елементи реклами косметично-парфумерної продукції налічують 94 позицій (31 %) і поступаються кількістю словосполученням (69 %) сталим і типовим у досліджуваних текстах. Кількісні показники формально-структурних характеристик досліджуваних лексичних одиниць ілюструє рис. 3:

Рис. 3. Кількісні характеристики формально-структурних властивостей ключових лексем реклами парфумерно-косметичних виробів

Виокремлені слова не лише виступають носіями основної інформації, але і мають високий рівень рекурентності у текстах реклами косметично-парфумерної продукції, тому саме вони й потрапили у фокус нашої уваги [5].

Під час перекладу ключових лексем текстів реклами косметично-парфумерної продукції на рівні слів найчастіше використовуються такі способи перекладу, як вибір варіантного відповідника (49 %: *delicate* — ніжний, *vibrant* — живий, *radiant* — сяючий) та вибір словникового відповідника (32%: *cleansed* — очищений, *sensory* — чутливий, *silica* — кварц), що є природним, адже ці способи зазвичай є найпоширенішими під час перекладу текстів багатьох інших типів. Нам доводиться звертатися і до нульового способу перекладу (9 %: *Givenchy*, *Pupa*, *Schwarzkop*) за вимогою самих фірм. Меншими за частотністю вживання є транскодування (5%: *styling* — *стайлінг*,

non-comedogenic – некомедогенічний), калькування (2%: *bodycare* – догляд за шкірою тіла, *skincare* – догляд за шкірою) і смисловий розвиток (2%: *lubricants* – змащуючі компоненти, *to detoxify* – усунути токсичну дію). Узагальнені результати співвідношення способів перекладу подаються на рис. 4:

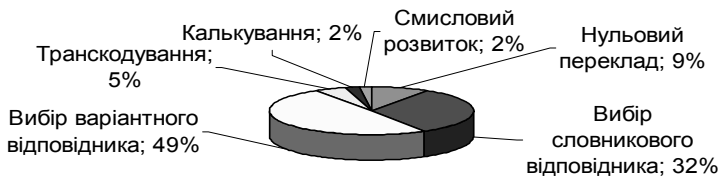

Рис. 4. Кількісні показники способів перекладу текстів реклами косметично-парфумерної продукції

Послугуючись наведеним алгоритмом, неважко побачити, що у досліджуваному тексті зафіксовані випадки відсутності перекладу (нульовий переклад), наявності перекладу без трансформацій та з трансформаціями. Переклад без трансформацій має найзначнішу питому вагу, за його допомогою було перекладено 84,5 % лексичних одиниць. Переклад із застосуванням трансформацій було застосовано до 17,5 % усіх лексем, найчастотнішим видом з яких є трансформації змісту (11,5 %: *harsh* – негативний, *innovative* – унікальний, *firtness* – пружність) і трансформації форми (4 %: *applicator* – аплікатор). Це проілюстровано на рис. 5:

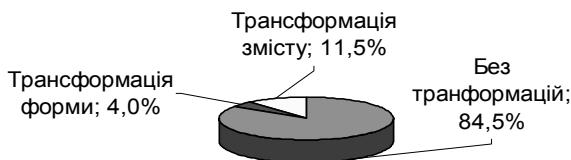

Рис. 5. Кількісні показники трансформацій у перекладі текстів реклами косметично-парфумерної продукції

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми лексичних особливостей перекладу англomовних галузевих текстів, зокрема, з реклами косметично-парфумерної продукції. Одержані результати доводять необхідність подальшого дослідження, напрями якого можуть, зокрема, стосуватися вивчення проблеми співвідношення різних способів перекладу та чинників, які впливають на зміну такого співвідношення залежно від типу рекламованої продукції. Перспективним також є подальше вдоскона-

лення розробленого алгоритму й аналіз граматичних особливостей текстів реклами косметично-парфумерної продукції.

Література

1. Букина Ю. В. *К вопросу о гендерных технологиях манипулирования адресатом в рекламе* / Ю. В. Букина // *Актуальные проблемы языкознания и литературоведения*. — Якутск : Якутский гос. ун-т, 2006. — С. 46-53.
2. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури : в 2-х ч.* / Карабан В. І. — Вінниця : Нова книга, 2001. — Ч. 2. *Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі*. — 303 с.
3. Малишенко А. О. *Переконання і навіювання як типи регулятивного впливу в англомовному рекламному дискурсі* / А. О. Малишенко // *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. — 2009. — № 837. — С. 105-109.
4. Медведева Е. В. *Рекламная коммуникация* / Медведева Е. В. — М. : Едиториал УРСС, 2003. — 280 с.
5. *Реклама косметично-парфумерної продукції [Електронний ресурс]*. — Режим доступу : <http://www.garnier.co.uk/>, <http://www.nivea.co.uk/>, <http://www.loreal-paris.co.uk/>, www.schwarzkopf.com/

ПЕРЕДАЧА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РЕАЛІЙ ТА ВЛАСНИХ НАЗВ В АНГЛОМОВНИХ ФЕНТАЗІ

Жанталай Ю.Г., Кальниченко О.А. (доцент)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Тематика нашого дослідження обумовлена появою нових зарубіжних творів у жанрі дитячої фентезійної казки. Розвиток світової літератури викликає зацікавленість і збільшує попит на якісний переклад літературної казки, характерною особливістю якої є насиченість іменами та назвами, що не мають словникових відповідників.

Таким чином, *актуальність* даного дослідження обумовлена проблемою специфічності передачі власних імен та реалій у дитячій фантастичній літературі.

З огляду на все вищесказане, *об'єктом* нашого дослідження є аналіз особливостей перекладу українською та російською мовами англомовних дитячих казок, що відносяться до жанру фентезі.

Предметом дослідження є засоби відтворення складних для перекладу одиниць, таких як власні імена та культурні реалії сучасної англійської казки.

Метою роботи є дослідження особливостей та способів перекладу власних назв та реалій у відповідності до сучасних перекладацьких норм та стратегій для подальшого використання цих засобів при перекладі дитячої літератури. Для досягнення згаданої мети слід було вирішити такі *завдання*: 1) ознайомитись з поняттям «норма» в теорії перекладу; 2) встановити суть стратегій «очуження» та «одомашнення»; 3) дослідити специфіку адресата перекладу; 4) дослідити причини виникнення та шляхи подолання перекладацьких труднощів, пов'язаних з передачею власних імен та реалій у дитячій літературі.

Матеріалом дослідження послужили 180 реалій та власних імен, отриманих за допомогою методу суцільної вибірки з роману Джоан К. Ролінг «Гаррі Поттер і орден Фенікса» в українському перекладі В. Морозова та С. Андрухович, а також твору Клайва С. Люїса «Серебряный Трон» з циклу «Хроніки Нарнії» в російському перекладі В. Євменова та О. Кальниченка.

У широкому розумінні норми в суспільстві відображають загальне ставлення щодо прийнятності того чи іншого явища, продукту чи поведінки. Теорію норми з точки зору перекладознавства розробляли Г. Турі, Е. Честерман, Т. Германс та інші. Вони розглядали шляхи, якими норми різного роду впливають на перекладацькі рішення, а також на реакцію цільової аудиторії.

Перші кроки у напрямку нинішньої зацікавленості нормами стосовно перекладу здійснив І. Левий у статті від 1967 року, розглядаючи переклад в поняттях теорії ігор та практичних міркувань, пов'язаних з прийняттям рішень. Саме поняття «норма» до перекладознавства як оперативне для дескриптивного підходу було запроваджене років через десять потому Г. Турі [6, с. 78]. Г. Турі визначає норми як центральні для акту та події перекладання. Діяльність перекладача розміщується в контексті соціальної діяльності, а норми перекладу розглядаються як засвоєні діяльнісні примуси, що втілюють цінності, які поділяються спільнотою.

Таким чином, усі рішення в процесі перекладу передусім регулюються суспільно зумовленими нормами, а не (переважно чи виключно) двома мовними системами (цільовою та джерельною).

Визначення терміна «вихідної норми» походить від її пріоритетного характеру порівняно з конкретними нормами, що належать до нижчих, отже, конкретніших, рівнів. Пріоритетність і послідовність постульовані тут є переважно логічними і необов'язково збігають-

ся з будь-якою «реальною», тобто хронологічною, послідовністю застосування.

Таким чином, це поняття, передусім теоретичне, його було створено як засіб для пояснення, обґрунтування та обмеження перекладацьких виборів. Навіть якщо не можна показати ніякої тенденції на макрорівні, будь-які рішення на мікрорівні можна пояснити в термінах адекватності та прийнятності. З іншого боку, у випадках, коли було здійснено загальний вибір, зовсім не обов'язково, щоб кожне окреме рішення на нижчому рівні приймалося у відповідності з ним.

Загальна прийнятність чи адекватність перекладу визначається вибором стратегії перекладу.

Фр. Шлейєрмахер у своєму трактаті «Про різні методи перекладу» протиставив два перекладацькі методи: очуження та одомашнення. Зазвичай, під стратегією перекладу розуміють вибір оригіналу, який має бути перекладений, та розробку методів його перекладення [8, с. 240]. Обидва ці завдання визначаються різними чинниками: не лише культурними, але й економічними і політичними. Чинники культури, що впливають на переклад, можна розділити на міжкультурні та внутрішньокультурні. До перших належать: специфічно-культурні вислови, естетичні відмінності, політичний та етичний впливи, а до останніх — стратегічна орієнтація та вплив стилю епохи [1, с. 79].

В результаті, переклад може бути спрямований на цінності культури адресата і бути «одомашненим» чи навпаки, переклад може мати за мету представити іноземний текст без урахування норм мови адресата, зберегти архаїчність і етнокультурну приналежність тексту. Такий переклад буде «очуженим». Стратегічна спрямованість перекладача залежить від його знань та культури, до якої він себе відносить [7, с. 215].

Очуження може також відбуватися із суб'єктивних чи об'єктивних причин, пов'язаних з необізнаністю перекладача. Суб'єктивною причиною є неінформованість перекладача стосовно ustalених елементів, а об'єктивною — стосовно елементів, відомих лише окремим носіям мови. Потенційними чинниками суб'єктивної чужості є реалії та часова віддаленість тексту оригіналу, адекватне розуміння яких вимагає знань, котрих пересічний сучасний читач вже не має.

Як показує практика, ці дві стратегії рідко зустрічаються у чистому вигляді, але при уважному вивченні того чи іншого тексту можна визначити домінуючу стратегію. Так, перекладачі роману Дж. К. Ролінг віддали перевагу стратегії очуження, а автори перекладу «Хронік Нарнії» — стратегії одомашнення. Розглянемо декіль-

ка прикладів прояву вище означених стратегій та притаманних їм способів перекладу власних назв та реалій:

*‘Er –’ said Harry, looking up at her over the top of **Quidditch Teams of Britain and Ireland** [5, с. 82]. –*

*– Е-е... – Гаррі визирнув з-за книги “**Квідичні команди Британії та Ірландії**” [3, с. 52].*

Книга Джоан К. Ролінг сповнена магічних реалій, які є витвором її уяви. Квідич – популярна гра серед чарівників. У реальному світі її не існує. При першому згадуванні про неї саме письменниця ретельно пояснює правила цієї гри, тому оптимальним способом перекладу цієї лексеми є транскрипція або транслітерація. Взагалі для стратегії очуження характерними є такі способи передачі, як транскрипція та транслітерація. Ось ще один приклад очуження:

*Harry listened to a jingle about **Fruit ‘n’ Bran breakfast cereal** while he watched Mrs Figg, a batty cat-loving old lady from nearby Wisteria Walk, amble slowly past. [5, с. 3].*

*Здалеку чулася рекламна пісенька про вівсянку “**Фрут-енд-Брен**”, а повз Гаррі помаленьку дибала напівбожжевільна котолубка місіс Фіг із сусіднього провулка Гліциній [3, с. 2].*

Протилежністю такого способу перекладу назв продуктів харчування є той, який був використаний в наступному уривку з “Хронік Нарнії”:

*There were soups that would make your mouth water to think of, and the lovely fishes called **pavenders**, and venison and peacock and **pies**, and ices and jellies and fruit and nuts, and all manner of wines and fruit drinks [4, с. 21].*

*Супы, при одной мысли о которых слюнки текут. Восхитительная рыба под названием **таранелла**, оленина и жареный павлин, **пирогги и кулебяки** какие угодно, мороженое и желе, фрукты и орешки, а также всевозможные вина и фруктовые напитки [2, с. 19].*

З прикладу бачимо, що слово ‘pies’ російською передано, як ‘пирогги и кулебяки’. ‘Кулебяки’ мають трохи іншу форму, ніж ‘pies’, але такий переклад можна вважати цілком успішним, адже кулебяки є знайомою стравою для російськомовних дітей і викликають у них образ, схожий з тим, що виникає в носія мови-оригіналу. На особливу увагу також заслуговує назва риби, яка є вигадкою автора, що підкреслює жанр твору. Для її передачі перекладачі теж вигадали ім’я, яке асоціюється з назвою справжньої риби. Говорячи про переклад імен, особливо вигаданих, слід зазначити, що походження імені персонажа може, наприклад, розповісти читачеві про певні притаманні йому риси, долю та світосприйняття, за допомогою імені автор також може створити комічний образ героя свого

твору. Проілюструвати вищесказане можна прикладом із “Хронік Нарнії”, де читач зустрічається з казковою істотою *Marsh-wiggle* на ім’я *Puddleglum*. Зі значення слів стає зрозуміло, що перша частина його імені вказує на місце проживання, а друга — на якість характеру. Перекладачі дитячої літератури повинні намагатись зберегти в перекладі семантичний зміст імені та створюваний ними ефект і в даній ситуації вони блискуче впорались із завданням, передавши слово *Marsh-wiggle* як “Простоквак”, а ім’я істоти як “Хандрашка”. Тим самим вони максимально точно поєднали іменну та описову характеристики персонажу.

They now saw that he had very long legs and arms, so that although his body was not much bigger than a dwarf's, he would be taller than most men when he stood up. The fingers of his hands were webbed like a frog's, and so were his bare feet which dangled in the muddy water. He was dressed in earthcoloured clothes that hung loose about him [4, с. 31]. —

У него были длинные ноги и руки, а туловище при этом — не больше, чем у гнома, но если бы он встал во весь рост, то оказалось бы, что он выше многих из людей. Пальцы рук и ног у него были с перепонками, совсем как у лягушки. Он сидел на берегу болотца и болтал ногами в мутной воде. Вся его одежда была болотного цвета и висела на нем как на пугале [2, с. 28].

Власні імена також можуть нести в собі історичну інформацію, наприклад, з того, як звертаються до героя можна судити про його національність, час, коли відбуваються події, його класову або релігійну приналежність. Одного з персонажів Люїса звали *Lord Regent Trumpkin the Dwarf*, що свідчить про його високе походження та положення при дворі.

“You had better come and speak to the Lord Regent at once,” it said. “That’s him, over there in the donkey carriage; Trumpkin the Dwarf” [4, с. 14].

— Ух, поїдемо-ка со мной. Вам надо немедленно переговорить с лордом-регентом, наместником короля, — проговорила птица. — Вон-он — там, в экипаже, запряженном осликом. Его зовут гном Тыквик [2, с. 11].

Ім’я лорда-регента теж варте уваги, тому що в сукупності з його положенням воно викликає гумористичний ефект. Ще одним способом вираження значення імені є його фонетичне та графічне позначення. Ім’я може наслідувати звуки того об’єкту, з яким воно асоціюється, наприклад, у романі “Гаррі Поттер” кішку звали *Madame Norris*, а в “Хроніках Нарнії” сову звали *Glimfeather*. Сполучення ‘gl’ в англійській асоціюється з блиском, бо існує довгий синонімічний ряд співзвучних слів на позначення цього поняття. Зрозуміло, що

всі ці та подібні фонетичні й графічні особливості слід брати до уваги при перекладі імен.

*While he was getting it settled the Owl, **Glimfeather**, suddenly said to the children in a whisper:*

“My brain’s a bit clearer now [4, с. 18].

*Пока гном прилаживал свою диковинную трубку, филин **Серебряное Крылышко** негромко проговорил:*

— Ну, вот, теперь у меня мозги немного прояснились [2, с. 16].

Усі перераховані значення імен є надзвичайно важливими в перекладі, адже, від них залежить ступінь його сприйняття читачем та формування його відношення до оригіналу.

Калькування власних назв та імен є характерним для стратегії очуження і використовується, як правило, коли ім’я не має прихованого значення.

*‘It’d be a nice lookout if we bring back some **Death Eater** impersonating him [5, с. 75].*

*— Люпине, а ти впевнений, що це він? — прохрипів Муді. — Гарно ж буде, якщо ми приведемо з собою якогось **смертежера**, що видає себе за Гаррі [3, с. 48].*

Смертежер — приспівник темних сил. Калькування в даному випадку є найкращим способом передачі значення. Окрім того, переклад вийшов виразнішим за оригінал, бо англійське дієслово ‘to eat’ є нейтральнішим за дієслово ‘жертит’.

Стратегія одомашнення, особливо в дитячій літературі, використовує описовий переклад для пояснення реалій чужої культури. Вдале використання цього способу перекладу об’єднує текст із читачем, що ми й спостерігаємо при аналізі наступного уривку з “Хронік Нарнії”:

*The single stones were as big as those at **Stonehenge** and must have been squared by good masons once, though now they were cracked and crumbled. The balustrade had apparently been covered with rich carvings, of which some traces remained; mouldering faces and forms of giants, minotaurs, squids, centipedes, and dreadful gods [4, с. 38].*

*Когда наши путешественники вновь тронулись в путь, Джил вдруг заметила, что скалистая кромка ущелья стала ближе и скалы стали какими-то другими: торчали вертикально как столбы, или как небольшие каменные башенки [2, с. 32] ... А все остальные «**каменные башни**» тоже были великаны. Их было много, штук сорок или пятьдесят. Они стояли в ряд, один за другим по всему ущелью, ноги их покоились на дне, а локтями они упирались на кромки ущелья, словно взрослые дяди — ленивые дяди — которые погожим утром после плотного завтрака праздно стоят, опершись на забор [2, с. 33].*

Цей текст, на відміну від «Гаррі Поттера», орієнтований на дитячу аудиторію і автори перекладу врахували можливість незнання нею назв «Стоунхендж» так само, як і «собор Святого Павла» (див. далі):

And what a bridge, too! It was a huge, single arch that spanned the gorge from cliff-top to cliff-top; and the crown of that arch was as high above the cliff-tops as the dome of St Paul's is above the street [4, с. 37]. —

И какой мост! Он был гигантских размеров, в один пролет. Высокой аркой перегнулся он между вершинами утесов. И верхняя точка его арки вознеслась над горами так высоко, как купол высокого собора над площадью [2, с. 35].

Загалом спосіб опущення є притаманним для стратегії одомашнення, а спосіб додавання — для стратегії очуження.

Отже, з вищенаведених прикладів ми можемо судити про те, наскільки важливою є роль власних імен та реалій в сучасній дитячій фантастичній літературі і наскільки важливим є знання згаданих засобів для адекватної передачі текстового змісту.

Література

1. Контілов В. В. Теорія і практика перекладу / Контілов В. В. — К. : Юніверс, 2003. — 280 с.
2. Люїс К. С. Хроніки Нарнії, Серебряный Трон [Електронний ресурс] / Люїс К. С. — Режим доступу : <http://movie-holic.net>.
3. Ролінг Дж. К. Гаррі Поттер і Орден Фенікса [Електронний ресурс] / Ролінг Дж. К. // Библиотека Альдебаран. — Режим доступу : <http://lib.aldebaran.ru>.
4. Lewis C. S. The Chronicles of Narnia/ The Silver Chair [Electronic resource] / Lewis C. S. — Режим доступу : <http://movie-holic.net> — The Chronicles of Narnia.rar.
5. Rowling J. K. Harry Potter and the Order of Phoenix / Rowling J. K. — N.Y. : Scholastic Press, 2003. — 150 p.
6. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond / Toury G. — Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. — 1995.
7. Venuti L. Strategies of Translation / L. Venuti // Routledge Encyclopedia of Translation Studies. — London and New York : Routledge, 1998. — P. 240-4.
8. Venuti L. The Translator's invisibility / Venuti L. — London : Routledge, 1995. — 317 p.

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Іваницька О., Мартинюк А.П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

За умов новітньої антропоцентричної парадигми в лінгвістиці та перекладознавстві набувають нової актуальності традиційні аспекти дослідження мови, як, наприклад, терміни, що тепер аналізуються як важлива складова того або іншого професійно та / або функціонально орієнтованого дискурсу. Терміни політичного дискурсу досі не виступали *об'єктом* розгорнутого дослідження відносно особливостей їх перекладу з англійської мови на українську, що й визначає *актуальність* цієї роботи. *Предметом* аналізу виступатимуть структурно-семантичні властивості політичних термінів та особливості їх перекладу як взаємозалежні чинники.

Метою статті є визначення головних труднощів перекладу політичної термінології та з'ясування можливих шляхів їх подолання. *Матеріалом* дослідження послужили 300 термінів політичного дискурсу, відібраних з різноманітних Інтернет-джерел. Головними *методами* дослідження є структурно-семантичний та порівняльний аналіз.

В нашому розумінні дискурс виступає еквівалентом мовлення, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості. Дискурс є закріпленою в мовленнєвому просторі потенційно відтворюваною функціонально-сисловою єдністю комунікативно організованих (актуалізованих) системних ознак. При цьому основною диференційною ознакою дискурсу виступає комунікативний модус, який визначає інші мовні параметри [1, с. 80]. Це означає, що вирішальним критерієм виокремлення того або іншого типу дискурсу має бути сфера комунікації.

Політичний дискурс в широкому сенсі розглядається як актуальне використання мови у соціально-політичній або, загальніше, в публічній сфері спілкування. Приналежність тексту до числа політичних визначається як його тематикою, так і його місцем в системі політичної комунікації. Прихильники вузького розуміння політичного дискурсу відносять до нього клас жанрів, обмежених політикою як соціальною сферою [4].

Провідною рисою політичного дискурсу, що пояснює особливості формування його терміносистеми, є інтердискурсивність, тобто, взаємонакладання в межах одного текстового цілого різних

типів дискурсу як окремих сфер людського знання та комунікативної практики, що характеризується особливими нормами лінгвістичного і немовного оформлення текстів та особливими когнітивними стратегіями [5]. Інтердискурсивність політичного дискурсу ми бачимо в перетинанні за різними параметрами з іншими функціональними типами дискурсів, зокрема, економічним, юридичним, економічним, дипломатичним, фінансовим тощо. На лексичному рівні маркерами інтердискурсивності є термінологічні одиниці, які функціонують у різних фахових середовищах залежно від тематики тексту, його типу та жанру.

Говорячи про переклад термінів з точки зору теорії, варто враховувати ті ознаки термінологічних одиниць, що визначають специфіку їхнього перекладу. Серед них найчастіше вказують на такі: однозначність, відсутність конотацій та синонімів. Ще однією вимогою, яка часто постулюється у спеціальних роботах, є обов'язковість перекладу терміна терміном — повним та абсолютним еквівалентом. Визначені вимоги не видаються аж занадто складними, і тому терміни відносяться до числа одиниць, які зазвичай не ускладнюють роботу перекладача. Чому ж тоді іноді буває досить складно знайти вірне значення того чи іншого терміна у певній галузі науки чи техніки? Пояснення цьому знаходимо у численних проблемах, з якими стикається перекладач термінології, як, наприклад, багатозначність слів (термінів), вибір адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів у науково-технічних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, терміни-омоніми, етноспецифічна лексика, етноспецифічна варіантність термінів» [3, с. 12] тощо. Фундаментальною онтологічною причиною існування цих та інших можливих труднощів перекладу термінологічної лексики передусім є розбіжності в картині світу англійської та української мов [3, с. 13].

Усе вищезазначене дозволяє дійти висновку, що механічний переклад термінів, без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі. Інакше кажучи, переклад термінів можна здійснювати лише з урахуванням їхніх дискурсивних параметрів та на основі когнітивного за своєю природою аналізу, який виходив би за межі мовної системи. Схема такого аналізу може мати приблизно такий вигляд: *термін — ситуація (дискурс) — дійсність (денотат) — поняття — термін*. Розшифрувати цю схему можна таким чином: вживання терміна в мовленнєвому контексті дозволяє

перекладачу визначити тип комунікативної ситуації та дискурсу задля того, щоб зрозуміти, який саме денотат стоїть за даним номінативним знаком. Вивчення денотата призводить до формування його ментальної репрезентації, від якої здійснюється перехід до її вербального втілення засобами іншої мови. Очевидно, що така послідовність дій перекладача містить етапи, які виконують контролюючі функції, і це дозволяє уникнути, принаймні частини можливих помилок, пов'язаних із хибною інтерпретацією. Вірним є також і те, що для досвідченого перекладача контролюючі етапи перекладу видаються зайвими, і перехід може здійснюватися безпосередньо від однієї мовної форми до іншої на основі асоціативного зв'язку. За умов, коли звертання безпосередньо до денотата є неможливим (що буває значно частіше, ніж навпаки; за винятком ситуацій, коли перекладач пов'язаний з виробництвом або проведенням наукового дослідження) роль референційної «опори» виконує словник.

Виходячи з теорії закономірних відповідників, усі термінологічні одиниці діляться на три категорії: (1) ті, що мають лише один відповідник (постійний); (2) ті, що мають декілька можливих відповідників (варіантних); (3) ті, що не мають (усталеного) відповідника (безеквівалентні). В залежності від цієї класифікації виділяються три типи перекладацьких дій. За умов наявності постійного еквівалента завдання перекладача є доволі простим. Тут можна простежити певну закономірність: чим складнішим за структурою є термінологічна одиниця, тим вище вірогідність того, що вона матиме лише один еквівалент у мові перекладу. Наприклад, серед однослівних термінів нашої вибірки (як простих, так і похідних), кількість одноквівалентних одиниць є невеликою, наприклад: *genocide* — «геноцид»; *dütente* — «розрядка»; *disarmament* — «роззброєння» тощо. Серед двохкомпонентних утворень, навпаки, винятком, скоріше, є наявність варіативних відповідників, яка, як правило, пов'язана не з різними значеннями, а з різними (синонімічними) способами оформлення одиниці у приймаючій мові. Наприклад, *terrorist attack* можна перекласти як «терористичний акт» або як «терористичний напад»; *summit meeting* можна перекласти транскрибованим «саміт» або описовим «зустріч (нарада) голів урядів»; *total spending* — «загальні витрати» або «сукупні витрати» тощо. Трьохкомпонентні терміни (так само як і ті, що мають більше компонентів) зазвичай перекладаються лише одним можливим відповідником: *Gross Domestic Product (GDP)* — «валовий внутрішній продукт (ВВП)»; *international monetary system* — «міжнародна валютна система» тощо.

За умов наявності в одиниці декількох варіантних відповідників завдання перекладача ускладнюється, адже йому треба визначити, який

з можливих варіантів найбільше відповідає ситуації, контексту, дискурсу. Проблема вибору ускладнює низка чинників. Розглянемо їх.

Міжгалузева та внутрішньогалузева омонімія. У нашій вибірці є терміни, які характеризуються наявністю термінологічних омонімів в інших галузях науки й техніки. У таких випадках перекладачу-початківцю стануть у нагоді коментарі, які зазвичай мають спеціальні позначення, наприклад: *chamber* – (1) **палата (парламенту тощо)**; ***Lower Chamber*** – **нижня палата**; ***Chamber of Commerce*** – **торгівельна палата**; (2) кімната (спальня); (3) *pl.* контора адвоката; кабінет судді; 4) *техн.* Камера; 5) *військ.* патронник; камера (в гарматі); 6) *гірн.* пристрій.

Зазвичай внутрішньогалузева омонімія становить більшу проблему при перекладі, адже в цьому випадку словникових коментарів буде недостатньо, отже перекладачу доведеться вдаватися до контекстуальної інтерпретації. В нашій вибірці є приклади внутрішньогалузевої омонімії: *suffrage* – (1) право голосу, виборче право, *universal suffrage* – загальне виборче право; (2) голос (під час голосування); (3) схвалення, згода.

Ще однією проблемою при перекладі термінів політичного дискурсу є наявність омонімії між ними та загальноновживаними словами, що не дивно, враховуючи специфіку сучасних термінологічних процесів та дифузність кордонів терміносистем. Наприклад: *arrangement* – (1) приведення (доведення) до ладу; впорядкування; (2) розташування; класифікація; (3) улаштування; (4) угода; домовленість: *to come to an arrangement* – дійти згоди, домовитися, порозумітися, *to make arrangements* – домовлятися (про щось); організувати (щось); *to make arrangements with smb.* – домовлятися з кимсь; (5) – приготування, заходи, накреслення, плани; (6) пристосування; переробка (для сцени і т.п.); (7) пристрій, механізм (для полегшення роботи); (8) аранжування; (9) монтаж, установлення;

Важливим аспектом перекладу термінів політичного дискурсу виступає проблема хибних друзів перекладача: «У багатьох мовах існують слова, що мають дуже подібну... форму і, нерідко, але зовсім необов'язково, ідентичне значення (так звані інтернаціоналізми та псевдоінтернаціоналізми). ... переклад таких слів з англійської мови на українську може становити певні труднощі для перекладачів-початківців, оскільки їхні значення можуть бути зовсім різними» [3, с. 148]. Наведемо декілька прикладів: *special session* – «позачергова сесія» (а не «спеціальна сесія»); *social provision* – «соціальне забезпечення» (а не «соціальна провізія»); *resolution* – «вирішення» (а не «резолуція», як у *resolution of disputes* – «вирішення суперечок»).

Особливим видом «хибних друзів» перекладача можна вважати

лексикалізовані форми множини окремих слів, що мають значення, відмінне від форм однини. Перекладач або повинен знати всі лексикалізовані форми множини англійських слів та їхні українські відповідники, або ж бути уважним до тих випадків, коли перекладена форма множини не зовсім узгоджується із рештою смислу речення чи тематикою даного фрагменту тексту [3, с. 150-151]. Наприклад: *securities* — «цінні папери» (*security* — «безпека»); *proceedings* — «праці», «записки», «протокол» (*proceeding* — «акт», «дія», «вчинок»); *powers* — «повноваження» (*power* — «сила», «потужність»).

Ще однією проблемою, яка впливає на переклад термінів, є їхня метафоричність. Лексико-семантична транспозиція є одним з тих способів словотворення, питома вага яких у термінологічній галузі постійно зростає. На думку Л.В. Івіної, в мові спеціальної галузі знань чи сфери діяльності метафора — це не просто найадекватніша, а часто взагалі єдина номінація певного концепту. Але навіть із всією своєю умовністю метафора містить достатній обсяг інформації, аби виконувати функції терміна [2, с. 48]. Оскільки метафоричність термінологічної лексики має стертий, неекспресивний характер, її збереження у перекладі не має обов'язкового значення. Ми у своїй вибірці маємо приклади одиниць, українські відповідники яких також є образними, наприклад: *money laundering* — «відмивання грошей»; *black list* — «чорний список»; *white paper* — «біла книга». Так само маємо приклади одиниць, еквіваленти яких не мають образного характеру: *red tape* — «бюрократизм».

Проведене дослідження дозволяє зробити деякі **висновки-рекомендації** стосовно подолання зазначених труднощів: (1) перекладач має орієнтуватися в тематиці текстів та добре володіти термінами і поняттями відповідної галузі науки чи техніки; (2) слід уникати «хибно орієнтуючих» термінів; перекладач повинен враховувати, до якої галузі науки чи техніки належить термін, особливо іншомовний; (3) необхідно уникати синонімічного вживання термінологічних одиниць; (4) не варто шукати іншомовне слово, якщо в рідній мові вже функціонує лексична одиниця з тим самим значенням.

Перспективою подальшого дослідження є визначення особливостей перекладу термінологічної лексики з інших функціонально орієнтованих дискурсів.

Література

1. Бурбело В. Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології / В. Б. Бурбело // Вісник Іноземна Філологія КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2002. — Вип. № 32-33. — С. 79-84.
2. Івина Л. В.

Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования) : [учебно-методическое пособие] / Ивина Л. В. — М. : Академический Проект, 2003. — 304 с.

3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : у 2-х ч. / Карабан В. І. — Вінниця : Нова книга, 2001. — Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. — 302 с.

4. Нурсеитова Х. Х. Специфика коммуникативного поведения женщин-политиков Казахстана в политическом дискурсе (на материале интервью средств массовой информации) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / Нурсеитова Х. Х. — Астана : Казахский ГЖПИ, 2007. — 28 с.

5. Сачава О. С. Текстобразующий потенциал инсценируемой интердискурсивности (на материале современного немецкого языка) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Сачава О. С. — М. : РГПУ им. А.И. Герцена, 2009. — 18 с.

ПОТЕНЦІЙНІ ШЛЯХИ ОБҐРУНТУВАННЯ ІСНУВАННЯ КУБІНСЬКОГО ВАРІАНТУ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ

Льбіна Н.В., Лановий Г.М.

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра романської філології і перекладу)*

Варіативність мови є одним із фундаментальних її властивостей, що забезпечують її здатність служити засобом людського спілкування, мислення, вираження й об'єктивації прояву дійсного життя [2, с. 449].

Мовна варіативність є однією з центральних тем сучасної соціолінгвістики.

Досліджуваний іспаномовний ареал як об'єкт лінгвістичного дослідження проблеми мовної варіативності являє собою унікальне явище. Довжина тільки іспаномовної американської території з півночі на південь становить понад 12 млн. км; загальна площа неіспанської зони визначається в 10,5 млн. кв. км. Іспанська мова є офіційною мовою двох десятків держав.

Іспанська мова Латинської Америки здавна привертає до себе увагу вчених-діалектологів, лінгвістів, іспаністів та усіх тих, хто

займається або вивчає іспанську мову. Ведучи мову про латиноамериканський варіант іспанської мови, Г.В. Степанов підкреслював: «В американському різновиді іспанської мови за чотири з половиною сторіччя, що минули з початку колонізації країн американського континенту, виник ряд специфічних рис, які відрізняють її від європейської іспанської. У латиноамериканських країнах склалася власна мовна традиція, своя мовна політика та власне естетичне розуміння норм загальнонародної мови» [3, с. 8].

Серед країн Латинської Америки, що привертають нашу увагу, необхідно виділити Кубу як один з перших регіонів Америки, підкорених іспанськими завойовниками. Іспанська мова відіграла значну роль у розвитку кубинської нації та її культури. З усіх латиноамериканських країн іспанська мова на Кубі найбільше відповідає класичній літературній іспанській мові. Проте незважаючи на це в цій роботі досліджується і робиться спроба довести існування кубинського варіанта іспанської мови, що характеризується деякими особливостями на фонетичному, морфологічному та лексичному рівнях.

Порівнюючи фонетику іспанської мови на Кубі і в Іспанії, можна помітити, що система кубинського вокалізму, на відміну від консонантизму, особливих змін не зазнала, бо голосні в іспанській мові є стійкішими ніж приголосні. Щодо стилів, то між певними стилями мови Іспанії й Куби існує набагато менше відмінностей, ніж між розмовними.

В кубинському варіанті іспанської мови співіснують загальноіспанські, панамериканські й властиво національно-специфічні риси, які простежуються на всіх рівнях мови, найбільш чітко – у лексиці. Відмінності між лексичними нормами Куби й Іспанії є досить різноманітними: це зміна значеннєвої структури слів, зникнення окремих іспанських слів з місцевого лексикону, відмінності у функціонуванні, місці деяких іспанських слів у лексиконі Куби у порівнянні з лексиконом Іспанії тощо.

Особливості іспанської мови на Кубі спостерігаються як у аспектах запозичень, так і в словниковому фонді, де особливу увагу слід звернути на словники кубинізмів, що відбивають особливості кубинської лексики.

Поповнення словника новими лексичними одиницями відбувається шляхом словотвору. Проаналізувавши нові одиниці, що виникли шляхом словотвору на Кубі, можна відзначити, що усі вони виходять за рамки власне іспанської словотворчої системи. Відмінності спостерігаються переважно у більшій або меншій продуктивності окремих словотворчих моделей.

Той факт, що впродовж історії розвитку мови виникають відмінності між іспанською мовою в країнах, що розмовляють на ній, при-

водить ряд учених до думки, що на території Америки відбудеться така ж дивергенція мови між окремими латиноамериканськими країнами, як це відбулося з народною латинню в Європі. Іноді навіть говорять про існування в Латинській Америці «аргентинської», «мексиканської», «кубинської» мов, які, нібито, не є іспанськими мовами.

Актуальність обґрунтування існування кубинського варіанта іспанської мови обумовлена недостатньою розробленістю проблем національних варіантів іспанської мови в Латинській Америці, її малою вивченістю в іспаномовних країнах, низьким рівнем аналізу фонетичних, морфологічних і лексичних одиниць. Згадана актуальність також пов'язана із зростаючою роллю міжнародних контактів і необхідністю досягнення взаєморозуміння між народами в діалозі культур. Іспанська мова надає широкі можливості для вивчення національно-культурної специфіки мовної поведінки, що пов'язано насамперед з її величезною територіальною поширеністю, своєрідністю національних культур її носіїв, різноманітністю її етнічного складу і рядом інших причин.

Метою дослідження має бути встановлення та аналіз особливостей і відмінностей іспанської мови Іспанії від іспанської мови в країнах Латинської Америки на прикладі кубинського варіанта іспанської мови, демонстрація (за результатами порівняльного аналізу фонетичних, лексичних і морфологічних одиниць, отриманих в ході дослідження), що різниця між іспанською мовою Іспанії і країн Латинської Америки є незначною, але, у той же час, існують суттєві відмінності у мовному складі всіх варіантів іспанської мови.

Об'єктом дослідження повинен бути кубинський варіант іспанської мови.

Предмет роботи — це особливості (вилучені шляхом порівняльного аналізу на фонетичному, лексичному й морфологічному рівнях) іспанської мови в Іспанії та на Кубі.

Просторове варіювання мови є одним із проявів такої невід'ємної властивості мовної системи як варіативність — наслідок і, одночасно, джерело зміни й розвитку мови. Незважаючи на вивчення іспанської мови в ареалі латиноамериканських країн, на сьогодні існує брак інформації стосовно особливостей іспанської мови на Кубі. Хоча цьому питанню присвячені роботи Іванової Л.Т., Левинтової Е.І., Степанова Г.В., Фірсової Н.М., Шишмарьова В.Ф., за останні 20-30 років не з'явилося жодної роботи, що підтверджувала б незмінність або, навпаки, зафіксувала б зміни в кубинському варіанті іспанської мови. *Наукова новизна* даного дослідження полягає у перегляді та дослідженні сучасного кубинського варіанта іспанської мови на фонетичному, лексичному та морфологічному рівнях.

Беручи до уваги історію вивчення питання мовної варіативності на прикладі кубинського варіанта іспанської мови, можна зробити *висновки*, що в кожній країні Латинської Америки іспанська мова постійно зазнає певних змін, що викликано розвитком соціального, політичного, економічного і культурного життя. Поряд з відомим принципом «одна мова — одна нація» в дійсності ми часто зустрічаємося з полінаціональними системами, якою є іспанська мова. Незважаючи на існування єдиного стандарту іспанської мови, кожна країна упродовж багатьох сторіч створювала власний варіант іспанської мови. За нашими спостереженнями, на основі більш ретельного вивчення кубинського варіанта іспанської мови можна зробити висновок, що практична цінність вирішення даного питання відіграла б важливу роль у міждержавних контактах на мовному рівні, сприяючи більш точному розумінню іспанської мови в іспаномовних країнах, зокрема на Кубі.

Перспективою роботи є вивчення та дослідження різних варіантів іспанської мови, зокрема кубинського, що до цього часу детально не досліджувалися, та спостереження за постійними змінами у мові, яка розвивається та формується.

Література

1. Иванова Л. Т. *Испанский язык на Кубе* / Л. Т. Иванова, Н. А. Мартынова, Э. И. Хонкасало. — М. : Высшая школа, 1971. — 78 с.
2. Маркс К. Г. *Избранные произведения* : в 3-х т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. — М. : Политиздат, 1981. — Т. 3. — 643 с.
3. Степанов Г. В. *Испанский язык в странах Латинской Америки* / Г. В. Степанов. — М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1963. — 202 с.
4. Фирсова Н. М. *Испанский язык в странах Латинской Америки: Колумбия, Эквадор, Пуэрто-Рико* / Н. М. Фирсова. — М. : Муравей, 2002. — 168 с.
5. Pezuela J. *Diccionario geográfico, estadístico, histórico de la Isla de Cuba* / J. Pezuela. — Madrid : Imprensa del Banco Industrial y Mercantil, 1866. — 766 p.
6. Rodríguez-Herrera E. *Léxico Mayor de Cuba* / E. Rodríguez-Herrera — La Habana : Editorial Lex, 1958. — 348 p.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ АНГЛОМОВНИХ ОНІМІВ У ТВОРАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА)

Кійко М.С., Ребрій О.В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Британська література відома у всьому світі, і не в останню чергу завдяки такому авторові, як Дж. Р. Р. Толкін. Твори жанру фентезі є одним з найбільш складних об'єктів перекладу, адже в них автор створює цілу фантастичну картину вигаданого світу. Окрім цього, подібні твори є своєрідною квінтесенцією втілення національної та культурної специфіки. Таким чином, перед перекладачем постає дилема: перенести твір на нове національно-культурне підґрунтя чи зберегти специфіку оригіналу. Ця проблема і зумовлює **актуальність** даного дослідження.

Об'єктом дослідження виступає ономастикон твору Толкіна «*Hobbit, or There and Back Again*». **Мета** роботи полягає в аналізі комплексу релевантних мовних та жанрових параметрів, на основі яких можна було б охарактеризувати особливості індивідуально-авторського підходу до різних перекладів українською мовою цього твору. **Матеріалом** дослідження виступають оніми (27 антропонімів, 23 топоніми та 2 хрематоніми), відібрані з тексту оригіналу «*The Hobbit or There and Back Again*» Дж.Р.Р. Толкіна, а також їх переклади у виконанні Олени О'Лір та Олександра Мокровольського.

На перший погляд може здатися, що при перекладі антропонімів взагалі неможливі труднощі, адже вони, зазвичай, транскрибуються або транслітеруються. Це зумовлене своєрідністю імен власних, функціонування яких «по суті справи зумовлене не потребами пізнання, а міркуваннями зручності комунікації, особливостями мови» [3, с. 156]. У сучасній лінгвістиці імена власні часто визначаються як лексичні одиниці, що називають, на відміну від загальних слів, які позначають. Іншими словами, у імен власних «на перший план виступає номінативна функція — називати, щоб відрізнити однотипні об'єкти один від одного, на противагу іменам загальним, основна функція яких — називати, щоб повідомити значення, викликати конотації» [2, с. 153-154].

Книжні імена можна розподілити на дві групи в залежності від їх функціональних особливостей, що знаходять відображення у їх зовнішній та внутрішній формах. До першої увійдуть власні імена, створені авторами за існуючими моделями, які дуже часто важко відрізнити від справжніх імен. У цій групі власні імена зберігають

свою головну функцію, яка зумовлює їх мовну сутність та своєрідність: вони називають предмет думки, співвідносяться з конкретним персонажем чи об'єктом, локалізуючи його в часі і просторі. Імена цієї групи слугують нам своїм звучанням.

Другу групу складають ті книжні імена, які поєднують у собі характеристики власного і загального імен. У мовленні вони виконують як називну, так і означальну функції, оскільки не лише вказують на об'єкт думки, але й характеризують його. Такі оніми прийнято називати характеристичними або промовистими: «Характеристичне ім'я — це своєрідний троп, певною мірою рівнозначний метафорі і порівнянню і використаний у стилістичних цілях для характеристики персонажа чи соціального середовища» [1, с. 162]. Характеристичні імена утворює автор, який переслідує певні цілі й спирається у своєму словотворенні на існуючі в ономастиці моделі і правила.

Саме такими і є більшість імен персонажів роману Толкіна, однак алюзія в їх основі є часто прихованою, навіть для читачів одного з автором культурно-мовного середовища. Наприклад, ім'я чарівника, одного з головних героїв роману *Gandalf* запозичене з норвезької міфології, де воно з'являється в епосі Едда, і є поєднанням слів *gandr* (чарівна паличка або жезл) та *álfr* (ельф). Таким чином, це ім'я фактично означає «духа-охоронця, що діє за допомогою чарівної палички або жезла». Олена О'Лір та Олександр Мокровольський здійснюють переклад імені на основі транслітерації (Гандалф), що фактично означає втрату алюзивності. Проте така втрата не видається нам суттєвою, адже читач оригінального твору також у більшості випадків не міг адекватно інтерпретувати прихований зміст імені.

Ще один приклад. Ім'я *Beorn* є давньоанглійським словом, що означає «воїн». Первинний смисл цього слова — «ведмідь», воно споріднене зі скандинавським *bjorn* — «ведмідь». У даному випадку, на відміну від попереднього, у читача оригінального твору є значно більше шансів інтерпретувати ім'я відповідно до авторського задуму, адже *Beorn* співзвучно до сучасного англійського *bear* («ведмідь»). Оскільки у перекладах воно було транслітеровано (*Беорн*), читачі перекладу позбавлені цієї можливості.

Так само приховано характеристичними є імена гномів, яких в романі нараховується дванадцять. Ці імена також взяті автором із скандинавської міфології, отже для більшості пересічних англійців вони є непрозорими. Олена О'Лір та Олександр Мокровольський знову застосовують спосіб транслітерації. У їхніх перекладах маємо, наприклад:

Dori (в оригіналі пишеться *Dóri* й означає «свердлувальник») — Дорі;

Glóin (в оригіналі пишеться *Glói* й означає «той, хто виблискує») – Глоїн;

Bífur (в оригіналі пишеться *Bívurr* й означає «тремтячий») – Біфур;

Bofur (в оригіналі пишеться *Bávurr* й означає «той, хто буркотить») – Бофур;

Bombur (в оригіналі пишеться *Bömburr*) й означає «товстий») – Бомбур.

Цікаво, що імена гномів є характеристичними у повному сенсі, адже вони підтверджуються їхніми зовнішніми характеристиками та вчинками. Наприклад, Бофур завжди скаржиться, а товстий Бомбур не завжди може легко пролізти за рештою товаришів.

В інших випадках перекладачі вдаються до способу калькування при передачі промовистих імен. Сутність цього способу полягає в тому, що відповідником слова вихідної мови у мові перекладу вибирається перший за порядком відповідник у словнику. Калькування як прийом перекладу застосовується при перекладі похідних, складних або складнопохідних слів, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові.

Зокрема, на основі цього способу було перекладено ім'я головного персонажу роману, *Bilbo Baggins* – *Більбо Торбин* у перекладі Олени О'Лір та *Більбо Злоткінс* у перекладі Олександра Мокровольського. У даному випадку можемо сказати, що перекладачі обрали абсолютні різні асоціації для перекладу цього імені.

Так, Олена О'Лір відштовхується від першого і головного значення основи прізвища (*bag* – сумка, валіза, мішок), і, таким чином, в її перекладі маємо Більбо Торбин. Що ж стосується Олександра Мокровольського, то він пішов іншим шляхом. Його переклад, *Більбо Злоткінс*, асоціюється у читача перш за все зі словом «золотий» і, таким чином, наштовхує реципієнта на думку про багатство і заможність сім'ї гобіта. Інша асоціація, яка може спасти читачеві на думку, пов'язана зі зменшувально-пестливим виразом «золотце моє», що одразу ж створює у реципієнта позитивне ставлення до даного персонажу. Відповідно до цих принципів виконаний переклад топоніму *Bag-end*: маємо *Торбин Кут* у перекладі Олени О'Лір і *Золотий куток* у перекладі Олександра Мокровольського.

Калькування було використано також при перекладі прізвища старшого гнома: *Thorin Oakenshield* – *Торін Дубошит* (в обох перекладах). У цьому випадку і Олена О'Лір, і Олександр Мокровольський керувалися перекладом двох основ даного прізвища: *oak* – «дуб» та *shield* – «щит». Тож кінцевий результат виглядає однаково.

Ще одним прикладом даного способу перекладу є *Bullroarer* – *Бу-*

корев у перекладі Олени О'Лір та *Рикобик* у перекладі Олександра Мокровольського. Як бачимо, перекладачі виконали свої переклади шляхом поєднання двох основ, так само, як це ім'я утворено в оригіналі: *bull* – «бик», «буйвол» та *roar* – «ревти», «горлати» (*roarer* – «крикун», «горлодер»). Та все ж переклади відрізняються.

У деяких випадках перекладачі використовують різні прийоми. Наприклад, ім'я короля *Bladorthin* Олена О'Лір перекладає як *Тонкоруб*, спираючись на значення його складових (*blade* – «лезо», «клинок» та *thin* – «тонкий»), а Олександр Мокровольський використовує транслітерацію і називає короля *Бладортін*.

При перекладі географічних назв перекладачі також використовують різні способи. Зокрема, Толкін широко вживає прийом спеціалізації значення, коли за рахунок написання з великої літери звичайне слово перетворюється на власну назву. У таких випадках перекладачі йшли тим самим шляхом, вживаючи українські відповідники. Наприклад: *The Hill* – *Пригірок* (у перекладі О'Лір) та *Гора* (у перекладі Мокровольського), *The Water* – відповідно *Річка* та *Водиця*, *Under-Hill* – *нід Пригорком* та *нід Гором*, *Last Desert* – *Крайземна Пустеля* та *Остання Пустеля*, *Mountain* – *Гора* та *Самітня Гора*.

В інших випадках Толкін вживає вигадані власноруч географічні назви. Якщо семантика таких назв є прозорою, перекладачі намагаються відтворити її у вигаданих еквівалентах. Наприклад *Mirkwood* складається з двох основ *mirk* («темрява») та *wood* («ліс»). Отже в перекладі маємо кальковані варіанти – *Морок-ліс* у перекладі Олени О'Лір та *Чорний ліс* у перекладі Олександра Мокровольського. Також калькою є переклад *Ravenhill*, що складається з двох основ *raven* («ворон», «крук») та *hill* («пагорб»). У перекладі Олени О'Лір маємо *Кручий Бескид*, а у перекладі Олександра Мокровольського – *Круків Бескид* (тут слід додати, що «*бескид*» є синонімом слів «гора», «скеля», «урвище», «провалля»).

Тоді ж, коли семантична структура вихідного оніма залишається непрозорою, обидва перекладачі вдаються до транслітерації: *Esgaroth* – *Есгарот*, *Dorwinion* – *Дорвіньйон*, *Gondolin* – *Гондолін*.

В окремих випадках використані перекладачами прийоми важко однозначно класифікувати. Наприклад, лексема *Goblin-town* складається з двох семантично прозорих складових *Goblin* («гоблін») і *town* («місто»), тобто має значення «місто гоблінів». Проте у даному випадку Олена О'Лір пропонує варіант «*Гоблінтон*», в якому друга частина викликає асоціації з «*Вашингтон*». Олександр Мокровольський, виконуючи свій переклад, звернувся до значення складових слова, і його варіант звучить як *Місто Гоблінів*.

Для перекладу назви іншого казкового міста *Dale* Олена О'Лір пропонує варіант *Діл* (*men of Dale* – *люди з Долу*), що викликає у чи-

тача «українські» асоціації — «Поділля», «подоляни» тощо. Олександр Мокровольський у даному випадку зупиняється на перекладі *Долина* (і, відповідно, *люди з Долини*), що вказує на місце розташування даного міста.

У деяких випадках перекладачі використовують різні прийоми. Так, наприклад, Олена О'Лір перекладає *Mount Gram* як *Грім-Гора*. Можна сказати, що перекладачка розширює значення топоніма за рахунок першої частини «грім», внаслідок чого у читача виникають певні асоціації, що дають йому змогу уявити собі цю гору. Олександр Мокровольський у даному випадку використовує калькування та транслітерацію — у його перекладі маємо *гора Грам*.

Те ж саме спостерігаємо при перекладі топоніма *Fairie in the West*. У перекладі Олени О'Лір маємо *Чарівне царство на заході*, у перекладі Олександра Мокровольського — *Королівство Фейрі на Заході*.

Цікавим є також переклад таких хремотонімів, як *Biter* та *Beater*. При перекладі цих онімів, перекладачі використали спосіб семантичного переосмислення. Таким чином, у перекладі Олени О'Лір маємо *Кусач* та *Сікач*, а у перекладі Олександра Мокровольського *Кузь* та *Гризь* (відповідно).

На основі наведених прикладів можна зробити наступні висновки. При перекладі антропонімів, що у творах жанру фентезі найчастіше носять промовистий характер, алюзія у більшості випадків зникає через те, що перекладачі застосовують такі способи перекладу, як транскрипція або транслітерація. Проте в тих випадках, де перекладачі вдаються до калькування або семантичного переосмислення, алюзія є цілком зрозумілою навіть для пересічного читача. При перекладі топонімів перекладачі найчастіше звертаються до калькування і прийому спеціалізації значення, який часто використовує сам Толкін. В окремих випадках вжито транслітерацію та прийом семантичного переосмислення.

Література

1. Виноградов В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы / В. С. Виноградов. — М. : Высшая школа, 2006. — 240 с.
2. Суперанская А. В. Языковой знак и имя собственное / А. В. Суперанская // Проблемы языкознания : X Междунар. конгресс лингвистов, 1967 г. : тезисы докл. — М. : АН СССР, 1967. — 146 с.
3. Чесноков Н. В. Слово и соответствующая ему единица мышления / Н. В. Чесноков. — М. : Просвещение, 1967. — 190 с.

АФІКСАЛЬНА АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ГАЛУЗІ МЕДІА-КОМУНІКАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Колеснікова А.А., Черноватий Л.М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Дана робота присвячена проблемі перекладної відповідності термінів у галузі медіа-комунікації. У нашому дослідженні мова йде про системи гіпермедіа як розширення гіпертексту, які зарекомендували себе одними з найефективніших для навчання і щоденного використання як довідників, енциклопедій, та перетворилися на провідну технологію в комп'ютерних системах [1, с. 78].

Актуальність проблеми дослідження зумовлена все зростаючим розвитком сфери медіа-комунікації. Постійно удосконалюється комп'ютерна техніка, накопичується нова інформація і, відповідно, нова термінологія, яка потребує негайного перекладу для подальшого її використання. Хоча медіа-комунікація відіграє суттєву роль у суспільстві, вона залишається малодослідженою з точки зору перекладу відповідних термінів українською мовою, а тому ця проблема викликає неабияку зацікавленість у наукових колах і заслуговує детального дослідження.

Об'єктом дослідження було обрано переклад англомовних текстів у галузі медіа-комунікації, а *предметом* — особливості перекладу українською мовою афіксальних англомовних термінів у згаданій галузі.

Мета дослідження полягає у встановленні особливостей застосування перекладацьких стратегій, прийомів та засобів передачі змісту англомовних термінів у галузі медіа-комунікації українською мовою. В ході дослідження планувалося також встановити обсяг і характер фонових знань, які є необхідними для здійснення згаданого перекладу. Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання низки конкретних завдань: 1) вибірка афіксальних термінів з тексту оригіналу; 2) розподіл вибраних термінів на групи, в залежності від їх структурних ознак; 3) виявлення і пояснення способів перекладу, застосованих щодо відібраних термінів; 4) встановлення співвідношення різних способів перекладу та гіпотетичної залежності таких способів від структурних характеристик термінів.

Матеріалом дослідження послужив оригінал англомовного тексту, що стосувався галузі медіа-комунікації [4, pp. 67-81], обсяг якого перевищував 40 000 друкованих знаків.

Із згаданого джерела ми відібрали 320 афіксальних термінів, які за своєю структурою були поділені на три групи: суфіксальні терміни (лексичні одиниці, що утворюються за допомогою суфіксів), префіксальні терміни (що утворюються за допомогою префіксів), та префіксально-суфіксальні терміни (що утворюються за допомогою префіксів і суфіксів).

Суфіксальні терміни налічували 215 лексичних одиниць, наприклад: *apparatus, abandonment, ability, achievement*. Результати аналізу перекладу усіх термінів подано у табл.1.

Таблиця 1

Частотність застосування прийомів перекладу
при передачі суфіксальних термінів

Прийоми	Кількість	Відсоткове співвідношення
<i>Способи</i>		
1.Варіантний відповідник	115	53,48%
2.Словниковий відповідник	52	24,18%
3. Транскодування	20	9,3%
4. Описовий переклад	5	2,32%
<i>Лексичні трансформації</i>		
1.Конкретизація значення слова	13	6,04%
2. Додавання слова	10	4,65%

Як впливає з таблиці 1, при розгляді способів, застосованих нами в процесі перекладу лексичних одиниць, ми виявили, що найбільш уживаним перекладацьким прийомом є вибір варіантного відповідника. Він поширюється на 115 термінів (53,48 %). Це зумовлено тим, що більшість термінів є неоднозначними й потребують при перекладі вибору відповідника. Найменш уживаним є описовий переклад, він поширюється на 5 лексичних одиниць (2,32 %). Такий малий відсоток частотності застосування пояснюється тим, що при застосуванні цього прийому можливо неточне або нечітке тлумачення змісту поняття терміна [2, с. 18-53].

Наступною групою є префіксально-суфіксальні терміни, які налічують 66 термінів, наприклад: *anticipation, alternation, assignment*. Результати подані у табл. 2.

Як впливає з табл.2, найбільш уживаним перекладацьким прийомом є вибір варіантного відповідника, що поширюється на 35 термінів (59,03%). Це зумовлено тим, що, як уже згадувалось вище, більшість термінів є неоднозначними і потребують при перекладі

вибору відповідника. Найменш уживаним є конкретизація значення слова, вона поширюється на 2 лексичних одиниці (3,03%). Це спричинено тим, що ця трансформація зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення [2, с. 18-53].

Таблиця 2

Частотність застосування прийомів перекладу
при передачі префіксально-суфіксальних термінів

Прийоми	Кількість	Відсоткове співвідношення
<i>Способи</i>		
1. Варіантний відповідник	35	59,03%
2. Словниковий відповідник	14	21,21%
3. Транскодування	7	10,6%
4. Описовий переклад	3	4,54%
<i>Лексичні трансформації</i>		
1. Додавання слова	5	7,57%
2. Конкретизація значення слова	2	3,03%

Префіксальні терміни налічують 39 термінів, наприклад: *cooperate*, *descendant*, *discourse*. Результати подані у табл. 3.

Таблиця 3

Частотність застосування прийомів перекладу
при передачі префіксальних термінів

Прийоми	Кількість	Відсоткове співвідношення
<i>Способи</i>		
1. Словниковий відповідник	25	64,1%
2. Варіантний відповідник	6	15,38%
3. Описовий переклад	2	5,12%
4. Транскодування	1	2,65%
<i>Лексичні трансформації</i>		
1. Додавання слова	5	12,82%
2. Конкретизація значення слова	—	—

Під час перекладу цих термінів найбільш уживаним прийомом виявився словниковий відповідник, він поширюється на 25 термінів (64,1 %).

Така частотність спричинена, насамперед тим що, більшість термінів вже існує у термінологічних словниках. Оскільки наші терміни стосуються комп'ютерної галузі, то необхідним є створення для неї спеціалізованих словників. Найменш уживаним є транскодування, воно застосовувалось лише один раз (2,56 %). Це зумовлено тим що, більшість транскодованих термінів мають словникові відповідники. Цікаво відзначити, що конкретизація значення слова при перекладі префіксальних термінів взагалі не вживалася.

Перекладацький аналіз, проведений у дослідженні, наочно показав, що найбільш уживаним перекладацьким прийомом при перекладі суфіксальних (53,48 %) і префіксально-суфіксальних термінів (59,03 %) є вибір варіантного відповідника. У той же час найменш уживані прийоми при перекладі термінів усіх трьох груп, виявилися різними. При перекладі суфіксальних термінів – це описовий переклад (2,32 %), префіксально-суфіксальних – конкретизація (3,03 %) а префіксальних – транскодування (2,65 %), що свідчить про можливу залежність перекладацьких способів від структурних характеристик термінів. Але для чіткого встановлення гіпотетичної залежності, слід провести додаткове вивчення даної проблеми, в тому і вбачаємо перспективу нашого дослідження.

Література

1. Багриновський К.А., Хрусталев Є.Ю. *Нові інформаційні технології* / Кирило Антонович Багриновський, Євген Юрієвич Хрусталев. – М.: “ЭКО”, 1996. – 104 с.
2. Карабан В.І. *Переклад англійської наукової та технічної літератури. Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі* / В'ячеслав Іванович Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 304 с.
3. *Словарь компьютерных терминов* / [авт.-уклад. Синклер А.]. – 4-е изд. – М.: Вече, АСТ, 1996. – 448 с.
4. Becker H. *Hypertext Fiction*. / H. Becker. – Lourdes Lima dos Santos, Cultura & Economia, Lisbon: Edicxes do Instituto de Ciências Sociais, 1995. – 67-81pp.

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У ГАЛУЗІ КІБЕРНЕТИКИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Малихіна М.С., Голікова О.М.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(кафедра ділової іноземної мови та перекладу)*

Термінологія кібернетики, яка є предметом дослідження, — це молода терміносистема, що перебуває у стані формування, а тому вивчення загальних тенденцій розвитку термінології в англійській та українській мовах і окремих їх особливостей є цікавим як з теоретичного, так і практичного поглядів. Важливим видається вивчення словотвірних і синтаксичних типів термінів кібернетики з точки зору їх продуктивності/непродуктивності, дослідження дериваційного потенціалу сучасних термінів кібернетики, виявлення особливостей їх перекладу [1, с. 75].

Актуальність теми обумовлена недостатньою вивченістю мовних засобів терміносистеми кібернетики в англійській та українській мовах. *Об'єктом* дослідження є термінологія, використана в англо- та українськомовних науково-дослідницьких працях і статтях у різних галузях кібернетики, а *предметом* — процес класифікації англійських термінів за морфологічною структурою і виявлення особливостей їх перекладу на українську мову. *Мета дослідження* — визначення особливостей та основних шляхів передачі англійських термінів галузі кібернетики українською мовою.

Основним *методом* дослідження є описовий, а також такі його прийоми, як спостереження, узагальнення та класифікація досліджуваного матеріалу; метод кількісного підрахування. При відборі *матеріалу* використано метод суцільної вибірки зі статей наукового журналу «Cybernetics and Systems Analysis».

Враховуючи, що актуальні проблеми дослідження еволюції і специфіки деривації термінів різних галузей, адекватності їх перекладу та пошуку перекладних еквівалентів довгий час майже не піднімалися у термінознавстві та перекладознавстві, констатується, що спеціальна лексика у більшості галузей знань не є упорядкованою системою, яка відповідала б сучасному рівню науки і запитам практики [2]. Враховуючи бурхливий розвиток кібернетики як науки, міжмовні контакти та необхідність викладання іноземних мов спеціалістам у різних галузях кібернетики і суміжних наук, слід зазначити необхідність систематизації кібернетичної термінології в українській

мові та пошуку перекладних еквівалентів як відомих англійських термінів, так і неологізмів.

Зіставне вивчення термінології стає все більш актуальним у наш час у зв'язку з потребами інформаційного пошуку, створенням полімовних термінологічних банків даних і науково обґрунтованих методик викладання іноземних мов спеціалістам. Важливість зіставного вивчення термінологій очевидна: створення словників і моделей перекладів на базі зіставного вивчення сприяють розширенню наукових зв'язків між науковцями різних країн, забезпечують обмін науково-технічною інформацією [3, с. 28].

Кібернетика як наука вивчає загальні принципи управління в різних системах (технічних, біологічних, соціальних тощо), її також розглядають як науку про загальні закони одержання, зберігання, передачу й перетворення інформації у складних керуючих системах. Приклади кібернетичних систем — автоматичні регулятори у техніці, ЕОМ, людський мозок, біологічні популяції, людство [5, с. 308].

Сучасна кібернетика складається з низки розділів, які являють собою самостійні наукові напрямки. Застосування кібернетичного методу до досліджень різноманітних технічних систем спричинило виникнення кібернетики технічної, економічної, біологічної, медичної тощо.

Спираючись на дані історії розвитку кібернетики та на аналіз текстів кібернетичного спрямування, зазначимо такі особливості термінології даної галузі.

Підмову кібернетики, на матеріалі якої проведено дослідження, вирізняє широта тематичного охоплення. Вона, по суті, є неосяжною, оскільки сама наука проникла (і стала невід'ємною частиною) до майже всіх відомих точних і гуманітарних наук. Це обумовлює *комплексність* кібернетичної лексики.

Зважаючи на відносно недовгий час існування та постійний бурхливий розвиток науки, природною є наявність багатьох неологізмів та мовних новоутворень. Отже, ще однією особливістю текстів кібернетичного спрямування можна назвати їхню відносну новизну для українськомовного реципієнта.

В ході роботи було проведено структурний аналіз спеціальної лексики статей наукових журналів з кібернетики та системного аналізу («Кібернетика та системний аналіз» («Cybernetics and Systems Analysis»)) англійською та українською мовами. Всі вилучені терміни було класифіковано за структурою одно-, дво- та полікомпонентні, а також абрєвіатури. Виявилося, що більшість англійських термінів (40%) належать до двоконпонентних. Отже, у текстах кібернетичного спрямування активно функціонують структури — терміноло-

гічні словосполучення, представлені двома чи більше лексемами, що називають конкретні поняття предметної галузі. Багатокомпонентні сполучення не лише становлять переважну більшість серед термінів галузі кібернетики, а й виявляють стійку тенденцію до збільшення, поповнюваності. Процес формування нових термінів на основі вже існуючих відбувається циклічно, від однокомпонентного терміна до двох-, трьох- і полікомпонентного терміна-словосполучення, наприклад, *англ. system* ('система') > *англ. linear system* ('лінійна система') > *англ. linear system with constant coefficients* ('лінійна система з постійними коефіцієнтами'). Поняття, виражені сполученнями, визначаються дескриптором із загальним значенням: *англ. objective* (ціль, завдання): *англ. computational objective* (ціль обчислень), *англ. cybernetic system objective* (завдання кібернетичної системи).

Зіставлення паралельних текстів двома мовами показало, що українськими еквівалентами двокомпонентних англійських термінів можуть виступати як кальковані двокомпонентні, так і односкладні та полікомпонентні терміни (*intelligent system* – інтелектуальна система, *prior art* – пріоритет, *synergistic relationship* – відношення взаємного посилення). Щодо перекладу абrevіатур, то майже всі з них перекладаються термінами-словосполученнями (*ILC* – *inductive logic computer* – комп'ютерна система з індуктивною логікою), і тільки незначна частка передається еквівалентними українськими абrevіатурами (*ES* – *expert system* – ЕС – експертна система).

При перекладі текстів кібернетичного спрямування складні терміни в основному підлягають такому лексичному прийому перекладу як калькування (передача комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу) [4, с. 164]. Наприклад: *control space* – простір регулювання, *inductive logic* – індуктивна логіка, *information fusion* – узагальнення інформації, *data mining* – пошук даних, *a standard key-combination* – стандартна комбінація клавіш, *output signal* – вихідний сигнал, *system architecture* – архітектура системи і т.д.

Одним з найпростіших прийомів перекладу кібернетичного терміна є прийом транскодування (побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу) [4, с. 168], який зазвичай широко застосовується в практиці технічного перекладу (наприклад, *eo extremize* – екстремізувати, *clone* – клон і т.п.). При перекладі способом транслітерації не слід забувати й про «кибних друзів перекладача» (таких, як *data*, *instance*, *simulation* і т.д.), транслітераційний спосіб перекладу яких призводить до грубих викривлень смислу.

При перекладі термінів-неологізмів також застосовується прийом опису значення. Прикладом тут може слугувати такий термін

як *cyberware*, що використовується на позначення технології, яка створює робочий інтерфейс між комп'ютером та людською нервовою системою і мозком. У цьому випадку термін, перекладений шляхом простого транскодування не мав б сенсу для україномовного реципієнта, тобто *кібервеар* не може стати повноцінним терміном української кібернетичної терміносистеми доти, поки у вітчизняній науковій практиці відсутня сама технологія, позначувана цим словом. Таким чином, для адекватного перекладу терміна *cyberware* у цьому випадку можна запропонувати наступний варіант: *Currently almost all research in cyberware is aimed at the field of prosthetics or neurophysiology* — Сьогодні усі дослідження **керованого мозком інтерфейсу** спрямовані на розвиток у галузях протезування та нейрофізіології.

Отже, враховуючи низький ступінь досліджуваності питання кібернетичної лексики, її комплексність та новизну, можна дійти висновку про існування нагальної потреби розробки теоретичної бази для перекладу на українську мову (здебільшого, з англійської) наукових робіт та результатів досліджень у різних галузях кібернетики та з дисциплін, що виникли на стику кібернетики та інших наук.

Перспективою роботи є застосування розробленого алгоритму та подальше дослідження з метою знаходження уніфікованого підходу до перекладу та класифікації термінів новітніх галузей кібернетики (теорії штучного інтелекту і т. ін.).

Література

1. Брагина Е. Р. Структурно-компонентный анализ сложных терминов кибернетики в английском языке в сопоставлении с украинским и русским / Е. Р. Брагина // Праці наукової конференції професорсько-викладацького складу за підсумками науково-дослідної роботи (за період 1999-2000 рр.). — Донецьк : ДонНУ, 2001. — С. 75-77.
2. Винник В. О. Принципи добору реєстру термінологічних словників / В. О. Винник // Історія, стан і перспективи розбудови української термінології. — К. : НМКВО, 1992. — С. 15-20.
3. Іваницький Р. В. Лексикографічні аспекти нормалізації термінів / Іваницький Р. В. — Л. : Вища школа, 1995. — 85 с.
4. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. — Частина друга. — Київ, Кременчук: Темприс, 1999. — 251 с.
5. Энциклопедия кибернетики : в 2-х т. / Отв. ред. В. М. Глушков. — К. : Главная редакция Украинской Советской Энциклопедии, 1975. — Т. 1. Абс-Мир. — 607 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ
В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ
КВАЗИФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ТА ФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ ЦИТАТ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ
К.С. ЛЬЮІСА «THE HORSE AND HIS BOY»)**

Міщенко М.І., Ребрій О.В. (канд. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Сучасний етап розвитку науки про переклад характеризується поєднанням різноманітних парадигм, підходів, течій та гіпотез, що в цілому підтверджує відому тезу про синтетичність теоретичного перекладознавства. Одним з найбільш пріоритетних напрямків вважається дослідження перекладу у зв'язку з ментальною організацією людської свідомості, що характеризується як когнітивне перекладознавство. До когнітивних досліджень зазвичай відносять ті, що присвячені феномену, який вже давно отримав назву «мовної картини світу». Проте вивчення особливостей відтворення різноманітних картин світу у перекладі ще не набуло достатнього розповсюдження, що й визначає *актуальність* цієї статті.

Об'єктом нашого дослідження виступають квазіфразеологізми та фразеологізовані цитати, вигадані автором фантастичного художнього твору як засіб вербалізації квазіреальності. *Предметом* аналізу будуть особливості структурно-семантичної організації зазначених утворень та їх перекладу з англійської мови на українську.

Мета роботи полягає в тому, аби визначити головні труднощі перекладу таких складних індивідуально-авторських утворень, як квазіфразеологізми і фразеологізовані цитати та можливі шляхи подолання цих труднощів. Матеріалом дослідження послужили оказіональні одиниці фразеологічного рівня, відібрані методом суцільної вибірки з роману К.С. Льюїса «*The Horse and his Boy*». Іншими *методами* дослідження є: структурно-семантичний аналіз, порівняльний аналіз, інтроспекція.

Поняття «картина світу» вельми активно використовується представниками низки різних наук гуманітарної парадигми. Конкретизуючись додатковими визначеннями — «наукова», «загальнонаукова», «природничо-наукова», «історична», «фізична», «біологічна», «мовна», концепт картини світу входить до понятійного апарату все більшої кількості галузей наукового знання. Проте, перетворившись на «робоче» поняття чималої кількості наукових дисциплін, воно досі не набуло достатньо чіткого й однозначного тлумачення

навіть серед спеціалістів одного профілю. Для сучасної філології (в тому числі й перекладознавства) традиційним стало протиставлення в межах бінарної опозиції «концептуальної (наукової) картини світу» і «мовної картина світу», де об'єктом уваги фахівців є виключно друга складова.

Концептуальна картина світу визначається як «сукупність знань про світ, що набувається людиною в ході її діяльності, так само як і способи й механізми інтерпретації нових знань» [3, с. 123], а мовна картина світу — як «матеріалізована думка про об'єктивний світ, оформлена у відповідності з національними закономірностями розвитку мови» [1, с. 24].

Вигаданий світ, створюваний автором на сторінках фантастичного роману, може бути охарактеризований як квазіреальність. Хоча цей світ завжди чимось схожий на реальний, він є не більш ніж «правдою вимислу». Квазіреальність є втіленням авторського задуму, ментальна репрезентація якого отримала назву «художня фантастична картина світу» (ХФКС). Остання формується у свідомості кожного рецептора твору, набуваючи індивідуалізованих рис, проте, наскільки така індивідуальна ХФКС буде подібною до авторської можна припускати лише гіпотетично, виходячи з того, які засоби вербалізації були використані для об'єктивації квазіреальності автором. Серед подібних засобів можна виділити наступні: фантастичні оніми, квазіреалії та квазіфразеологізми, стилістичні засоби синтаксису та семасіології, портретні та пейзажні описи, мова персонажів.

Як показує матеріал нашого дослідження, штучні фразеологізми, які Толкін уводить до контексту твору через мову персонажів, виступають важливим елементом дескрипції фантастичного квазіреального світу. Водночас вони мають багато спільного з реальними фразеологізмами англійської мови, що, власне, і допомагає досліднику їх ідентифікувати.

Фразеологізми традиційно визначаються як доволі складний об'єкт перекладу й перекладознавчого аналізу. В. Комісаров вважає, що «цілий комплекс проблем виникає при описі фразеологічних відповідників або, точніше, відповідностей фразеологічним одиницям оригіналу» [2]. Центральне місце в описі фразеологічних відповідників посідає проблема еквівалентного відтворення значень образних фразеологічних одиниць. Семантика таких одиниць утворює складний інформативний комплекс, що складається як з предметних, так і з конотативних компонентів. На думку В. Комісарова, при перекладі фразеологічних одиниць передусім варто намагатися знайти еквівалент, який би зберігав (1) переносний або образний компонент значення фразеологізму; (2) прямий або предметний

компонент значення фразеологізму, що утворює основу образу; (3) емоційний компонент значення фразеологізму; (4) стилістичний компонент значення фразеологізму; (5) національно-етнічний компонент значення фразеологізму [2]. Відповідно до цієї вимоги можна виділити три головних типи фразеологічних відповідників: у першому зберігається весь комплекс значень вихідної одиниці; у другому однаковий переносний смисл передається за допомогою іншого образу, при цьому інші компоненти значення зберігаються; третій тип створюється на основі послівного відтворення складу іншомовної одиниці (калькування).

Проаналізуємо ілюстративний матеріал. Очевидно, що в нашому випадку з очевидних причин не може бути відповідників першого типу. Відповідниками другого типу, на наш погляд, можуть вважатися такі:

"I'm going to roll anyway," said Hwin. "I don't suppose any of them will care two lumps of sugar whether you roll or not."

— Я буду качатися, хоч би що, — відповіла Гвін. — Думаю, вони всі **іржати хотіли** на те, качаєшся ти чи ні.

Обидві одиниці є оказіональними варіаціями узуальних фразеологізмів. В оригіналі — це ціла лінійка синонімічних одиниць, в яких зберігається центральний компонент «care», що сполучається з низкою змінних, наприклад: *bit, brass, farting, button, curse, darn, dern, fiddlestick, fig, goat, hang, hoot, jack-straw, jot, penny, pen, pin, rap, straw, two straws, thing, twopence* тощо. У всіх зазначених та багатьох інших варіантах зберігається образне значення «мало цікавитися, не хвилюватися, наплювати». Враховуючи це, український варіант, перероблений з фразеологізму «наплювати на...» («чхати на...»), є адекватним варіантом.

Розглянемо приклади відповідників третього типу:

"By my counsel," said Lucy, "your Majesty shall give him another trial. Let him go free on strait promise of fair dealing in the future. It may be that he will keep his word." — *"Maybe Apes will grow honest, Sister," said Edmund.*

— Я б порадила вашій величності, — втруtilася Люсі, — випробувати його інакше. Відпустіть його на волю, взявши сувору обіцянку надалі поводитися порядно. Може статися, він дотримається слова. — **Може й мавпа почеснішає**, сестрице, — фіркнув Едмунд.

В цьому випадку маємо український відповідник, який калькує англomовний оригінал, адже значення в обох випадках залишається доволі прозорим: фразеологізм виступає ілюстрацією скептичного відношення мовця до предмета обговорення, а мавпа є анімалістичним символом, що асоціюється зі схильністю до обману, хитрості, нечесною поведінкою.

Важливу роль у контексті твору грають квазіцитати, які, на нашу думку, також мають фразеологічну природу. Ми вважаємо припустимим зараховувати певні класи цитат до периферійної області фразеологічного міжрівня, так званої фразеоматики. Ідіостильова цитата визначається як цитування мовцем А висловлювання мовця Б, який є значущою для мовної спільноти мовною особистістю, або самоцитування: цитування мовцем А власного маркованого висловлювання [4].

З позицій жанрової класифікації розглянуті фразеологізовані цитати, анонімним автором яких завжди є «один поет» (*one poet*), можна охарактеризувати як афоризми або апофегми (гноми). Проаналізувавши уважно відібраний мовний матеріал, вважаємо, що всі квазіцитати побудовані на основі образного порівняння (наприклад, *fountain (water) – reason, fire – love*), отже найкраще було б охарактеризувати їх як гноми. Цікаво, що гноми були вельми поширені саме у східних літературах (арабській, індійській, перській), і саме ці культури, як вважається, виступили основою для створення Калормена [5].

Головною складністю при перекладі є «вловити» ту неповторну інтонацію, яку створив Льюїс, імітуючи пишний східний стиль. На нашу думку, тут перекладачеві вдалося підібрати та вміло аранжувати потрібні українські еквіваленти, що можна побачити з наступного прикладу:

For one of the poets has said, 'Application to business is the root of prosperity, but those who ask questions that do not concern them are steering the ship of folly towards the rock of indigence'. ”

Адже сказав поет: «Сумлінність у роботі – коріння всіляких гараздів, а хто переймається непотрібними питаннями, той правує кораблем легковажності прямо на скелі жебрацтва».

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що головною проблемою перекладу квазіфразеологізмів та фразеологізованих цитат є створення в цільовій мові адекватного відповідника, що зумовлено індивідуально-авторською природою згаданих утворень. Подолання цієї проблеми є цілком можливим за умов високої кваліфікації перекладача та вміння креативно користуватися ресурсами мови перекладу.

Перспективу подальшого дослідження ми бачимо у комплексному вивченні сукупності засобів вербалізації квазіреальності.

Література

1. Васильєва В. Ф. «Языковая картина мира»: миф и реальность / В. Ф. Васильєва // Вестник МГУ. Сер. 9. Фи-

логия. — М. : Изд-во МГУ. — 2009. — № 3. — С. 22-31. 2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учебник для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Комиссаров В. Н. — М. : Высшая школа, 1990. — 253 с. 3. Пищальникова В. А. Содержание понятия картина мира в современной лингвистике / В. А. Пищальникова // Ползуновский альманах. — Барнаул : Алтайский государственный технический университет им. И.И. Ползунова. — 1998. — № 1. — С. 121-125. 4. Савенко А. О. Прецедентні цитати як різновид дискурсивної фразеології / А. О. Савенко // *Studia Germanica et Romanica*. Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика видання. — Донецьк : ДонНУ, 2009. — Т. 6, № 1. — С. 141-149. 6. Calormen [Electronic resource]. — Режим доступа : [http://en.wikipedia.org/wiki/ Calormen#Calormene_Poetry](http://en.wikipedia.org/wiki/Calormen#Calormene_Poetry).

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

Моїсеєнко О.І., Мартинюк А.П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Актуальність теми дослідження зумовлена поширенням вживанням модальних дієслів як засобів вираження модальності в сучасній англійській мові. Попри актуальність, ця тема не є достатньо дослідженою і вимагає більш ретельного опрацювання.

Метою дослідження є систематизація накопиченого матеріалу стосовно модальних дієслів як засобів вираження модальності в сучасній англійській мові.

Відповідно до мети вирішуються такі завдання:

- вивчити різні підходи до вивчення модальних дієслів;
- розглянути значення модальних дієслів;
- встановити зміни, що мають місце при перекладі модальних дієслів українською мовою в художніх творах;
- виявити основні прийоми перекладу англومовних модальних дієслів українською мовою.

Об'єктом дослідження є модальні дієслова як засоби вираження модальності в сучасній англійській мові.

Предметом аналізу є функціональні особливості модальних дієслів як засобів вираження модальності в англійській мові та способи їх перекладу українською мовою.

У ході дослідження застосовувалися такі методи:

- метод порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу — для дослідження способів перекладу англомовних модальних дієслів;
- метод ідеографічної параметризації — для виокремлення ключових лексем текстів;
- метод структурного аналізу — для систематизації ключових лексем досліджуваних художніх текстів.

Матеріалом дослідження послужили модальні дієслова, відібрані з художніх творів Eugene O'Neill (*Long days journey into night*), Lillian Hellman (*The autumn garden*), John Ronald Reuel Tolkien (*The Hobbit*).

Аналіз об'єкту нашого дослідження з точки зору перекладу вимагає розгляду категорії модальності. У лінгвістиці категорія модальності трактується надзвичайно широко і тому висловлюються різноманітні думки з приводу сутності даного феномена. Як відомо, вже став традиційним поділ модальності на два типи: об'єктивну і суб'єктивну. Н.С. Валгіна звертає увагу на розгалуження суб'єктивної модальності, що визначає ставлення мовця до висловлювання, та об'єктивної, що виражає відношення висловлювання до дійсності. Дослідниця також називає модальність «найважливішим елементом текстобудови та текстосприйняття, який склеює всі одиниці тексту в єдине змістове та структурне ціле» [3, с. 22-23].

По-різному трактується категоріальний статус модальності. Модальність визначається або як синтаксична категорія, або як семантична, тобто вона може виражатися різними граматичними і лексичними засобами. До граматичних належать модальні дієслова *can/could, may/might, must, should, ought to, will/would, need* і т. ін. При цьому ці дієслова послаблюють своє первинне значення бажаності, необхідності, обов'язку та передають тільки ставлення мовця до предмету висловлювання. До лексичних засобів належать модальні слова, таких як: *perhaps, maybe, probably, possibly, unfortunately* та багато інших. При розгляді цих лексичних одиниць думки провідних лінгвістів розділилися: А.А. Шахматов, І.І. Мещанінов та А.А. Потєбня наполягали на необхідності виокремлення модальних слів в окрему категорію. У той же час В.А. Богородицький, А.А. Шахматов, Л.В. Щерба відносять вставні модальні дієслова до категорії прислівника [4, с. 73-77].

Модальні дієслова — це клас допоміжних дієслів, що об'єднуються з формою основи дієслова, аби утворювати дієслівні вирази із широким діапазоном значень. Вони виражають думки, судження, можливості, наміри, ймовірність, не маючи нічого спільного з об'єктивними подіями. Доцільно зауважити, що вживання модального дієслова залежить від відношення мовця до тих чи інших подій. Модальні дієслова мають тільки одну форму. Жодне із них не має s-форми або ing-форми, і, хоча *could, would* і *might* є формами мину-

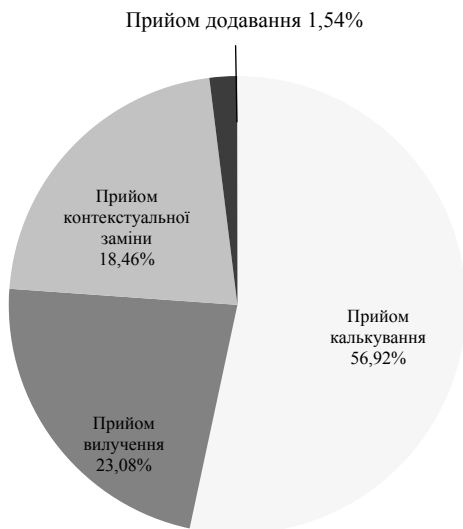
лого часу модальних дієслів *can*, *will* і *may*, зручніше розглядати кожне модальне дієслово як окрему лексичну одиницю [6, с. 118-119].

Нами були встановлені значення модальних дієслів у контексті художнього дискурсу. Найбільш поширеними смислами, що їх передають модальні дієслова, є можливість, намір, імовірність, дозвіл, сумнів, необхідність, пропозиція, припущення, прохання, побажання, потреба, наказ, невпевненість, заборона, рекомендація, зобов'язання або обов'язок, обіцянка, загроза або застереження.

Далі розглянемо особливості перекладу англomовних модальних дієслів українською мовою. Для цього ми порівнюємо текст оригіналу і текст перекладу. Для аналізу нами був обраний художній твір Джона Толкієна *The Hobbit* у перекладах Олександра Мокровольського за 1985 рік та Олени Бросаліної за 2007 рік.

Розглянемо переклад англomовних модальних дієслів Олени О'Лір (Олени Бросаліної) за 2007 рік у художньому творі *The Hobbit*.

Що стосується застосування прийомів перекладу англomовних модальних дієслів, то вони були використані у перекладі Олени Бросаліної наступним чином: за допомогою прийому калькування було перекладено 37 модальних дієслів (56.92% від загального числа), прийомом вилучення — 15 (23.08%), контекстуальною заміною — 12 (18.46%), і додаванням — 1 (1.54%) (див. Діаграму 1).

Діаграма 1. Основні перекладацькі прийоми модальних дієслів у перекладі Олени Бросаліної

Наведемо приклади використання кожного прийому:

1. “*What **can** I do for you, my dwarves?*” he said.

“Чим можу прислужитися, панове гноми?” – спитав він. (прийом калькування)

2. *I **should** think so – in these parts!*

Ще б пак – у цих-то краях! (прийом контекстуальної заміни)

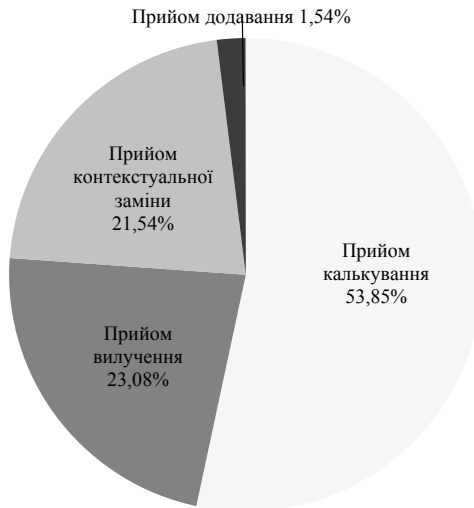
3. *Five feet high the door and three **may** walk abreast.*

П’ять футів заввишки двері, троє пліч-о-пліч пройдуть крізь них. (прийом вилучення)

4. *You **might** try over The Hill or across The Water.*

Вам слід було би пошукати охочих по той бік Пригірка або за Річкою. (прийом додавання)

Розглянемо переклад англомовних модальних дієслів Олександра Мокровольського за 1985 рік у художньому творі *The Hobbit*.

Діаграма 2. Основні перекладацькі прийоми у перекладі Олександра Мокровольського

Як видно на діаграмі 2, у перекладі Олександра Мокровольського за допомогою прийому калькування було перекладено 35 модальних дієслів (53.85% від загального числа), за допомогою прийому вилучення – 15 (23.08% від загального числа), за допомогою прийому контекстуальної заміни – 14 (21.54% від загального числа), і за допомогою прийому додавання – 1 (1.54% від загального числа) модальне дієслово. Наведемо приклади:

1. *Poor Bilbo **couldn't** bear it any longer.*

Цього бідолаха Більбо не міг стерпіти. (прийом калькування)

2. *I beg your pardon, but I had no idea you were still in business. "Where else **should** I be?" said the wizard.*

Даруйте, але я й гадки не мав, що ви досі при ділі. "**А при чім же мені ще бути?**" — здивувався чарівник. (прийом контекстуальної заміни)

3. *We shan't get through the business till late, and we **must** have some music first.*

Ми засидимося допізна, поки обговоримо всі справи. Але спочатку — трохи музики. (прийом вилучення)

4. *Tell me what you want done, and I will try it, if I **have to** walk from here to the East of East and fight the wild Were-worms in the Last Desert.*

Скажіть, що я маю робити, і я постараюсь виконати ваше бажання, **хай навіть доведеться** йти пішки звідсіля до найдальшого сходу і битися з дикими чудовиськами-перевертнями в Останній пустелі. (прийом додавання)

Нами було опрацьовано 65 англомовних модальних дієслів у перекладі українською мовою. Як ми вже побачили, більшість модальних дієслів передаються українською мовою за допомогою перекладацького прийому калькування, що зберігає зміст тексту оригіналу. І найголовніше — передається модальність. Проте, якщо вести мову про вилучення і контекстуальну заміну, вони не досить вдало передають нюанси значення модальних дієслів, що суттєво впливає на передачу модальності.

Стосовно перекладу модальних дієслів загалом, можна сказати, що це складний процес, який вимагає від перекладача бути всебізнаним, адже при перекладі відбувається взаємодія мови автора і мови перекладу.

Література

1. Бондаренко Є. В. *Американські п'єси: у 2 кн.* / Бондаренко Є. В. — Харків: Основа, 2008. — Кн. 1. — 109 с.
2. Бондаренко Є. В. *Американські п'єси: у 2 кн.* / Бондаренко Є. В. — Харків: Основа, 2008. — Кн. 2. — 160 с.
3. Валгина Н. С. *Теория текста* / Валгина Н. С. — М.: Новая волна, 2003. — 202 с.
4. Виноградов В. В. *Избранные труды. Исследования по грамматике* / Виноградов В. В. — М.: Наука, 1975. — 560 с.
5. Виноградов В. В. *О категории модальности и модальных слов в английском языке* / Виноградов В. В. — М.: Наука, 1998. — 347 с.
6. *Грамматика английского языка* / [Каушанская В. Л.,

Ковнер Р. Л., Кожевникова О. Н., Прокофьева Е. В., Райнес З. М., Сквирская С. Е., Цырлина Ф. Я.] – К. : ИНКОС, 2009. – 320 с. 7. *Основи перекладу: граматичні та лексичні аспекти* : [навч. посіб.] / За ред. В. К. Шпака. – [2-ге вид., стер.] – К. : Знання, 2007. – 310 с. 8. Толкін Дж. Р. Р. *Гобіт, або Туди і звідти* / Толкін Дж. Р. Р. ; [пер. Олени О'Лір (Олена Бросаліна)]. – Львів : Астролябія, 2007. – 320 с. 9. Tolkien J. R. R. *The Hobbit or There and Back Again* / Tolkien J. R. R. – London : George Allen & Unwin, 1937. – 312 p.

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МООВОЮ АНГЛОМОВНИХ ІНСТРУКЦІЙ ДО МЕДИКАМЕНТІВ

Надолинна О.В., Фролова І.Є. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Одним із найпоширених об'єктів досліджень комунікативної лінгвістики, когнітології, перекладознавства та прагмалінгвістики є текст як основна одиниця комунікації. Функціональний підхід до аналізу мовних явищ, який є характерною рисою сучасних лінгвоперекладознавчих студій, зумовив той факт, що дослідники, які займаються аналізом тексту, зосереджують увагу на дослідженні текстів, які характеризуються певною прагматичною спрямованістю [3, с. 13]. Таким чином аналіз текстів інструкцій до лікарських препаратів як особливого інформативного типу текстів є *актуальним*.

Метою дослідження є встановлення лексичних особливостей перекладу текстів інструкцій до медикаментів та визначення способів урахування цих особливостей при розробці спеціалізованих програм машинного перекладу згаданих інформативних текстів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- 1) уточнити поняття інформативного тексту та його характеристик;
- 2) визначити текст інструкцій до медичних препаратів як інформативний вид тексту;
- 3) проаналізувати лексичний каркас текстів інструкцій;
- 4) виокремити найбільш частотні лексичні одиниці та систематизувати їх за структурою;

5) виявити закономірності перекладу лексичних одиниць в залежності від їх структури.

Матеріалом для проведення даного аналізу послужили 300 текстів інструкцій до медичних препаратів.

Для досягнення поставленої мети були використані наступні *методи* аналізу: 1) метод ідеографічної параметризації для виокремлення ключових лексем текстів інструкцій до лікарських препаратів; 2) метод структурного аналізу під час систематизації ключових лексем досліджуваних текстів за формально структурним параметром; 3) метод порівняння тексту оригіналу і тексту перекладу для дослідження способів перекладу і перекладацьких трансформацій; 4) елементи методів кількісного аналізу для виявлення частотності способів перекладу та перекладацьких трансформацій.

Аналізуючи об'єкт нашого дослідження з точки зору перекладу, ми передусім виокремили його змістовий каркас, тобто лексичні одиниці, повторювані в аналізованих текстах, а також ті словосполучення, які набувають ознак сталості у цих текстах. Для цього ми підібрали 300 текстів інструкцій до медичного застосування лікарських препаратів, розміщених в мережі Інтернет [7; 8].

Дослідивши ці тексти, ми виокремили ті мовні одиниці, що передають їх основний зміст. Усі виокремлені одиниці ми систематизували по-перше за змістовим критерієм, тобто за денотативним компонентом значення. Це дало можливість розподілити їх на такі групи: «Форма випуску», «Фармакологічні властивості», «Суб'єкти дії», «Протипоказання», «Мета і позитивний ефект», «Показання до застосування», «Спосіб застосування та дози», «Побічна дія».

Результати систематизаційного аналізу включають не лише якісні, а й кількісні дані. Вони подані на рис.1:

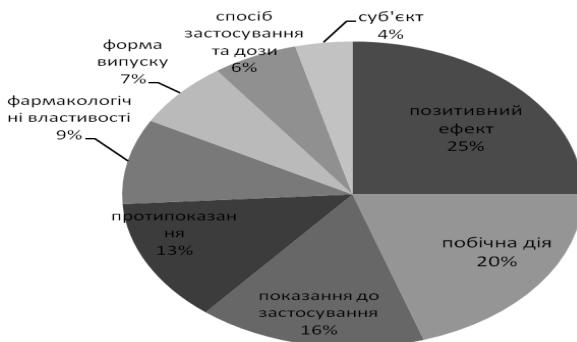

Рис. 1. Варіювання змістових характеристик ключових змістових елементів текстів-інструкцій до застосування лікарських препаратів

Систематизація змістових характеристик є на наш погляд важливою, бо вона дає інформацію про особливості членування денотативної сфери «Лікарський засіб».

Далі розглянемо особливості перекладу слів у текстах інструкцій до застосування медичних препаратів. Ми поділяємо точку зору, що всі елементи денотативної системи вихідної мови поділяються на дві групи: 1) ті, що вже мають відповідники («перекладні еквіваленти») в цільовій мові та 2) ті, що (ще) не мають відповідників в цільовій мові [2, с. 18].

Під час перекладу слів ми керувалися вищенаведеним положенням В.І. Карабана. З наявних у корпусі вибірки слів (80 одиниць, 100%) лише один словниковий відповідник мають 36 одиниць, тобто 40%. Наприклад:

apathy – *anamia*

insomnia – *безсоння*

dizziness – *запаморочення*

ointment – *мазь* та ін..

Решта (44 слова) мають більше одного відповідника, що зумовило потребу вдатися до пошуку варіантного відповідника. Однак, 26 слів (34%) було перекладено за допомогою першого варіантного відповідника, тобто їх переклад також не становив труднощів. Наприклад, слово *allergy* має у словнику 2 відповідника (1) «*алергія*, підвищена чутливість»; (2) «огида, ворожість», але ми використовуємо перший.

Натомість інші лексичні одиниці, кількість яких становить 20 одиниць (26%), були перекладені за допомогою словникового відповідника, який не є першим у словнику.

Так слово *shut-in* має 3 словникових відповідника (1) госпіталізований хворий; (2) **лежачий хворий**; (3) замкнута людина). Враховуючи контекст, обираємо другий відповідник – «лежачий хворий».

Наприклад:

Supplements are also useful to shut-ins and the elderly.

Добавки також корисні для лежачих хворих та для людей похилого віку та ін.

Отже, з-поміж слів більшість одиниць не становить проблем при перекладі, бо мають один словниковий відповідник або перекладаються за допомогою першого словникового відповідника і навіть ті, що потребують певного аналізу (пошуку варіантного відповідника) не є надто складними, бо необхідний варіант значення визначається або предметною сферою «Медицина», або контекстом конкретного висловлювання.

Окрім власне слів лексичний каркас текстів інструкцій до лікарських препаратів формують також ті словосполучення, що мають у цих текстах високий ступінь сталості, причому кількість сло-

всполучень (204 одиниці, 80%) значно перевищує кількість слів (80 одиниць, 20%). Для їх перекладу ми застосовували калькування.

У нашому випадку за допомогою калькування без застосування трансформацій було перекладено 96 словосполучень (55%). Наприклад: *adjunctive therapy* – додаткова терапія; *excess weight* – надлишкова вага; *potent blend* – сильнодіюча суміш; *specifically formulated formula* – спеціально розроблена формула та ін.

Решта словосполучень була перекладена із застосуванням перекладацьких граматичних трансформацій, зокрема за допомогою способу перестановки слова, який ми застосовували для перекладу 38 одиниць (21%). Наприклад: *fat degradation* – *деградація жиру*; *insect bite* – *укус комах*; *surface discoloration* – *знебарвлення поверхні*; *throat irritation* – *подрознення горла* та ін.

За допомогою вилучення слова було перекладено 21 одиницю (12%). У нашому випадку, це – словосполучення, де міститься сполучник *of*, який і вилучається в українських відповідниках, де його значення передається за допомогою закінчення родового відмінку. Наприклад: *cirrhosis of liver* – *цироз печінки*; *signs of a cold* – *симптоми застуди*; *typical signs of influenza* – *типові ознаки грипу*; *use of alcohol* – *живання алкоголю*.

Решта словосполучень (2 одиниці, 1%) було перекладено за допомогою заміни слова однієї частини мови на слово іншої частини мови. Наприклад: *difficulty breathing* – *тяжке дихання*; *radiation burns* – *радіаційні опіки*.

Проте, як з'ясувалося, що перекласти усі словосполучення за допомогою калькування неможливо, бо для частини з них необхідним виявився такий спосіб перекладу як семантичний розвиток з відповідною йому трансформацією – додавання слова, за допомогою якої було перекладено 18 словосполучень (11%). Наприклад: *combined preparation* – *поєднаний лікарський засіб*; *fast-response drug* – *швидкодіючий лікарський засіб*; *harmonize digestion* – *гармонізувати засвоєння їжі*; *operate machinery* – *працювати з машинним устаткуванням*.

Отже, під час перекладу словосполучень найчастіше застосовувалося калькування без застосування трансформацій, за ним йде семантичний розвиток.

Що стосується трансформацій, то, як свідчить наш аналіз, у 55% випадків вони не використовувались; у решті 45% випадків були задіяні перестановка (21%) і вилучення слова (12%), додавання (11%) або заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (1%) (див. рис. 2).

Рис. 2. Використання трансформацій при перекладі текстів інструкцій до медичних препаратів

Як випливає з рис. 2, у більшості випадків трансформації не застосовуються, а тому переклад словосполучень переважно не становить значних проблем.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок про те, що на сьогодні розвиток інформаційних технологій сприяє зростанню важливості ролі перекладу й виносить на порядок денний перекладацької діяльності нові проблеми. Використання комп'ютерних технологій у процесі перекладу на сучасному етапі характеризується зсувом фокусу уваги з «машинного перекладу» — спроби повністю перекласти текст за допомогою комп'ютера, на розробки машинних словників та спеціалізованих перекладацьких програм [6].

При перекладі інформативних текстів найважливішим та найперспективнішим з точки зору розробки спеціальних комп'ютерних програм є лексичний аспект, бо доступ до інформації забезпечують переважно лексичні одиниці через своє реалізоване значення [1, с. 341].

Головна змістова інформація текстів інструкцій до медичних препаратів міститься у лексичних одиницях, типових для цих текстів. Ці одиниці формують лексичний каркас текстів інструкцій, і за наявності їх адекватного перекладу забезпечують розв'язання головної задачі перекладача.

Необхідно зазначити, що крім слів лексичний каркас текстів інструкцій до медикаментів формують також словосполучення (204 одиниці, 80%), кількість яких перевищує кількість слів (80 одиниць, 20%).

Конкретні результати дослідження можуть бути покладені в основу розробки спеціальної комп'ютерної програми для англо-українського перекладу текстів інструкцій до медпрепаратів.

Перспективою роботи є аналіз граматичного аспекту досліджуваного тексту.

Література

1. Беляева Л. Н. Автоматический (машинный) перевод / Л. Н. Беляева // Прикладное языкознание. — М. : Высшая школа, 1996. — С. 396.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури : у 2-х ч. / В. І. Карабан. — Вінниця : Нова книга, 2001. — Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. — 304 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. — М. : Высшая школа, 1990. — 250 с.
4. Мюллер В. К. Новый англо-русский словарь / В. К. Мюллер. — М. : Русский язык медиа, 2004. — 946 с.
5. Петраковский А. Ю. Украинско-русский и русско-украинский словарь / А. Ю. Петраковский, А. И. Смирницкий. — Харьков : Свитовид, 2002. — 576 с.
6. Якушина М. В. Машинный и профессиональный перевод [Электронный ресурс] / М. В. Якушина // Практика перевода с английского языка на русский. — Москва, 2009. — Режим доступа : <http://www.norma-tm.ru/article2.html>.
7. Online drugs store [Electronic resource]. — Режим доступа : <http://www.drugs-pro.com>.
8. The uncommon drugstore [Electronic resource]. — Режим доступа : <http://www.drugstore.com>.

ЕКОНОМІЧНА ЛЕКСИКА ІСПАНСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ВЖИВАННЯ В ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛІ

Павлюк Ю.В., Лановий Г.М.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра романської філології і перекладу)

Об'єктом даної роботи є дослідження економічної лексики з тематичним обмеженням та її функціональне вживання в газетних спеціальних текстах. Матеріалом дослідження послужили тексти підрозділів популярних іспанських газет (*El Mundo, El País, La Vanguardia, ABC, El Financiero*), які мають постійні розділи, присвячені економіці.

Мета дослідження полягає у зборі матеріалу, його тематичному розподілі та теоретичному аналізі термінології, а також у встановленні особливостей газетного жанру, де вживаються терміни, які ми розглядаємо як слова з певним визначеним значенням [3].

За основу аналізу були взяті тексти з періодичних іспанських газет *El País* та *ABC* (2005 рік), що мають розділ економічної спрямованості, який називається *Economía*, що є еквівалентом розділу «Економіка» в українській періодиці. Якщо ми даємо характеристику економічних текстів, то слід виділити особливості, що відрізняють їх від інших текстів публіцистичного стилю. На синтаксичному і морфологічному рівні вони підпорядковуються законам публіцистичного стилю. При аналізі текстів ми зустрічаємо більше термінологічних словосполучень, ніж самих термінів. Це пояснюється тим, що відбувається ускладнення економічних відносин, а нові терміни поліпшують усвідомлення читачем відповідної інформації.

Розділ «Економіка» має декілька підрозділів, що мають свої особливості. Це можна виявити, аналізуючи групи слів, що постійно зустрічаються в цих текстах: а) «*Empleo y trabajo*» – «Працевлаштування» (розділ, який розкриває проблеми безробіття, аналізує рівень життя, працевлаштування, соціального становища робітників); б) «*Economía*» – «Економіка» (розділ про економічне становище у світі, економічно-політичні стосунки між країнами та підприємствами); в) «*Bolsas*» – «Біржа» (інформація про біржі країни і світу).

Новизна дослідження полягає у виборі самого *предмету* дослідження. В роботі проводиться аналіз наукової або абстрактної термінології, що є одиницею нового дослідження. Являючи собою динамічну специфічну частину лексики, термінологія дає широкий мовний матеріал, який має екстралінгвістичну характеристику.

Особливості роботи виявляються в тому, що ми розглядаємо термінологію в публіцистичних виданнях, а також у спеціальних словниках даної тематики. У зв'язку з цим ми аналізуємо публіцистичні тексти і особливості вживання термінології. Зараз термінологія являє собою закриту лексичну підсистему, її більш можна віднести до наукової лексики. З розвитком науки і техніки в ХХ столітті з'являється група слів, які вживаються у вузько спеціальному значенні.

Актуальність даної теми виражається у тому, що після створення незалежної України поширюються зовнішні зв'язки з країнами Європи і світу, особливо на економічному рівні: укладаються чимало договорів не тільки на рівні держави, але й підприємств, зростає кількість експортно—імпортних операцій. До цього слід додати, проблеми безробіття і працевлаштування, що також стали глобальними проблемами. Розвиток економіки України пішов «вільним шляхом», який раніше називали «капіталістичним». Зрозуміло, що це знайшло свій вплив у мові: розширюється словник на всіх рівнях мови, в тому числі і на економічному. До української мови прийшли нові слова і словосполучення іноземного походження, зокрема: маркетинг, менеджмент, аутсайдер, брокер і багато інших. Тому зараз слід встановити відповідність українських термінів іспанським, дати відповідне обґрунтування при перекладі.

Перспективою цієї роботи є створення словника економічних термінів та термінологічних словосполучень, оскільки на сьогодні не існує достатньої кількості спеціальних українсько—іспанських словників. У зв'язку з розвитком економіки України та її піднесення до рівня західноєвропейських країн виникає необхідність дослідження термінології.

Таким чином, кажучи про мову періодики, можна прийти до *висновку*, що в ній існують норми публіцистичного стилю на лексичному, морфологічному і синтаксичному рівні. Іспанська термінологічна лексика являє собою досить продуктивний шар мови, який постійно поповнюється і оновлюється. Терміни утворюються за традиційними словотвірними моделями. Приєднання суфіксів до кореню і основи — один з найбільш поширених способів терміноутворення. Будь-який термін, незалежно від того утворюється він для розуміння нового чи замінює вже існуюче поняття, повинен бути науково-обґрунтованим і лінгвістично оформленим. Вияв і узагальнення нової термінології, яка не входить до словників, визначення її стилістичної ролі і аналіз на прикладі вже існуючих лексикографічних моделей сприяє поліпшенню якості перекладу тексту.

Проаналізувавши словосполучення підрозділу «Працевлаштування» і порівнявши їх з українськими відповідниками, можемо ствер-

джувати, що при перекладі слова змінюють семантичне значення і перетворюються в термінологічні словосполучення, притаманні саме цьому підрозділу. На цій основі можна скласти термінологічний словник економічних текстів.

При аналізі другого підрозділу, можемо сказати, що певна категорія слів та словосполучень притаманна лише цьому розділу економіки. Вони утворюються під впливом політично-економічних і соціальних відносин між країнами. Утворюються стійкі словосполучення, які сприяють більш повній передачі інформації. Вивчення українських відповідників свідчить про вплив англійської мови і французької мови. Термінам іспанської мови, побудованим за моделлю «*N + de + N*», в українській мові відповідають словосполучення, що утворюються за різними моделями. Як в іспанській так і в українських мовах існують загальновживані терміни, що вживаються як у науковому так і в офіційному стилях. Українські приклади перекладу описового характеру свідчать, що в українській мові йде процес створення економічної лексики.

Підрозділ «Біржа» характеризується такими особливостями: 1) вживання спеціальних слів, які змінюють свою семантику за контекстом; 2) перехід спеціальних термінів у загальновживану лексику, при цьому вони залишаються термінами; 3) в українській мові існують чіткі відповідники, що не потребують детального опису. Це свідчить про те, що біржі, які діяли ще до революції та протягом НЕПу, не змінили свого характеру функціонування, і вся лексика, яка вживалася тоді, існує і зараз.

Як в іспанській, так і в українській мовах спостерігається поширене вживання аббревіатур, які утворюються за однаковим способом, але труднощі полягають в їх розумінні та перекладі. Таким чином, можна зробити висновок, що аббревіатури являють собою шар, який слід досліджувати для взаєморозуміння на рівні спілкування.

Література

1. Бабкин А. М. *Современная русская лексикография* / А. М. Бабкин, В. Н. Сергеев. — Л. : Наука, 1975. — 174 с.
2. Блинова О. И. *Явление мотивации слов* / Блинова О. И. — Т. : Том. ун-т, 1984. — 191 с.
3. Будагов Р. А. *Литературные языки и языковые стили* / Будагов Р. А. — М. : Наука, 1967. — 175 с.
4. Виноградов В. В. *Проблемы русской стилистики* / Виноградов В. В. — М. : Высш. шк., 1981. — 320 с.
5. Виноградов В. С. *Лексикология испанского языка* / Виноградов В. С. — М. : Высш. шк., 1994. — 192 с.
6. Герасимчук Л. *Новий*

практичний економічний словник; англо-український, україно-англійський / Герасимчук Л. — К. : Криниця, 2003. — 352 с. 7. Гитлиц А. М. Пособие по лексикологии современного испанского языка / Гитлиц А. М. — М. : Высш. шк., 1974. — 102 с. 8. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / Коваль А. П. — К. : Наукова думка, 1978. — 170 с. 9. Кольга В. Д. Довідник приватного підприємця / Кольга В. Д. — К. : Літера, 2001. — 233 с. 10. Нарумов Б. П. Испанско-русский, русско-испанский словарь / Нарумов Б. П. — М. : Наука, 1988. — 830 с. 11. Нарумов Б. П. Формирование романских литературных языков / Нарумов Б. П. — М. : Наука, 1987. — 166 с. 12. Никитина Т. М. Русско-испанский разговорник по внешне-экономическим связям / Никитина Т. М. — М. : Советский писатель, 1987. — 170 с. 13. Сидорин Б. Я. Испанско-русский внешнеэкономический словарь / Сидорин Б. Я. — М. : ГИС, 2004. — 222 с. 14. Alesina N. M. Teorna y prbctica de la traducciyn / Alesina N. M. — K. : Вища школа, 1986. — 148 p. 15. Aristos: Diccionario ilustrado de la lengua espacola. — La Habana : Ed. ci. — tñcn., 1980. — 672 p. 16. Bush propone asistencia inmediata a la econotna norteamericana // El Mundo. — 2008. — № 5. — P. 37. 17. Desacuerdos con el Consejo de Telefynica // ABC. — 1995. — № 7. — P. 41-44. 18. Diferencias constables en torno a la venta de FG Valores y Bolsa // El Pais. — 2005. — № 6. — P. 3-4. 19. La Bolsa para su cuesta de enero // El Pans. — 1995. — № 5. — P. 22. 20. La OPEP recorta su producciyn en 7 % para provocar una subida de precio de petryleo // La Vanguardia. — 1999. — № 3. — P. 71. 21. Múxico desplazado por Brasil en preferencias de Fondos de capital // El Financiero. — 2006. — № 8. — P. 4. 22. Shevkun E. Espacol: Econotna y finanzas / E. Shevkun, O. Obruchnikova. — K. : ВВП «КОМПАС», 2000. — 192 p. 23. Shishkova T. N. Estilnstica de la lengua espacola / T. N. Shishkova, J. C. Popok. — M. : Высш. шк., 1989. — 136 p.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОДУКЦІЇ (ЛЕКСИЧНИЙ АСПЕКТ)

Слободчикова А.С., Фролова І.Є. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Тема нашого дослідження зумовлена постійним розвитком сфери комп'ютерних технологій, яка широко рекламується. З'являється багато інноваційної техніки, а нова інформація потребує перекладу для подальшого її використання. Водночас специфіка текстів, присвячених новітнім інформаційним технологіям, зумовлює й особливості їх перекладу, що відображає загальну антропоцентричну спрямованість сучасних перекладацьких студій та засвідчує *актуальність* нашого дослідження.

Зважаючи на це **об'єктом** дослідження було переклад текстів англомовної реклами комп'ютерної продукції.

Предметом аналізу були лексичні особливості перекладу згаданих рекламних текстів з англійської мови на українську.

Мета дослідження полягала у встановленні та розгляді особливостей застосування певних перекладацьких прийомів і засобів передачі змісту тексту оригіналу українською мовою. Реалізація поставленої мети передбачала розв'язання низки **завдань**: 1) з'ясування особливостей рекламного тексту й тексту реклами комп'ютерної продукції; 2) виявлення мовних засобів, які передають головну інформацію рекламного тексту комп'ютерного дискурсу; 3) з'ясування принципів перекладу текстів, що стосуються комп'ютерної продукції; 4) встановлення основних способів перекладу текстів реклами комп'ютерної продукції; 5) встановлення найтиповіших перекладацьких трансформацій.

Матеріалом дослідження послужили автентичні англомовні тексти комп'ютерної реклами, розміщені у мережі Інтернет, та тексти їх перекладу. Для аналізу ми обрали 328 лексичних одиниць, специфічних для цього різновиду реклами.

Методами дослідження були обрані: стилістичний аналіз лексичних одиниць, що застосовувався під час систематизації ключових лексем текстів реклами комп'ютерної продукції; структурний аналіз, який вживався з метою систематизації лексичних одиниць за формально-структурним критерієм; порівняння текстів оригіналу та перекладу для встановлення способів перекладу і перекладацьких

трансформацій; кількісний аналіз, елементи якого використовувалися для проведення підрахунків способів перекладу і лексичних трансформацій.

Дослідники рекламного тексту та дискурсу вказують на такі його особливості, як спрямованість на здійснення дії; інформативність; предметна співвіднесеність; образність; змістовність та структурна завершеність; системність; наявність адресанта й адресата, які є учасниками рекламної комунікації [1].

Реклама комп'ютерної продукції має усі характерні ознаки рекламного дискурсу/тексту [7].

Аналіз особливостей текстів реклами комп'ютерних технологій засвідчив, що їм притаманна специфічна структура та наявність великої кількості термінів, професіоналізмів, жаргонізмів, аббревіатур та скорочень, які часто можуть мати декілька значень [5]. Варто також зазначити, що реклама комп'ютерної продукції містить у собі низку екстралінгвістичних компонентів.

Емотикони є невід'ємною ознакою комп'ютерного спілкування не тільки англомовних, а й україномовних користувачів. Завдяки їх органічній графічній формі та лаконічності, вони практично не зазнають процесу асиміляції і запозичуються іншими мовами майже без змін.

Характерною рисою аббревіації в комп'ютерних текстах є скорочення не тільки термінів, але й словосполучень чи цілих речень. Оскільки учасники комп'ютерного спілкування — це люди, знайомі з математикою, вони переносять вживання формул і різноманітних символів у комп'ютерний дискурс, що дозволяє максимально компресувати його й надати нової експресивності [2]. Наприклад, *4u (for you)* — для вас; *ASAP (as soon as possible)* — якнайшвидше.

Типові для текстів реклами комп'ютерної продукції лексичні одиниці ми розподілили на 2 групи: модальна лексика (лексичні одиниці, покликані сформулювати у споживача позитивне враження про рекламувану продукцію) й інформативно-модальна (лексичні одиниці, які надають фактуальну інформацію про продукцію, що, з одного боку, інформує споживача, а з іншого — формує його позитивне ставлення до виробу) [6]. Лексичні одиниці першої групи вважаємо типовими для усіх рекламних текстів, тоді як одиниці другої групи — є специфічними для текстів реклами комп'ютерної продукції; їх визначаємо ключовими лексемами досліджуваних текстів.

За **стилістичними** характеристиками згадані лексеми поділяємо на терміни, професіоналізми та жаргонізми [7]. За своєю **структурою** вони варіюються у діапазоні одно- та багатокomпонентних лексичних одиниць. Однокомпонентні терміни представлені словами

з різним рівнем складності; багатокomпонентні терміни включають два або більше компонентів, і є сполученням слів або абревіатури – із повною формою слова [8]. Наприклад, *PC enthusiasts* – комп'ютерні ентузіасти. Обидва критерії використовувалися під час перекладацького аналізу.

Головним способом перекладу обраних нами лексичних одиниць виявився пошук словникового відповідника [3] – більшість слів було перекладено без застосування трансформацій (83,9%), решту (16,1%) – із застосуванням останніх. **Однокомпонентні** лексичні одиниці перекладалися переважно за допомогою:

- пошуку словникового відповідника (37,8%), наприклад, *editing* – редагування;
- вибору варіантного відповідника (34%), наприклад, *application* – застосунок;
- описового перекладу (5,6%), наприклад, *dependencies* – залежність виконання однієї програми до тих пір, поки не завершиться інша;
- транскодування (4,3%), наприклад, *duplicator* – дуплікатор;
- нульового перекладу зі смисловим розвитком (7,4%), наприклад, *Kaspersky* – антивірусна програма *Kaspersky*.

До однокомпонентних лексичних одиниць застосовувалися такі трансформації як:

- конкретизація (0,5%), наприклад, *product* – прилад;
- генералізація (0,5%), наприклад, *machines* – техніка;
- додавання (2,1%), наприклад, *undo* – анулювати дію;
- смисловий розвиток (4,8%), наприклад, *deliver* – забезпечувати;
- заміна однієї частини мови на іншу (1%), наприклад, *improve* – оптимізація;
- комплексна трансформація (2,1%), наприклад, *scalability* – можливість удосконалення (генералізація + додавання).

Багатокomпонентні лексичні одиниці переважно перекладалися за допомогою:

- пошуку словникового відповідника (32,9%), наприклад, *memory channel* – канал пам'яті;
- нульового перекладу зі смисловим розвитком (20%), наприклад, *Core 2 Duo* – двоядерний процесор *Core 2 Duo*;
- смислового розвитку (12,9%), наприклад, *reliable operations* – надійність використання;
- описового перекладу (2,9%), наприклад, *traffic flow* – передачі даних у мережі;
- транскодування (0,7%), наприклад, *Kvazar-Micro* – Квазар-Мікро;
- калькування (11,4%), наприклад, *matrix printer* – матричний принтер;

- вибору варіантного відповідника (9,3%), наприклад, *touch panel* – сенсорний екран.

До них застосовувалися такі трансформації як:

- конкретизація (0,7%), наприклад, *printing needs* – тиражування документів;

- генералізація (0,7%), наприклад, *digital home* – цифрові можливості;

- вилучення (1,4%), наприклад, *secure content management solutions* – антивірусні програми;

- заміна однієї частини мови на іншу (1,4%), наприклад, *consolidate and virtualize* – інтегрована віртуалізація;

- перестановка слів (4,3%), наприклад, *server consolidation* – консолідація серверів;

- комплексна трансформація (1,4%), наприклад, *invisible optical tracking technology* – технологія «невидимого» оптичного відстеження об'єктів (перестановка + додавання).

При передачі лексичних одиниць оригіналу переважали такі способи перекладу: **терміни** – пошук словникового відповідника (37,8%), наприклад, *hard drive* – жорсткий диск, та вибір варіантного відповідника (31%), наприклад, *platform* – платформа; **професіоналізми** – пошук словникового відповідника (51%), наприклад, *antivirus program* – антивірусна програма, та вибір варіантного відповідника (10,2%), наприклад, *tracking* – відстеження; **жаргонізми** – пошук словникового відповідника (38,1%), наприклад, *geek* – експерт з комп'ютерів, та описовий переклад (28,6%), наприклад, *flog* – автор мережевого щоденнику, що використовує псевдонім.

З викладеного вище можна зробити висновок, що текст у галузі реклами комп'ютерної продукції є досить новим дискурсом, де поєднуються різні стилі та вживаються нові лексичні одиниці, які відсутні у словниках. Це спонукає перекладача до вживання трансформацій. В аналізі перекладених **власних назв** переважав прийом нульового перекладу та смислового розвитку (збереження написання мовою оригіналу з коротким поясненням) (91,8%), наприклад, *McAfee* – антивірусна програма *McAfee*. Це є проявом тенденції до глобалізації світової економіки.

Можна зробити висновок, що способи перекладу лексичних одиниць є різними за кількісними та якісними характеристиками. Ступінь варіативності перекладацьких прийомів, застосованих до багатокомпонентних лексичних одиниць є більшим, порівняно з однокомпонентними [4].

Кількісні результати дослідження ілюструють таблиці 1-3.

Таблиця 1

Кількісні показники способів перекладу
однокомпонентних лексичних одиниць

Загальна кількість однокомпонентних лексичних одиниць – 188, з них термінів – 131, професіоналізмів – 28, жаргонізмів – 14, власних назв – 15										
Перекладацький прийом		Кількість слів				Відсоток, %				Загальний відсоток %
		Терміни	Професіо- налізми	Жаргонізми	Власні назви	Терміни	Професіо- налізми	Жаргонізми	Власні назви	
Пошук словникового відповідника		51	14	6		38,9	50	42,8		37,8
Вибір варіантного відповідника		57	5	2		43,5	17,9	14,9		34
Контекстуальна заміна:		17	4			13	14,3			11,2
з використанням трансформацій	конкретизація	1				0,8				0,5
	генералізація	1				0,8				0,5
	додавання	1	3			0,8	10,7			2,1
	смисловий роз- виток	7				5,4				3,7
	заміна однієї частини мови на іншу	2				1,5				1
	комплексна трансформація	5	1			3,8	3,6			3,2
Описовий переклад		3	2	6		2,3	7,1	42,9		5,6
Транскодування		3	3	1	1	2,3	10,7	7,1	6,7	4,3
Нульовий переклад + смисловий розвиток					14				93,3	7,4

Таблиця 2

Кількісні показники способів перекладу
багатокомпонентних лексичних одиниць

Загальна кількість багатокомпонентних лексичних одиниць — **140**,
з них термінів — **91**, професіоналізмів — **21**, жаргонізмів — **7**, влас-
них назв — **21**

Перекладацький прийом		Кількість слів				Відсоток, %				Загальний в ідсоток, %
		Терміни	Професіо- налізми	Жаргонізми	Власні назви	Терміни	Професіо- налізми	Жаргонізми	Власні назви	
Пошук словникового відповідника		32	11	3		35,2	52,4	42,9		32,9
Вибір варіантного відповідника		13				14,3				9,3
Калькування		12	3	1		13,2	14,3	14,3		11,4
Контекстуальна заміна:		25	3	3	1	27,5	14,3	42,9	4,8	22,9
з використанням трансформацій	конкретизація	1				1				0,7
	генералізація	1				1				0,7
	вилучення	2				2,2				1,4
	смисловий розвиток	13	3	2		14,3	14,3	28,6		12,9
	заміна однієї частини мови на іншу	2				2,2				1,4
	перестановка слів	5			1	5,5			4,8	4,3
	комплексна трансформація	1		1		1		14,3		1,4
Описовий переклад		2	2			2,2	9,5			2,9
Транскодування					1				4,8	0,7
Нульовий переклад + смисловий розвиток		7	2		19	7,7	9,5		90,4	20

Таблиця 3

Загальні кількісні показники способів перекладу термінів, професіоналізмів, жаргонізмів та власних назв текстів реклами комп'ютерної продукції

Перекладацький прийом		Кількість слів				Відсоток, %			
		Терміни	Професіоналізми	Жаргонізми	Власні назв.и	Терміни	Професіоналізми	Жаргонізми	Власні назви
Пошук словникового відповідника		84	25	8		37,8	51	38,1	
Вибір варіантного відповідника		69	5	2		31	10,2	9,5	
Калькування		12	3	1		5,4	6,1	2	
Контекстуальна заміна:		42	7	3	1	18,9	14,3	14,1	2,8
з використанням трансформацій	конкретизація	2				0,9			
	генералізація	2				0,9			
	вилучення	2				0,9			
	додавання	1	3			0,4	6,1		
	смисловий розвиток	22	3	2		9,9	6,1	9,5	
	заміна однієї частини мови на іншу	4				1,8			
	перестановка слів	5			1	2,3			2,8
	комплексна трансформація	4	1	1		1,8	2	4,8	5,6
Описовий переклад		5	4	6		2,3	8,2	28,6	
Трансcoderування		3	3	1	2	1,4	6,2	4,7	
Нульовий переклад + смисловий розвиток		7	2		33	3,2	4,1		91,8

Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що способи перекладу лексичних одиниць у текстах реклами комп'ютерної продукції характеризуються загальними тенденціями, варіюючись якісно та кількісно, залежно від структури мовних одиниць (одно- чи багатокomпонентні). Варто також зазначити й особливі тенденції, зокрема якісно-кількісне варіювання способів перекладу, що зумовлюються стилістичними характеристиками досліджуваних одиниць (терміни, професіоналізми, жаргонізми).

Перспективою дослідження є детальніший аналіз окремих груп лексичних одиниць (власні назви, абрєвіатури тощо) у текстах реклами комп'ютерної продукції, а також стилістичних та граматичних аспектів перекладу зазначених текстів.

Література

1. Аврасін В. М. Соціальні та психолінгвістичні характеристики мови реклами / Аврасін В. М. — М. : Междунар. отн., 1996. — 196 с.
2. Багриновський К. А. Нові інформаційні технології / К. А. Багриновський, Е. Ю. Хрусталєв. — М. : ЭКО, 1996. — 104 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури : в 2-х ч. / Карабан В. І. — Вінниця : Нова книга, 2001. — Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. — 302 с.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : [підручник] / Корунець І. В. — Вінниця : Нова книга, 2000. — 48 с.
5. Лайон Д. Інформаційне суспільство: Проблеми та ілюзії / Д. Лайон // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. — К., 1996. — Т. 1, № 7. — С. 362-380.
6. Пирогова Ю. К. Рекламний текст, семиотика и лінгвістика / Ю. К. Пирогова, П. Б. Паршин. — М. : Изд. Гребенникова, 2000. — 250 с.
7. Полукаров В. Основи реклами / Полукаров В. — М. : ТРТУ, 2004 — 360 с.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты / Швейцер А. Д. — М. : Наука, 1988. — 364 с.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВОЇ СТАТТІ У ГАЛУЗІ ПРИКЛАДНОЇ МАТЕМАТИКИ

Собко А.В., Царьова С.О. (канд. філол. наук)

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(кафедра ділової іноземної мови та перекладу)*

Розвиток науково-технічного прогресу, поряд із розширенням потоку технічної інформації, призвели до підвищення вимог до науково-технічного перекладу, визначивши тим самим необхідність пошуку нових підходів для його вивчення. Значення науково-технічного перекладу невинно зростає і з цим важко не погодитись.

На думку фахівців, особливі складності викликає переклад наукових статей із природничих наук, оскільки вони мають певну специфіку. Зміст згаданих публікацій насичений спеціальними термінами та сталими висловами, які мають перекладатись тільки відповідним чином, інакше сенс статті може змінитись.

Актуальність цієї роботи зумовлена тим, що лінгвістичні особливості перекладу наукової статті у галузі прикладної математики залишаються досі малодослідженими. З одного боку, серед лінгвістів давно поширена думка про інтернаціоналізацію термінів, у тому числі й математичних, а з іншого — терміни різняться сферами професійної та наукової діяльності, лінгвістичними характеристиками, умовами формування та розвитку, часом їх появи тощо. Перекладацькі проблеми переважно визначаються відмінностями у значеннях двох мов, їх функціонуванні, способах побудови мовних висловів і текстів.

Новизною даної роботи є те, що в ній уперше проведена систематизація лінгвістичних особливостей перекладу термінології у галузі прикладної математики.

Об'єктом дослідження є переклад англomовних лексичних одиниць термінологічного характеру українською мовою, а *предметом* — лінгвістичні особливості їх перекладу в текстах наукових статей у галузі прикладної математики.

Методи дослідження включали: аналіз статей з прикладної математики, а також теоретичного матеріалу з термінознавства та перекладознавства; доперекладацький аналіз тексту оригіналу; вивчення фонових знань, необхідних для перекладу текстів; пошук та вибір оптимального способу перекладу лексичних одиниць; узагальнення отриманих результатів, підведення підсумків дослідження.

Матеріалом дослідження послужили наукові тексти у галузі прикладної математики, переважно зі спеціалізованих видань, таких як *Siam News (Newsjournal of the Society for Industrial and Applied Mathematics, Philadelphia)* та *IEEE (The Institute of Electrical and Electronics Engineers) Transactions*.

Метою даної роботи є дослідження проблем створення та стандартизації української термінології у галузі прикладної математики, а також визначення та аналіз лінгвістичних особливостей перекладу наукових статей цього напрямку з англійської мови на українську і труднощів, що виникають у цьому процесі. Досягнення згаданої мети могло сприяти встановленню перекладацьких стратегій, необхідних для передачі згаданих лексичних одиниць засобами української мови та змін, що відбуваються при цьому.

Завдання дослідження: визначити місце науково-технічної термінології на сучасному етапі розвитку науки; дослідити перелік її лінгвістичних особливостей; встановити методи її перекладу; відібрати автентичні тексти на математичну тематику та перекласти їх українською мовою; відібрати з перекладених текстів ті лексичні одиниці, які мають певні особливості передачі на українську мову; проаналізувати, які з них є найпоширенішими; сформулювати висновки, ґрунтуючись на опрацьованому матеріалі.

В рамках загальнонаціональної мови підмова математики займає особливе місце. Доцільно зауважити, що в даному випадку маються на увазі не числа, формули або креслення, які часто фігурально називають мовою математики, а ті мовні засоби, що використовуються у даній підсистемі.

Під час нашого дослідження виявлено низку лінгвістичних особливостей, що притаманні науковій статті у галузі прикладної математики, а саме: терміни-епоніми; терміни-неологізми та фразеологізми.

Зупинимось детальніше на кожній із згаданих особливостей.

Однією з властивостей епонімів (термінів утворених від імені чи прізвища особи) є синонімія, що визначається як співвідношення між позначеннями, які передають те саме поняття в одній фаховій мові [1]. Розрізняють абсолютні (повністю рівнозначні і тотожні за вживанням [2]) й неповні синоніми. Хоча синонімію загалом вважають негативним явищем у термінології [3, с. 8], проте в ході дослідження було виявлено, що більшість випадків синонімії математичних термінів-епонімів – це випадки саме повної синонімії. Наприклад:

стала Планка (*Plank constant*) = константа Планка (*Planck constant*),

рівняння руху поля (*field motion equation*) = рівняння Айнштайна–Гільберта (*Einstein-Gilbert equation*),

ефект Рамана (Raman effect) = раманівське розсіяння (Raman scattering),

інтеграл Ейрі (Airy integral) = функція Ейрі (Airy function).

Наявність лише у галузі прикладної математики випадків абсолютної синонімії свідчить про високу точність її терміносистеми. Існування синонімії можна пояснити процесом постійного розвитку згаданої системи шляхом пошуку економніших мовних засобів.

Ще однією характерною рисою наукового тексту є утворення неологізмів. У жодному стилі літературної мови немає настільки сприятливих умов для виникнення неологізмів, як у науковому. Нові поняття, що з'являються в результаті досліджень, вимагають нових слів для їх позначення. Стиль наукового тексту завжди залишиться невичерпним джерелом виникнення нових слів, словосполучень і нових відтінків значень уже існуючих слів.

Особливий інтерес можуть викликати неадекватний переклад термінів-неологізмів. У таблиці 1 наведено декілька прикладів цього явища.

Таблиця 1

Неадекватні терміни-неологізми

Переклад	Оригінал	Правильний переклад
Remainder	Різниця	Difference
Primitive	Неозначений інтеграл	Indefinite integral або antiderivative
Constant	Вільний член	Absolute term of an equation
Пружність	В'язкість	Viscosity
Formula	Рівняння	Equation
Електричний ланцюг	Електричне коло	Electric circuit

Подамо деякі ілюстративні приклади математичних фразеологізмів, окремих термінів, слів, виразів, які ще й досі викликають труднощі у перекладі, а також спробуємо запропонувати власний варіант перекладу російською та українською мовами.

Вживання фразеологізмів надає тексту експресивної образності і робить його не таким «сухим». Стилїстична контрастність фразеологічних одиниць сприяє їхньому виділенню на загальному тлі термінології. Хоча деякі фразеологізми роблять математичний текст ще більш шаблонним.

Таблиця 2

Математичні фразеологізми

Англійська мова	Українська мова	Російська мова
To expand the function in a series	розгорнути функцію в ряд	разложить функцию в ряд
The function meets/satisfies the conditions	функція відповідає умовам	функция удовлетворяет условиям
All the more	і тим більш	и тем более
Taking into consideration that	з огляду	ввиду
To be more exact	якщо точніше	вернее всего
If anything goes wrong	у разі чого	в случае чего
Quite a lot/a few, good many	чимало	довольно много
For the record, to take note of something	до відома	к сведению
Most probably, very likely, one should think (so)	слід припустити	надо полагать
Partial solution	часткове вирішення	частные решения
As far as possible	якомога (далі тощо)	по возможности
Although, inspite of the fact that	незважаючи на те, що	несмотря на то, что
By no means, under no consideration	в жодному разі	ни под каким видом
At least	принаймні	по крайней мере
First of all	насамперед, передує	прежде всего
Under the terms of	згідно з умовою	согласно условию
Likewise	так само	так же
Notwithstanding, though	хоча	хотя

Вивчення особливостей перекладу математичних термінів видається актуальним і доцільним. З іншого боку, дослідження з вивчення лексики підмови математики є надзвичайно рідкісними. У системі загальнонаціональної мови на сьогодні майже повністю відсутній опис лексичного складу підмови математики. Таким чином, процес формування математичного лексикону, що має бага-

товікову історію, триває й сьогодні. Існуюча довідкова література стосується переважно математичної термінології й дає тлумачення логічної сторони понять, теорем, методів тощо, залишаючи поза увагою математичну лексику та проблеми її перекладу.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому вивченні лінгвістичних особливостей перекладу наукових статей у галузі прикладної математики, зокрема її термінологічної складової.

Література

1. ДСТУ 2392-94: Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення. — К. : Держстандарт України, 1994. — 55 с.
2. ДСТУ 3325-96: Термінологія. Визначення основних понять. — К. : Держстандарт України, 1996. — 52 с.
3. Мартинюк О. Синонімні прикметники в українській науково-технічній термінології / О. Мартинюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Проблеми української термінології». — 2007. — № 593 — С. 8-11.

ПЕРЕКЛАДНА ВІДПОВІДНІСТЬ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (НА ПРИКЛАДІ ПОВНИХ ТА ЧАСТКОВИХ ВІДПОВІДНИКІВ)

Терещенко А.Є., Ковальчук Н.М. (канд. пед. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Тема нашого дослідження зумовлена світовими тенденціями до побудови єдиного економічного простору. Інтенсивний розвиток економічної думки поживляє інтерес та обумовлює зростання попиту на якісний переклад наукової літератури, зокрема у галузі економіки, характерною рисою якої є насиченість спеціальною термінологією. Крім того, перехід України до ринкової економіки передбачає розв'язання багатьох економічних проблем, що, у свою чергу, передбачає ознайомлення вітчизняних фахівців з англomовною літературою; це й обумовлює *актуальність* нашого дослідження.

Об'єктом дослідження стала проблема перекладної взаємовідповідності англійської та української термінології, а *предметом* — переклад українською мовою англomовних лексичних одиниць (ЛО)

термінологічного характеру у галузі економічної теорії із врахуванням ступеня їхньої відповідності.

Метою дослідження було визначення особливостей перекладу згаданих одиниць із врахуванням ступеня їхньої відповідності українським одиницям. Досягнення поставленої мети передбачало вирішення таких *завдань*:

- 1) аналіз змісту проблеми перекладної відповідності;
- 2) побудова типології термінів у галузі економічної теорії за семантичним критерієм;
- 3) встановлення ступеня відповідності англомовної та україномовної термінології у досліджуваній галузі;
- 4) аналіз перекладу повних та часткових відповідників у галузі економічної теорії;
- 5) визначення найбільш уживаних стратегій щодо перекладу англомовних термінів у галузі економічної теорії з урахуванням ступеня їх відповідності;
- 6) укладання на основі матеріалу дослідження англо-українського та українсько-англійського словників термінів досліджуваної галузі.

Матеріалом дослідження стали 316 одиниць термінологічного характеру у галузі економічної теорії, отримані за допомогою суцільної вибірки із англомовного джерела [6], присвяченого теорії Кейнса.

Переклад — це процес заміни мовленнєвого твору (тексту) однієї мови мовленнєвим твором (текстом) іншою мовою при збереженні незмінного плану змісту. Звідси випливає, що найважливішим завданням перекладача у процесі здійснення перекладу, є знаходження у вихідному тексті мінімальної ЛО, що підлягає перекладу, тобто такої ЛО, якій слід підібрати відповідник у цільовій мові (ЦМ), бо складові частини ЛО оригіналу, взяті окремо, не передаються засобами ЦМ. Таку ЛО прийнято називати перекладним відповідником. Перекладна відповідність може встановлюватись на різних рівнях мовної системи, у нашому дослідженні вона була встановлена на рівні слів та словосполучень [5, с. 110].

Переважає більшість дослідників визнають, що термінологічність є однією з основних стильових рис наукової літератури, оскільки саме термінологічна лексика дає можливість найбільш точно та стисло викласти зміст певного поняття і забезпечує правильність та недвозначність розуміння викладеного. Термін — це емоційне нейтральне слово чи словосполучення, що вживається для точного вираження понять і назв предметів [4, с. 257].

У процесі перекладу терміну розрізняють два етапи: з'ясування значення терміну у контексті та його переклад мовою перекла-

ду [4, с. 257]. Сукупність усіх термінів певної галузі складає її термінологію [3, с. 117-118].

З огляду на семантичну відповідність між ЛО двох мов, усі з них можна розділити на наступні групи: а) повні відповідники; б) часткові відповідники; в) відсутність відповідників (лакуни) [1].

Повною відповідністю термінів ВМ та ЦМ називають повний збіг між ЛО цих мов у повному обсязі їх референційних значень. Наприклад, *foreign trade* – *зовнішня торгівля*, *budget deficit* – *бюджетний дефіцит*, *net spending* – *чисті витрати*, *public debt* – *державний борг*, *real cost* – *чиста вартість*, *amortization payment* – *амортизаційний платіж*.

Однак, як уже зазначалося раніше, далеко не всі терміни є однозначними, тобто один і той самий термін може використовуватися на позначення кількох понять і тому може мати не один, а кілька відповідників у ЦМ, в залежності від кількості понять, що позначені цим терміном. У цьому випадку обсяг значень терміна вихідної мови (ВМ) та окремого терміна ЦМ, що використовується при перекладі, будуть збігатися не повністю, а лише частково, тобто терміни ВМ та ЦМ будуть **частковими відповідниками** [1, с. 72].

Зрештою, у ЦМ може взагалі не бути терміну для передачі певного поняття, вже позначеного у ВМ. У таких випадках прийнято говорити про відсутність відповідників або про **лакуни** [1, с. 74]. Для нашого дослідження терміни-лакуни були нехарактерними. Це обумовлено тим, що Кейнсіанська економічна теорія з'явилась ще в 30х-40х рр. ХХ сторіччя, більшість її базових економічних понять, принципів і правил є відомими та зрозумілими, а їх значна частина вже ввійшла до словників як усталені словосполучення-терміни.

У нашій статті ми детально розглянемо термінологічні одиниці, які варіюються за семантичною відповідністю, тобто є повними та частковими відповідниками. У ході дослідження з'ясовано, що переважну більшість ЛО складають повні відповідники (242 одиниці), тобто ЛО термінологічного характеру двох мов, що повністю збігаються у всьому об'ємі їхніх референційних значень. Питома вага таких ЛО склала 76,6% від загального обсягу вибірки. Одержані дані аналізу різних способів перекладу ЛО, що є повними відповідниками подані у Таблиці 1.

За результатами дослідження, при перекладі українською мовою економічних термінів у галузі, які є повними відповідниками, найчастіше застосовуються такі перекладацькі прийоми, як вибір словникового відповідника (46,7%), калькування (37,6%) та перmutація (10,3%). Прикладами вибору словникового відповідника [2, с. 279]

Таблиця 1

Використання різних прийомів перекладу англомовних ЛО
термінологічного характеру у галузі економічної теорії,
що є повними відповідниками

№	Прийоми перекладу ЛО	Кількість ЛО, перекладених цим прийомом	Частка ЛО, перекладених цим прийомом, %
1.	Вибір словникового відповідника	113	46,7
2.	Калькування	91	37,6
3.	Контекстуальна заміна	5	2
4.	Додавання слова	1	0,4
5.	Перестановка слова (пермутація)	25	10,3
6.	Поєднання різних прийомів перекладу	7	3
Загальна кількість повних відповідників		242	100

можуть бути: *budget planning* – бюджетне планування, *budget balance* – бюджетний баланс, *budget deficit* – бюджетний дефіцит, *fiscal drag* – фінансове гальмо, *foreign currency* – іноземна валюта. Досить висока частотність застосування цього прийому обумовлена тим, що в літературі економічної галузі існує багато усталених словосполучень, що мають одне значення і зафіксовані у словниках. Чимало з термінів у досліджуваній галузі є складними, тому для їх перекладу використання прийому калькування є актуальним. До ЛО, що були перекладені прийомом калькування, відносяться: *classical tradition* – класична традиція, *political-fiscal activism* – політично фінансовий активізм, *stable economy* – стабільна економіка, *classical paradigm* – класична парадигма, *active deficit* – активний дефіцит. Досить часто застосування пермутації пов'язане із особливостями перекладу на українську мову. До ЛО, які були перекладені цим прийомом, відносяться: *Keynesian innovation* – інновація Кейнса, *Keynesian teachings* – вчення Кейнса, *Keynesian advocate* – прибічник Кейнса, *quality-of-life issues* – питання якості життя, *market interaction* – взаємодія ринку.

При цьому досить рідко застосовувався прийом контекстуальної заміни (2%): *fiscal record* – фінансове минуле, *sheer volume of employment* – абсолютний показник зайнятості. Його низьку частотність можна пояснити тим, що він є небажаним при перекладі саме термінів, що потребують точності та чіткості. Додавання та заміна частин мови

склали 0,4 % від загальної кількості повних відповідників. Малопоширеним є й поєднання різних прийомів перекладу (3%).

У нашому дослідженні 23,4 % термінів (74 ЛО від загального обсягу вибірки) є частковими відповідниками. У процесі дослідження нами було встановлено прийоми перекладу кожної ЛО термінологічного характеру, що є частковим відповідником (див. табл.2).

Таблиця 2

Використання різних прийомів перекладу англomовних ЛО термінологічного характеру у галузі економічної теорії, що є частковими відповідниками

№	Прийоми перекладу ЛО	Кількість ЛО, перекладених цим прийомом	Частка (%) ЛО, перекладених цим прийомом,
1.	Вибір словникового відповідника	9	12,1
2.	Калькування	37	50
3.	Контекстуальна заміна	1	1,4
4.	Перестановка слова (пермутація)	13	17,6
5.	Заміна слова однієї частини мови словом іншої	2	2,7
6.	Описовий переклад	2	2,7
7.	Поєднання різних прийомів перекладу	10	13,5
Загальна кількість часткових відповідників		74	100

До найпоширеніших прийомів перекладу економічних термінів, що є частковими відповідниками, належать калькування (50%), пермутація (17,6 %), поєднання різних прийомів перекладу (13,5%) та вибір словникового відповідника (12,1%).

До ЛО, які були перекладені прийомом калькування [2, с. 281], відносяться терміни: *econotic management* — економічний менеджмент, *political regulation* — політичне регулювання, *fiscal account* — фінансовий рахунок. Другим за частотністю використання прийомом стала пермутація, прикладами якої є *transfer program* — програма переказу, *welfare-type transfer* — переказ соціального туну, *budget instrument* — інструмент бюджету. Вибір словникового відповідника склав значно меншу частку при перекладі ЛО, що є частковими відповідника-

ми, ніж при перекладі повних відповідників: *sluggishness* – *застій*, *economic depression* – *економічний застій*, *recession* – *спад*.

Найменш поширеними є заміна слова однієї частини мови словом іншої та описовий переклад по 2,7 % , а також контекстуальна заміна (1,4%).

Загальні результати подані у вигляді діаграми (див. рис. 1)

Як випливає з рис.1, частота використання калькування, вибору словникового відповідника та пермутації є приблизно однаковою як для повних, так і для часткових відповідників. А найбільші відмінності у питомій вазі прийомів перекладу термінів різних типів за семантикою пов'язані із використанням вибору словникового відповідника.

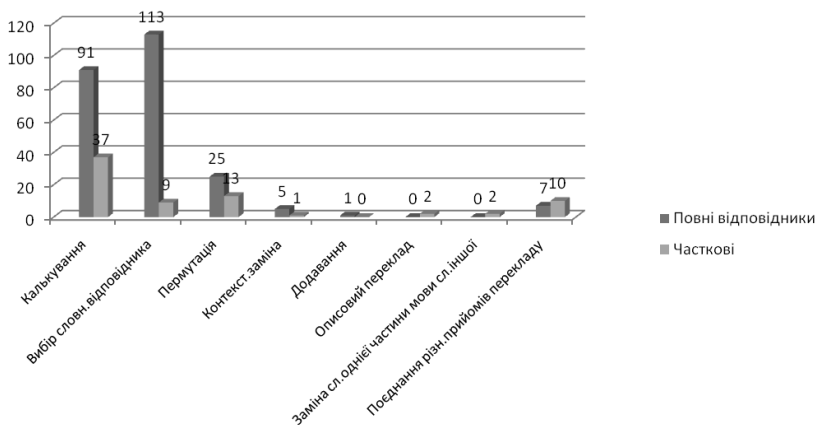

Рис. 1 Співвідношення ЛО, що є повними та частковими відповідниками при використанні різних прийомів перекладу.

Найменш поширеними прийомами перекладу є контекстуальна заміна та поєднання різних прийомів перекладу.

Література

1. Бархударов Л. С. *Язык и перевод* / Бархударов Л. С. – М. : Междунар. отн., 1975. – 240 с.
2. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні, лексичні, термінологічні та жанрово стилістичні Проблеми* / Карабан В. І. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
3. Карпенко Ю. О. *Вступ до мовознавства: [підручник]* / Карпенко Ю. О. – [2-е вид.] – К. : Либідь, 1991. – 280 с.
4. Коваленко А. Я.

Загальний курс науково-технічного перекладу / Коваленко А. Я — К. : ИНКОС, 2002. — 320 с. 5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Комиссаров В. Н. — М. : Высш. шк., 1990. — 253 с. 6. Richard E. Wagner. Keynesian economics / Richard E. Wagner. — New York : Routledge, 2001. — 305 p.

РОМАН РІКАРДО ГУІРАЛЬДЕСА «ДОН СЕГУНДО СОМБРА» В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ АРГЕНТИНСЬКОЇ ПРОЗИ ТА СПЕЦИФІКА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ ТА РОСІЙСЬКУ МОВИ

Хабібуліна А.Д., Оржицький І.О. (канд. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра романської філології і перекладу)*

В Аргентині проживає значна кількість емігрантів з України. Культурні й економічні зв'язки з Аргентиною стають дедалі ширшими. Тому цікавість до аргентинської культури, зокрема до літератури, зростає. Незважаючи на тісні зв'язки із західною культурою та постійну імміграцію до Буенос-Айреса, Аргентина зберегла своє національне коріння і традиції.

Актуальність роботи обумовлена зростанням інтересу українців до аргентинської культури, зокрема, до літератури, а її *новизна* пояснюється тим, що аргентинська література в Україні практично не досліджувалася, зокрема, не аналізувався роман Гуїральдеса «Дон Сегундо Сомбра».

Об'єктом дослідження є аргентинська література кінця ХІХ — першої третини ХХ ст. *Предметом* дослідження становлять жанр «літератури гаучо», символу аргентинської літератури та літературного жанру роману «література гаучо» та проблематика перекладу роману «Дон Сегундо Сомбра» на українську та російську мови.

Метою роботи є дослідження культурних та лінгвістичних особливостей згаданого роману та його місця в аргентинській літературі, а також специфіки його перекладу на українську та російську мови.

Змістом роботи був комплексний аналіз роману під культурологічним кутом зору, з урахуванням етнокультурних, лінгвістичних, літературознавчих джерел, а також порівняльний аналіз перекладів на російську мову, зробленого В. Криловою, та на українську мову,

зробленого у Буенос-Айресі Олексієм Сацюком, який не є професійним перекладачем.

Роман належить до літератури гаучо, жанру, який виник і розвивався у контексті становлення аргентинської ідентичності.

Гаучо — скотарі, мешканці південноамериканських пампасів, переважно на території Аргентини, Уругваю, Південного Чилі і Бразилії. За символічною роллю в культурі термін «гаучо» співставний із терміном «ковбой», проте північноамериканський ковбой — штучно, але дуже вміло сконструйоване явище, прикладом для якого стали якраз аргентинський гаучо та мексиканський вакеро: до того ж, гаучо є субетнічною групою з окремим місцем розселення, побутом, фольклором та діалектом. У 19-му столітті гаучо складали більшість сільського населення пампи, випасаючи худобу і займаючись сільським господарством. На початку XX ст. гаучо практично зникли як квазінаціональний тип, перетворившись на сільськогосподарських робітників та ностальгійний символ аргентинськості.

Існує кілька гіпотез щодо етимології терміну, найбільш прийнятою з яких є його походження від слова мови кечуа *huachu* (сирота, бродяга). В аргентинській літературі, починаючи з класичного всесвітньо відомого роману у віршах «Мартін Ф'єрро» Хосе Ернандеса, проходить фонетично-семантичне зіставлення обох слів. Вже стало аргентинською традицією використовувати своєрідний лінгвістичний прийом, таку собі гру слів, вживаючи слова “гуачо” і “гаучо”, схожі за звучанням і, які в принципі мають однаковий зміст. Образ легендарного гаучо став символом аргентинської єдності та самовизначення.

У романі чітко виражається характерна для латиноамериканської літератури так звана *orfandad*, комплекс сирітства. Головний герой Фабіо Касерес — архетипний образ латиноамериканців, він є незаконно народженим сином заможного білого землевласника та матері індіанки. Він сумує за своїм справжнім походженням, а тому він прагне до своєї *orfandad*, до матері, до справжності, що для нього являють собою пампа та Дон Сегундо. У романі часто вживаються слова *húerfano*, *guacho* (сирота, прибузда). Це підкреслює архетипність латиноамериканських психологічних та соціальних проблем.

Роман має своєрідну форму і починається як роман-пікареска, що оповідає про пригоди маленького авантюриста Фабіо Касереса. Далі перед нами постає роман-подорож, де вже відсутні чисто авантюрні мотиви. І водночас це є роман на теми виховання. Кульмінаційним моментом роману є сутичка героя з биком і перемога над ним. З прибудного гуачо-сироти головний герой перетворюється на справжнього гаучо. Таким чином автор вдається до мотиву ініціа-

ції, що на ранніх етапах розвитку суспільства використовувався як обряд і означав вступ молодої людини у доросле життя.

Гуїральдес подає образ гаучо як носія національної справжності, зосередження усього істинно аргентинського, уособленого у зразковому гаучо доні Сегундо Сомбрі. По суті, це погляд із дня сьогоднішнього у день вчорашній, пошук національного коріння у минулому. Про це говорить сама назва роману «Дон Сегундо Сомбра»: *Sombra* іспанською означає «тінь», *Segundo* — другий; герой, виходить, — не просто тінь, а тінь тіні. По суті, в романі мова йде про те, щоб, не відкидаючи необхідності модернізації, берегти традиційні аргентинські риси, які втілені в образі дона Сегундо Сомбри. Тому головний герой, несподівано одержавши спадщину, буде жити як модерна людина, що здобула виховання на основі традиційних цінностей.

Що стосується специфіки перекладу роману, переклади були зроблені абсолютно незалежно.

Висновки. Найчастіше перекладачі вдавалися до прийому модуляції. Російський перекладач переважно використовував парцеляцію, розширення, конкретизацію та генералізацію, іноді транслітерацію, хоча переважно він вдавався до описового методу чи підбирав національні відповідники.

Український перекладач загалом робив точніший переклад, але часто вдавався до транслітерації, іноді не даючи приміток. Фактологічних помилок більше у російського перекладача, але стилістично російський переклад кращий і сприймається гладше, оскільки український переклад робив непрофесійний перекладач, а отже він стилістично необроблений. Слід зазначити також, що в українському перекладі домінують норми західноукраїнського варіанту літературної мови, оскільки переважна більшість аргентинських українців походить із території спочатку півдвострійської, а згодом підпольської України, де тоді у вжитку були стилістичні норми дещо відмінні від центрально-українських.

Перспективою роботи є видання українського перекладу у відредагованому вигляді.

Література

1. Гуїральдес Р. *Дон Сегундо Сомбра* / Гуїральдес Р. — М. : Государственное издательство художественной литературы, 1960. — 206 с.
2. Гуїральдес Р. *Дон Сегундо Сомбра* / Гуїральдес Р. — Буенос-Айрес : Видво Миколи Денисюка, 1955. — 303 с.
3. Gйraldes R. *Don Segundo Sombra* / Gйraldes R. — Caracas : Arte, 1983. — 313 р.
4. Земсков В. Б. *Аргентинская поэзия гаучо* / Земсков В. Б. — М. : Наука, 1977. — 222 с.
5. Mejias Alonso A. *Evolution de la figura del gaucho en la literatura*

argentina / Mejias Alonso A. // Itinerarios. — Varsovia, 2000. — № 3/1. — P. 279-289. 6. Moliner M. Diccionario de uso del español / Moliner M. — Madrid : Editorial Gredos, 1986. — Tomo 2. — 1260 p.

IN STATU NASCENDI

Збірник наукових статей студентів

Випуск 11

Відповідальний редактор
Технічний редактор
Художнє оформлення

Л.М. Черноватий
Я.Є. Рябченко
Н.В. Макєєва

Підписано до друку 16. __. 2010 р. Формат 64х90/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Newton7C.
Умов. друк. аркушів 9,25. Зам. № 54/2010-10.
Наклад 100 прим.

Видавництво «НТМТ»
Свідотство про Державну реєстрацію ДК № 1748 від 15.04.2005 р.
61072, м. Харків, пр. Леніна, 58, к. 106
Тел./факс: 763-03-72, 763-03-80
E-mail: ntmt@mail.ru